

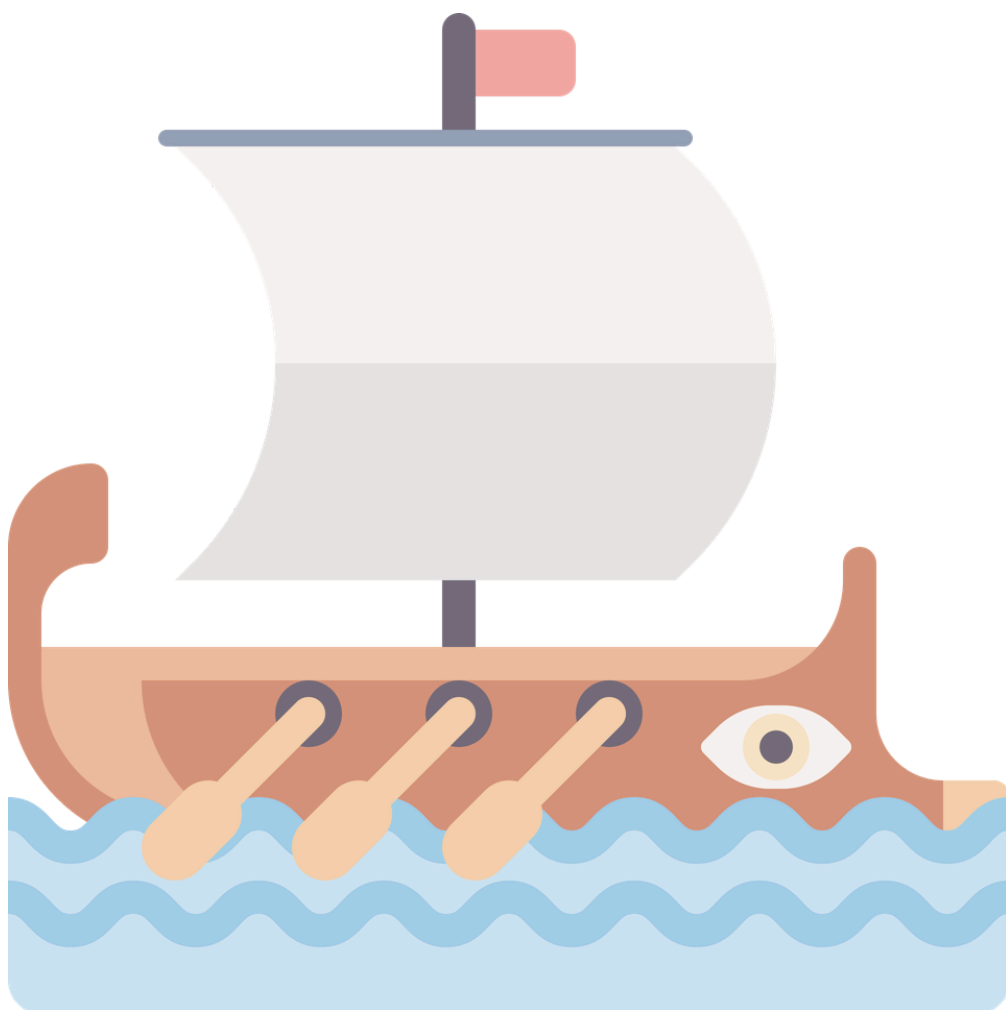
ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Διαδραστικό Βοήθημα

Θεωρία - VideoΜαθήματα - Ασκήσεις

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

Ενότητα 1η - Ραψωδία α 1-25

Ενότητα 2η - Ραψωδία α 26-108

Ενότητα 3η - Ραψωδία α 109-173

Ενότητα 4η - Ραψωδία α 174-360

Ενότητα 5η - Ραψωδία α 361-497

Ενότητα 7η - Ραψωδία ε 1-165

Ενότητα 8η - Ραψωδία ε 165-310

Ενότητα 9η - Ραψωδία ε 311-420

Ενότητα 10η - Ραψωδία ε 421-552

Ενότητα 11η - Ραψωδία ζ 139-259

Ενότητα 12η - Ραψωδία θ 102-302, 434-461

Ενότητα 13η - Ραψωδία θ 550-688, ι 1-41

Ενότητα 14η - Ραψωδία ι 240-512

Ενότητα 15η - Ραψωδία ι 513-630

Ενότητα 16η - Ραψωδία λ 99-249

Ενότητα 17η - Ραψωδία λ 376-433, 522-604

Ενότητα 19η - Ραψωδία ν 210-464

Ενότητα 21η - Ραψωδία π 1-172

Ενότητα 22η - Ραψωδία π 185-336

Ενότητα 23η - Ραψωδία ρ 331-376

Ενότητα 24η - Ραψωδία τ 112-632

Ενότητα 25η - Ραψωδία φ 303-473

Ενότητα 26η - Ραψωδία χ 1 - 446

Ενότητα 27η - Ραψωδία ψ 89-381

Ενότητα 28η - Ραψωδία ω 265-377

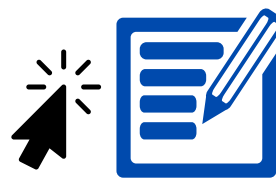
ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τι είναι το έπος και σε ποιο είδος ανήκουν η Ιλιάδα και η Οδύσσεια;

Έπος σημαίνει: λόγος, διήγηση και, ειδικότερα, αφηγηματικό ποίημα με περιεχόμενο μυθολογικό, διδακτικό, ηρωικό. Το ηρωικό έπος, στο οποίο ανήκουν και τα ομηρικά ποιήματα, η Ιλιάδα και η Οδύσσεια, αφηγείται κατορθώματα ηρώων αλλά και θεών, που συχνά συνυπάρχουν με τους ανθρώπους και κατευθύνουν τη δράση τους.

Σε ποια είδη διακρίνεται το έπος;

- α. Μυθολογικό – ηρωικό (περιέχει μύθους για ήρωες και θεούς)
- β. Διδακτικό
- γ. Φιλοσοφικό

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Ποια είναι τα βασικά γνωρίσματα του ηρωικού έπους;

- α. Παρουσιάζει **μυθοποιημένα** γεγονότα ενός μακρινού παρελθόντος σαν να είναι αληθινά.
- β. Έχει **αντικειμενικό** χαρακτήρα.
Δηλαδή, δεν εκφράζει τις υποκειμενικές/ προσωπικές απόψεις του ποιητή, αλλά όλη την κοινωνία μέσα στην οποία δημιουργείται.

Τι περιλαμβάνει το περιεχόμενο των επών της Γεωμετρικής εποχής;

Πράξεις και κατορθώματα των ηρώων του παρελθόντος και των θεών. Οι θεοί δρουν σαν άνθρωποι και συμμετέχουν στη ζωή των ανθρώπων.

Ποιοι είναι οι επικοί κύκλοι*;

α. Αργοναυτικός

β. Θηβαϊκός

γ. Τρωικός

*κύκλος: ένα σύνολο έργων που όλα μαζί συμπληρώνουν ένα ευρύ θέμα, π.χ. τον Τρωικό πόλεμο.

Ποια έπη περιλαμβάνει ο Τρωικός κύκλος;

- Τα Κύπρια
[Η Ίλιάς (< Ίλιον/Τροία) εξιστορεί τον Τρωικό πόλεμο μέχρι τον θάνατο του Έκτορα.]
- Η Αΐθιοπὶς
- Η Μικρὰ Ίλιάς
- Η Ίλίου πέρσις
- Οι Νόστοι
[Η Ὀδύσσεια αναφέρεται, ειδικά, στον νόστο του Οδυσσέα.]
- Η Τηλεγόνεια ή Τηλεγονία

Τι γνωρίσματα έχουν τα ομηρικά έπη;

Είναι τα μοναδικά έργα επικής ποίησης που έχουν σωθεί ολόκληρα.

→ Η **Ιλιάδα** έχει κεντρικό θέμα τον θυμό του Αχιλλέα, που διαρκεί 51 μέρες, ο ποιητής όμως περιέκλεισε σ' αυτές ολόκληρο τον δεκαετή πόλεμο του Ιλίου, γι' αυτό και ονομάστηκε έτσι.

→ Η **Οδύσσεια** εξιστορεί τον δεκαετή αγώνα του Οδυσσέα, βασιλιά της Ιθάκης, για τον νόστο, ο ποιητής όμως ενέταξε όλες τις μεταπολεμικές περιπέτειες του ήρωα (και όχι μόνο) σε 41 μέρες. Δημιουργός τους θεωρείται ο Όμηρος και πιστεύεται πως συντέθηκαν κατά τον 8ο αι. π.Χ.

Ποια είναι τα κύρια χαρακτηριστικά των αοιδών;

- α.** Συνέθεταν και τραγουδούσαν τα έπη με τη συνοδεία κιθάρας ή φόρμιγγας.
- β.** Αυτοσχεδίαζαν προφορικά (δεν υπήρχε γραφή) με τη βοήθεια της Μούσας.
- γ.** Τραγουδούσαν σε παλάτια, στην αγορά, σε αγώνες και γιορτές.
- δ.** Εκπαιδεύονταν από τους παλαιότερους, γονείς ή δασκάλους.
- ε.** Απομνημόνευαν φράσεις και στίχους ή σκηνές ολόκληρες.

Τι γνωρίζετε για τα επαναλαμβανόμενα στοιχεία της εποχής του αυτοσχεδιασμού;

«Η χρησιμοποίηση επαναλαμβανόμενων στίχων δεν αποτελεί αυτή καθαυτήν άτεχνη λύση των επιγόνων, όταν πια δεν έχουν δικές τους εμπνεύσεις. Ίσα ίσα αυτό το φαινόμενο είναι πανάρχαιο. Δεν αποτελεί αυθαιρεσία, παρά σταθερή συνέχεια της τέχνης των τραγουδιστών, και ανάγεται στην εποχή του αυτοσχεδιασμού, όταν η γραφή ήταν ακόμη άγνωστη. Ο τραγουδιστής μπορούσε τότε, όταν του το ζητούσαν, να πλάσει σε τραγούδι οποιαδήποτε γνωστή του ιστορία, γιατί κάθε στιγμή εύκολα και ασκόνταφτα επαναλάμβανε, από τον μεγάλο θησαυρό που είχε μάθει, θέματα, εικόνες, λέξεις, στίχους και τυποποιημένες εκφράσεις. [...] Επιπλέον τα έπη, και όταν ακόμη καταγράφονταν, δεν προορίζονταν για ανάγνωση, παρά για απαγγελία σε μεγάλες γιορταστικές συνάξεις. Ο προφορικός χαρακτήρας τους είναι αποφασιστικός: στη ρύμη της απαγγελίας εξαφανίζονταν όλες εκείνες οι ανωμαλίες που, για να τις προσέξουν, χρειάστηκε να εντείνουν την προσοχή τους οι τόσο εξασκημένοι στην ανάγνωση φιλόλογοι, παλαιοί και νέοι». (Schadewaldt, τ. Α', σσ. 58-9, Β').

Ποιες πληροφορίες έχουμε για τους ραψωδούς;

- α.** Διαδέχθηκαν τους αοιδούς (τέλη 8ου αι.).
- β.** Δε δημιουργούσαν δικά τους έργα και δεν αυτοσχεδίαζαν.
- γ.** Απομνημόνευαν και απήγγελλαν με ρυθμό κρατώντας ένα ραβδί (σύμβολο εξουσίας δοσμένης από τους θεούς).
- δ.** Ήταν οργανωμένοι σε επαγγελματικά σωματεία.
- ε.** Ταξίδευαν στα παλάτια βασιλιάδων για να απαγγείλουν τα έπη.
- στ.** Συμμετείχαν σε ραψωδικούς αγώνες, κατά τη διάρκεια εορτών.

Τι γνωρίζετε για τον Όμηρο και το ομηρικό ζήτημα;

Ο Όμηρος φαίνεται ότι ταξίδευε για να απαγγέλλει τα ποιήματά του, που πρέπει να τα συνέθεσε χρησιμοποιώντας γραφή· ίσως να είναι και ο πρώτος που κράτησε ραβδί εγκαινιάζοντας το είδος των ραψωδών. Πιστεύεται ότι έζησε κατά τον 8ο (ίσως μέχρι και τις αρχές του 7ου) αι. π.Χ. στην Ιωνία, χωρίς ακριβή προσδιορισμό της πατρίδας του· επτά πόλεις τον διεκδικούσαν, με πιθανότερες τη Σμύρνη και τη Χίο. Η παράδοση τον ήθελε τυφλό, πράγμα που θεωρείται απίθανο. Είναι ο συνθέτης των δύο γνωστότερων επών. Συνέθεσε την Ιλιάδα γύρω στο 750 π.Χ. και την Οδύσσεια γύρω στα 710 π.Χ. Ωστόσο, υπάρχουν αμφιβολίες ότι υπήρξε ο συνθέτης και των δύο επών ή αν τα έπη σχηματίστηκαν εξελικτικά με προσθήκες από τους ραψωδούς σε έναν αρχικό πυρήνα ή με ένωση μικρότερων επών (ομηρικό ζήτημα).

Μπορούμε να αξιοποιήσουμε τα ομηρικά έπη ως ιστορική πηγή;

Τα ομηρικά έπη δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ιστορική πηγή για τον τρωικό πόλεμο καθώς:

α. ο ποιητής δεν έζησε εκείνη την εποχή. Επομένως, δεν ήταν αυτόπτης μάρτυρας των γεγονότων και οι γνώσεις του θα περιορίζονταν σε μαρτυρίες άλλων ή ιστορίες.

β. υπάρχουν πολιτισμικές διαστρωματώσεις αιώνων και αναχρονισμοί.

γ. είναι λογοτεχνικά έργα που στόχο έχουν τη ψυχαγωγία του κοινού και όχι ιστορικά κείμενα. Ωστόσο, περιέχουν έγκυρες πληροφορίες για τα έθιμα, τις ιδέες και την καθημερινή ζωή των ανθρώπων της Γεωμετρικής Εποχής, στην οποία συντέθηκαν.

Να καταγράψετε την αξία των ομηρικών επών.

- Νίκησαν το χρόνο.
- Για πολλούς αιώνες ψυχαγωγούσαν και δίδασκαν τους αρχαίους Έλληνες στις γιορτές τους και αποτελούσαν μάθημα για τα παιδιά τους στα σχολεία (έως σήμερα).
- Άσκησαν τεράστια επίδραση στην αρχαία ελληνική και ρωμαϊκή λογοτεχνία και τέχνη, στη ζωγραφική, στη γλυπτική. Μέχρι σήμερα αποτελούν πηγή έμπνευσης.

Πώς έγινε η διαίρεση των ομηρικών επών σε ραψωδίες;

Επίσημη καταγραφή των ομηρικών επών φαίνεται ότι έγινε στην Αθήνα κατά τον 6ο αι. π.Χ. (την εποχή μάλλον που κυβερνούσε την πόλη ο τύραννος Πεισίστρατος ή ο γιος του Ίππαρχος, το 560-510 π.Χ.), για να υποχρεώνονται οι ραψωδοί να απαγγέλλουν τα έπη στη γιορτή των Παναθηναίων με βάση το κείμενο της επίσημης, ας πούμε, έκδοσης και να αποφεύγονται έτσι παρεμβολές.

Η Οδύσσεια αποτελείται από 12.110 στίχους, ενώ η Ιλιάδα από 15.693, και από τον 3ο αι. π.Χ. παρουσιάζονται χωρισμένες σε 24 ραψωδίες καθεμιά, στα μέρη δηλαδή που απαγγέλλονταν το ένα μετά το άλλο από τους ραψωδούς. Οι ραψωδίες διακρίνονται με τα 24 γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου (τα μικρά η Οδύσσεια, α-ω, και τα μεγάλα η Ιλιάδα, Α-Ω) και με τίτλους ανάλογους με το περιεχόμενό τους.

Ποια είναι τα βασικά θέματα και προβλήματα της Οδύσσειας;

Η επιστροφή (νόστος) του βασιλιά της Ιθάκης, Οδυσσέα, στην πατρίδα του μετά τον Τρωικό πόλεμο και ο αγώνας του να ξανακερδίσει το θρόνο του και τη γυναίκα του που διεκδικούσαν οι μνηστήρες. Συμπληρωματικό θέμα είναι η αναζήτησή του από τη γυναίκα του, την Πηνελόπη, και, κυρίως, από τον γιο του, τον Τηλέμαχο.

Η Οδύσσεια, επομένως, μπορεί να χαρακτηριστεί μεταπολεμικό έπος, καθώς αναδεικνύει τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν μετά τον Τρωικό πόλεμο, σε συνάρτηση με τις κοινωνικές και πολιτικές ανακατατάξεις της εποχής του ποιητή, κατά την οποία αποκτούν δύναμη οι «ευγενείς»* και αμφισβητούν την κληρονομική βασιλεία. Γι' αυτό και το ηρωικό στοιχείο της Οδύσσειας διαφέρει από εκείνο της Ιλιάδας· ο ηρωισμός της Οδύσσειας δεν είναι κυρίως πολεμικός αλλά αγώνας καρτερικός, για να επιβιώσει κανείς και να επιτύχει τους στόχους του.

Σε ποια μέρη χωρίζεται η Οδύσσεια;

Παίρνοντας ως βάση τον Οδυσσέα και την Ιθάκη, διακρίνουμε την Οδύσσεια σε 3 μέρη:

- α.** Η Ιθάκη χωρίς τον Οδυσσέα (ραψωδίες α-δ), όπου πρωταγωνιστεί ο Τηλέμαχος, γι' αυτό το μέρος αυτό ονομάζεται «Τηλεμάχεια».
- β.** Ο Οδυσσέας στον αγώνα του να νοστήσει/να επιστρέψει στην Ιθάκη (ραψ. ε-ν 209/<187>), γι' αυτό το μέρος αυτό ονομάζεται «Νόστος».
- γ.** Ο Οδυσσέας στην Ιθάκη (ραψ. ν 210/<187> -ω), όπου βοηθούμενος από την Αθηνά και συνεργαζόμενος με τον Τηλέμαχο εξοντώνει τους μνηστήρες, γι' αυτό το μέρος αυτό ονομάζεται «Μνηστηροφονία».

Ραψωδία α 1-25

Περίληψη:

Ο ποιητής εισάγει τον κύριο χαρακτήρα περιγράφοντας τα βασικά του χαρακτηριστικά και η Μούσα ξεκινά την αφήγηση των κατορθωμάτων του Οδυσσέα με αφετηρία την αναγκαστική παραμονή του στο νησί της Ωγυγίας. Στον Όλυμπο συγκαλείται συνέλευση, όπου οι θεοί αποφασίζουν να προωθήσουν την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη. Τότε η **Αθηνά** επινοεί αμέσως μια διπλή στρατηγική: **α)** ο **Ερμής** να μεταβεί στην Ωγυγία και να μεταφέρει στην Καλυψώ τη βούληση των θεών σχετικά με την επιστροφή του Οδυσσέα και **β)** να επισκεφτεί η την Ιθάκη με σκοπό αφενός να ενθαρρύνει τον **Τηλέμαχο** να αναλάβει πρωτοβουλίες σχετικά με το παλάτι και να αντιμετωπίσει τους μνηστήρες, αφετέρου να κάνουν από κοινού ένα ταξίδι, ώστε να συλλέξουν πληροφορίες για τον πατέρα του. Η θεά εκτέλεσε πρώτα το δικό της κομμάτι, το οποίο στέφθηκε με επιτυχία.

Ραψωδία α 1-25

Προοίμιο

Το προοίμιο διακρίνεται σε 2 μέρη:

- στ. 1-13
- στ. 14-25

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Στίχοι 1-13 (επίκληση, διήγηση, παράκληση):

- Παρουσιάζεται ο κύριος ήρωας χωρίς να αναφερθεί το όνομά του.
- Ο ποιητής επικαλείται τη βοήθεια της Μούσας για να αφηγηθεί την ιστορία του Οδυσσέα, υπονοώντας έτσι ότι η σύνθεσή του βασίζεται στην έμπνευση που πηγάζει από αυτή. Η επίκληση από τον ποιητή γίνεται γιατί θέλει η Μούσα να τον εμπνεύσει, να ενισχύσει τη φαντασία του, να τον βοηθήσει να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του, να τον ενθαρρύνει και να τον καθοδηγήσει.

Στίχοι 14-25:

Η Μούσα, όπως της το ζήτησε ο ποιητής:

- ορίζει (αόριστα πάντως) τη χρονική στιγμή που θα αποτελέσει την αφετηρία των παθών του Οδυσσέα («τότε», όταν «οι άλλοι [...] ήσαν σπίτι τους¹⁰ [...] μόνο εκείνον [...])»).
- προσδιορίζει (πάλι αόριστα) την τοποθεσία και τη δυσχερή θέση που βρίσκεται αυτήν τη στιγμή ο πρωταγωνιστής, ο οποίος δίπλα στην Καλυψώ επιμένει στη διπλή του λαχτάρα: «του γυρισμού και της γυναίκας του».
- κάνει αναφορά στην απόφαση των θεών για τον νόστο του, αφού είχε έρθει το πλήρωμα του χρόνου.
- ειδική μνεία γίνεται στους αγώνες και στις δοκιμασίες που θα αντιμετωπίσει στην Ιθάκη.
- φανερώνει ότι ο Οδυσσέας τυγχάνει γενικής συμπάθειας από τους θεούς, πλην του Ποσειδώνα.

Το θέμα στο **β' προοίμιο** είναι η αρχή της ιστορίας του ήρωα.

Παρουσίαση Οδυσσέα

Ο ποιητής:

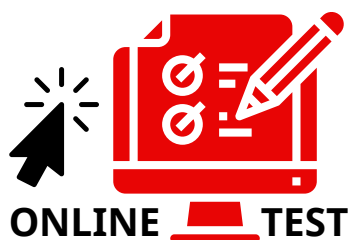
- παρουσιάζει τον Οδυσσέα με τα βασικά του γνωρίσματα (πολύτροπος, κοσμογυρισμένος, καστροκατακτητής, πολύπειρος, πολύπαθος), και υπογραμμίζει τον πόθο και την προσπάθειά του να επιστρέψει μαζί με τους συντρόφους (ἑταίρους), χωρίς ωστόσο αποτέλεσμα.
- αντιτάσσει («κι όμως ...») τις ηθικές αρχές του Οδυσσέα και το αίσιο τέλος που προοικονομείται, σε εκείνο των «νήπιων» συντρόφων και το δικό τους άδοξο τέλος.
- παραθέτει με συντομία το επεισόδιο με τα ιερά βόδια του Ήλιου στη Θρινακία, καθώς εξηγεί: α. την εικόνα του ολομόναχου Οδυσσέα στη συνέχεια και β. την τιμωρία που επισύρουν οι ανόσιες πράξεις και η υπέρβαση των ορίων. Δηλαδή, την ιδέα που προβάλλεται σε όλο το έπος: ότι ο καθένας είναι υπεύθυνος για τις συμφορές.

Στοιχεία Τεχνικής:

κύκλος: Όταν στην αρχή και στο τέλος ενός τμήματος του κειμένου παρατίθενται αυτούσια ή ελαφρώς παραλλαγμένα τα ίδια λόγια. Δηλαδή, όταν ένα τμήμα τελειώνει, όπως αρχίζει (π.χ. «σταθείτε αντρείοι σαν Έλληνες και σαν Γραικοί σταθείτε»). Ο ποιητής αρχίζει και ολοκληρώνει το προοίμιο με επίκληση στη Μούσα.

αντίθεση: (σχήμα λόγου) παρατίθενται αντίθετες λέξεις ή έννοιες με σκοπό να κεντρίσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη και να προσδώσουν ζωντάνια στον λόγο.

in medias res: Τεχνική κατά την οποία η αφήγηση ξεκινά στη μέση των πραγμάτων, στη μέση της ιστορίας. Ως αφετηρία της αφήγησης επιλέγεται το πιο κρίσιμο σημείο μιας διήγησης, ενώ όσα προηγήθηκαν αναφέρονται στην πορεία με τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών.

2

2

Ραψωδία α 26-108

Περίληψη:

Οι θεοί εκμεταλλεύονται την απουσία του **Ποσειδών** και συγκαλούν συμβούλιο για την τύχη του **Οδυσσέα**. Πρώτος μιλά ο **Δίας**. Στον λόγο του εκφράζει τη δυσαρέσκειά του για τους ανθρώπους, οι οποίοι θεωρούν υπαίτιους τους θεούς για τη δυστυχία τους, ενώ, στην πραγματικότητα, είναι οι ίδιοι που ευθύνονται. Ως παράδειγμα αναφέρει τον Αίγισθο, ο οποίος βρήκε τον θάνατο από τον Ορέστη, γιο της ερωμένης του, Κλυταιμνήστρας και του άντρα που ο ίδιος σκότωσε, Αγαμέμνονα.

Στη συνέχεια, τον λόγο παίρνει η **Αθηνά**, η οποία δείχνει τη συμπόνια της για τα πάθη του Οδυσσέα, ο οποίος αν και ευσεβής, κρατείται χωρίς τη θέλησή του στο νησί της Καλυψώς. Μαζί της συμφωνεί και ο Δίας, ο οποίος αποκαλύπτει την αιτία των βασάνων του ήρωα και αποφασίζει την επιστροφή του στην πατρίδα του. Τότε η Αθηνά προτείνει σχέδιο με δύο μέρη: **α.** να πάει ο Ερμής στην Καλυψώ και της αποκαλύψει τη βούληση των θεών, ενώ **β.** εκείνη θα μεταβεί στην Ιθάκη για να ενθαρρύνει τον Τηλέμαχο και να τον συμβουλευσει να αναζητήσει πληροφορίες για τον πατέρα του μεταβαίνοντας στην Πύλο και στη Σπάρτη.

Ραψωδία α 26-108

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 33-51:** Το παράδειγμα του Αίγισθου.
- **στ. 52-88:** Η περιγραφή της τωρινής κατάστασης του Οδυσσέα.
- **στ. 89-92:** Οι θεοί αποφασίζουν την ολοκλήρωση του νόστου.
- **στ. 93-108:** Το διπλό σχέδιο της Αθηνάς.

Πρόσωπα:

Αθηνά: παρουσιάζεται ευφυής, προνοητική, τολμηρή, γενναία και αδίστακτη. Εκφράζει τη συμπάθειά της για τον Οδυσσέα σε έναν έντονα συναισθηματικά φορτισμένο λόγο, ενώ αποσιωπά την «ύβριν» του (τύφλωση Κύκλωπα) και προτείνει σχέδιο για την επιστροφή του. Παράλληλα, χαρακτηρίζεται από ευστροφία, αφού με τους κατάλληλους χειρισμούς και έξυπνο τρόπο δημιουργεί ευνοϊκό κλίμα για τον ήρωα και προχωρά σε πρόταση σχεδίου

Οδυσσέας: (ευσεβής, συνετός, πιστός, πολυβασανισμένος)

- αν και απών, χαρακτηρίζεται από ευσέβεια, πόθο και νοσταλγία για την πατρίδα του αποτελώντας το αιώνιο σύμβολο του ξενιτεμένου που λαχταρά μόνο την επιστροφή.
- είναι βαθιά δυστυχισμένος μακριά από τους δικούς του «φυλακισμένος» σε ένα νησί.

Ποσειδώνας: και εκείνος απουσιάζει. Ωστόσο, παρουσιάζεται οργισμένος και αποφασισμένος για εκδίκηση, αφού ο Οδυσσέας τύφλωσε τον γιο του, Κύκλωπα Πολύφημο. (εκδικητικός, μικρόψυχος)

Δίας: μεγαλοπρεπής, αυστηρός, συνετός, δίκαιος. Καλυψώ: κακιά, αδίστακτη, εγωίστρια.

Στοιχεία ανθρωπομορφισμού των θεών:

- φαίνεται στους θεούς να ισχύει η αρχή της πλειοψηφίας (στ. 90-92) και η συνέλευση θυμίζει τον πολιτικό θεσμό των ανθρώπων, όπου τον πρώτο λόγο έχει ο βασιλιάς.
- εκφράζουν συναισθήματα (θλίψη, συμπάθεια, έρωτας, οργή).
- παρουσιάζουν την ίδια ηθική με τους ανθρώπους, αφού εκτιμούν τη φιλοπατρία και τη σύνεση, ενώ καταδικάζουν την αδικία και το έγκλημα.

Ο λειτουργικός ρόλος του συμβουλίου:

Η απόφαση του συμβουλίου αποτελεί την αφετηρία δύο βασικών αξόνων της πλοκής του έργου:

α. τον νόστο του Οδυσσέα.

β. την αναζήτηση του ήρωα από τον γιο του Τηλέμαχο: «Τηλεμάχεια».

Στοιχεία τεχνικής:

- **τριτοπρόσωπη αφήγηση και διάλογος.**

- **αντιθέσεις:**

α. ο άδικος και ασεβής Αίγισθος (τιμωρείται δίκαια) – ο σωστός και ευσεβής Οδυσσέας (βασανίζεται άδικα).

β. Αθηνά: εύνοια και συμπάθεια προς τον Οδυσσέα – Ποσειδώνας: οργή και εκδικητικό μένος προς τον Οδυσσέα.

- **τυπικές φράσεις:** στ. 32, στ. 44, στ. 52, στ. 73, στ. 79, στ. 103.

- **προοικονομία:**

α. η απουσία του Ποσειδώνα (στ. 26-30) προοικονομεί την θετική εξέλιξη του συμβουλίου και την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη.

β. το παράδειγμα του Αίγισθου (στ. 4-51) προοικονομεί τη μνηστηροφονία.
-τα λόγια του Δία (στ. 89-92) προοικονομούν την επιστροφή του ήρωα.

3

3

Ραψωδία α 109-173

Περίληψη:

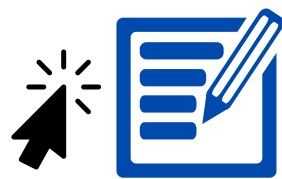
Μετά το συμβούλιο των θεών η Αθηνά προχωρά στην εφαρμογή του σχεδίου της. Με τη μορφή του Μέντη, εμφανίζεται στην Ιθάκη και πηγαίνει στο παλάτι του Οδυσσέα. Εκεί βρίσκει τους μνηστήρες να διασκεδάζουν και να κατασπαταλούν την περιουσία του ήρωα. Ανάμεσά τους ο **Τηλέμαχος**, θλιμμένος και σκεπτικός, ξεχωρίζει τον ξένο και σπεύδει να του μιλήσει και να τον καλέσει σε γεύμα. Οι δυο τους μεταβαίνουν στη μεγάλη αίθουσα, όπου, λίγο αργότερα, έρχονται και οι **μνηστήρες**.

Ραψωδία α 109-173

Ενότητες:

- **στ. 109-114:** Η Αθηνά προετοιμάζεται για την επίσκεψή της στο παλάτι τους Οδυσσέα.
- **στ. 115-140:** Η άφιξη της Αθηνάς στην Ιθάκη και οι πρώτες εικόνες από τη ζωή στο παλάτι.
- **στ. 141-161:** Η φιλοξενία της θεάς από τον Τηλέμαχο.
- **στ. 162-173:** Το δείπνο και το γλέντι των μνηστήρων.

Πρόσωπα:

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Τηλέμαχος: Αδύναμος και άβουλος νέος. Επιδεικνύει παιδική συμπεριφορά, η οποία έρχεται σε αντίθεση με τον πραγματικό του ρόλο ως υπεύθυνος για τη διαφύλαξη της περιουσίας τους και ως ανώτατος άρχοντας του παλατιού. Παρατηρεί παθητικά τους βλέποντας τους μνηστήρες να κατασπαταλούν την περιουσία του πατέρα του. Ωστόσο, η στάση του δικαιολογείται λόγω της απουσίας καθοδήγησης και στήριξης από τον πατέρα του ή κάποιον μεγαλύτερο αδερφό ή συγγενή. Παράλληλα, χρειάστηκε να αντιμετωπίσει σοβαρές προκλήσεις που δεν ήταν σε θέση από μόνος τους να αντεπεξέλθει σε αυτές. Παρόλα αυτά, ο Τηλέμαχος διακρίνεται από ευγένεια, ηθική και πνεύμα φιλοξενίας. Όταν ο Μέντης βρέθηκε στο παλάτι, του συμπεριφέρθηκε υποδειγματικά και προσπάθησε να τον ευχαριστήσει όσο περισσότερο μπορούσε απομακρύνοντας ταυτόχρονα τους ενοχλητικούς μνηστήρες από το παλάτι.

Μνηστήρες: Παρουσιάζονται ως είρωνες, αλαζόνες και χωρίς ηθικές αρχές. Κατασπαταλούν περιουσία του Οδυσσέα, όσο εκείνος είναι απών και περνούν όλη την ημέρα τους στο παλάτι. Δε δείχνουν σεβασμό στους ανθρώπους που τους φιλοξενούν ή στους επισκέπτες τους. Η αριθμητική τους υπεροχή αποτελεί πηγή και θεμέλιο της δύναμής τους.

Ο θεσμός της φιλοξενίας:

Η φιλοξενία για τους αρχαίους Έλληνες ήταν ιερός θεσμός, που προστατευόταν από τον Ξένιο Δία. Έτσι, όλοι δέχονταν τους ξένους, τους φρόντιζαν και τους παρείχαν ό,τι είχαν ανάγκη. Στο τέλος, ρωτούσαν την ταυτότητά τους. Σε περίπτωση που κάποιος δεν ακολουθούσε το τυπικό της φιλοξενίας, θεωρούταν ότι διέπραττε ύβρη προς τον (Ξένιο) Δία, ο οποίος τους τιμωρούσε για την ασέβειά τους.

Το τυπικό της φιλοξενίας:

- α.** εγκάρδια υποδοχή (με προσφώνηση και χειραψία) και πρόσκληση σε φιλοξενία. Αν ο ξένος έχει δόρυ, άλογα, άρμα, μεριμνάται η τακτοποίησή τους.
- β.** προσφορά λουτρού (αφού – συνήθως κάποιες δούλες- λούσουν τον ξένο, τον αλείφουν με λάδι και τον ντύνουν με καθαρά ρούχα).
- γ.** παραχωρείται κάθισμα σε θέση τιμητική, παρέχεται νερό για να πλυθεί και τραπέζι για να φάει. Σε σπάνιες περιπτώσεις, οργανώνεται επίσημη υποδοχή με γιορτή ή αγώνες προς τιμήν του ξένου.
- δ.** διερευνάται η ταυτότητα και η καταγωγή του ξένου.
- ε.** τίθεται αίτημα του ξένου, και ο ξενιστής προσπαθεί να το ικανοποιήσει όπως μπορεί.
- στ.** προσφέρεται στον ξένο διαμονή για όσες μέρες χρειάζεται.
- ζ.** αποχαιρετισμός με δώρα που επισφραγίζουν τη φιλία μεταξύ ξενιστή και ξένου. Ο φιλοξενούμενος θα πρέπει να ανταποδώσει τα δώρα με δώρα ίσης αξίας (= αντιχάρισμα), οποιαδήποτε στιγμή του δοθεί η ευκαιρία.

Στοιχεία τεχνικής:

● προοικονομία:

- **στ. 129-132:** Ο Τηλέμαχος σκέφτεται την ημέρα που θα επιστρέψει ο πατέρας του και τον τρόπο που θα εξοντωθούν οι μνηστήρες, γεγονός που οι αναγνώστες γνωρίζουν.
- **στ. 143-145:** Η Αθηνά εναποθέτει το δόρυ της στη θήκη, όπου βρίσκονται τα όπλα του Οδυσσέα, τα οποία, προς το παρόν, μένουν ανεκμετάλλευτα. Ωστόσο, αυτό γνωρίζουμε ότι θα αλλάξει με την επιστροφή του Οδυσσέα.
- η αλαζονική και άνομη στάση των μνηστήρων, προετοιμάζει τον αναγνώστη για την επικείμενη τιμωρία τους.
- ο Φήμιος τραγουδά για τους μνηστήρες παρά τη θέλησή του, γεγονός που αποδεικνύει την πίστη του στον Οδυσσέα και προοικονομεί τη σωτηρία του τη στιγμή της εκδίκησης του ήρωα.

● αντιθέσεις:

- ενώ οι μνηστήρες διασκεδάζουν με ποτά και παίγνια, ο Τηλέμαχος βρίσκεται στην αίθουσα απομονωμένος, θλιμμένος και σκεπτικός.
- ενώ ο Τηλέμαχος σπεύδει να υποδεχτεί τον ξένο, οι μνηστήρες τον αγνοούν.
- ενώ οι μνηστήρες διασκεδάζουν με επιδεικτικό τρόπο και προκαλούν φασαρία, ο Τηλέμαχος με την Αθηνά – Μέντη κάθονται απόμερα και δειπνίζουν με ηρεμία.

4

4

Ραψωδία α 174-360

Περίληψη:

Στην ενότητα αυτή βλέπουμε τον διάλογο του Τηλέμαχου με την **Αθηνά**. Ο Τηλέμαχος ρωτά για την ταυτότητα του ξένου και τον λόγο της επίσκεψής του. Η θεά απαντά ότι είναι ο **Μέντης**, άρχοντας των Ταφίων και, αρχικά, υποστηρίζει ότι την οδήγησε στο παλάτι μία φήμη για την επιστροφή του Οδυσσέα. Ωστόσο, στη συνέχεια, εκδηλώνει και την πεποίθησή της ότι ο βασιλιάς θα γυρίσει στον τόπο του. Ο **Τηλέμαχος** ξεδιπλώνει την ανησυχία του και την απαισιοδοξία του, ενώ ενημερώνει την Αθηνά για την κατάσταση στο παλάτι. Εκείνη τότε τον συμβουλεύει για το πώς να δράσει απέναντι στους μνηστήρες και τον παροτρύνει να αναζητήσει πληροφορίες για τον πατέρα του. Στο τέλος, η θεά φεύγει πετώντας σαν πουλί και ο Τηλέμαχος ενθαρρύνεται, αφού αντιλαμβάνεται τη θεϊκή της φύση.

Ραψωδία α 174-360

Ενότητες:

- **στ. 174-232:** Ο Τηλέμαχος παρουσιάζει την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι και ρωτά πληροφορίες για την ταυτότητα του ξένου, ο οποίος παρουσιάζεται ως ο Μέντης, πατρικός φίλος του Οδυσσέα.
- **στ. 236-279:** Η εξομολόγηση του Τηλέμαχου για τα προβλήματα που έχει επισύρει η απουσία του πατέρα του.
- **στ. 280-339:** Οι συμβουλές του Μέντη στον Τηλέμαχο.
- **στ. 340-360:** Η αποχώρηση της Αθηνάς και η αποκάλυψη της θεϊκής καταγωγής της.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Αθηνά-Μέντης:

Με περίτεχνο τρόπο καταφέρνει να έρθει κοντά και να κινητοποιήσει τον Τηλέμαχο. Τον ελέγχει για την ανωριμότητα και την αδράνειά του. Φυτεύει την αμφιβολία μέσα του και τον πείθει να αναλάβει τις ευθύνες του και να δραστηριοποιηθεί.

Στόχος:

1. Να εμπυχώσει τον Τηλέμαχο.
2. Να τον κινητοποιήσει για να αναζητήσει τον πατέρα του και να αναλάβει τις ευθύνες του.

Θέση:

1. Κάνει λόγο για μία φήμη.
2. Εκφράζει την αισιοδοξία της ότι ο Οδυσσέας είναι ζωντανός και ότι θα επιστρέψει.

Τηλέμαχος: Στην αρχή, εμφανίζεται απογοητευμένος, γεμάτος πικρία και απαισιοδοξία. Είναι πεπεισμένος ότι ο πατέρας του δεν ζει και εύχεται να ήταν γιος κάποιου περισσότερο καλότυχου. Στο τέλος, τον βλέπουμε με αναπτρωμένο ηθικό και έτοιμο για δράση. Δηλαδή, από απελπισμένος, άβουλος και άτολμος μεταμορφώνεται σε ώριμο και υπεύθυνο άντρα.

Ενανθρώπιση θεάς Αθηνάς:

στην Οδύσσεια παρατηρείται ότι οι θεοί εμφανίζονται με τη μορφή ενός θνητού. Η παρέμβασή τους δεν είναι κατηγορηματική, απλά προειδοποιούν, συμβουλεύουν ή προστατεύουν. Ο άνθρωπος είναι αυτός που παίρνει την τελική απόφαση. Η επιλογή του Μέντη, παλαιού φίλου του Οδυσσέα, συνδέεται με τον σκοπό της επίσκεψης. Η ενανθρώπιση διευκολύνει τον διάλογο να οδηγηθεί σε μία συμβατική λύση. Στο τέλος της ενότητας, έχουμε την επιφάνεια της Αθηνάς. Δηλαδή, την αποκάλυψη της θεϊκής της ταυτότητας, η οποία προσθέτει εγκυρότητα στις συμβουλές της, ενισχύει θετικά τον Τηλέμαχο και τον δραστηριοποιεί.

Η σημασία του διαλόγου:

- Οι συμβουλές της θεάς και η απόφαση του Τηλέμαχου για δράση προωθούν την υπόθεση.
- Ο Τηλέμαχος αρχίζει να αμφιβάλλει για τον θάνατο του πατέρα του και πείθεται να τον αναζητήσει.
- Το ταξίδι του Τηλέμαχου μας οδηγεί στο πρώτο μέρος της Οδύσσειας, την Τηλεμάχεια. Ο νόστος του Οδυσσέα καθυστερεί για 4 ραψωδίες.

Ταφικά Έθιμα (στ. 265,323-234): έθιμα Μυκηναϊκής εποχής. Κατασκευάζονται τύμβοι με επιτύμβιες στήλες, ακόμα και για νεκρούς των οποίων τα σώματα δεν βρέθηκαν (κενοτάφια).

Κτερίσματα: οι τιμές που αποδίδονταν στους νεκρούς κατά την ταφή τους. Αναφέρεται, κυρίως, σε αντικείμενα που τοποθετούνταν μαζί με τους νεκρούς στους τάφους, ως συνοδεία για τη μεταθανάτια ζωή τους, όπως όπλα, κοσμήματα, εργαλεία, παιχνίδια κλπ, ακόμα και αγγεία με τρόφιμα και ποτά.

• Τριτοπρόσωπη αφήγηση με στοιχεία διαλόγου που προσθέτουν ζωντάνια, αμεσότητα και δραματικότητα στην αφήγηση.

• Δραματική ειρωνεία:

- Η Αθηνά και οι θεατές γνωρίζουν ότι ο Οδυσσέας είναι ζωντανός, ενώ ο Τηλέμαχος θεωρεί βέβαιο τον θάνατό του.
- Οι μνηστήρες, ενώ είναι παρόντες, αγνοούν το περιεχόμενο του διαλόγου και το αποτέλεσμα του.
- Ο Τηλέμαχος θα τους αντιμετωπίσει και προετοιμάζει το έδαφος για τον επερχόμενο θάνατό τους.

• Προοικονομία:

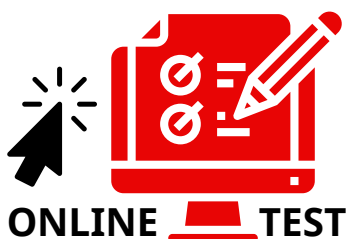

- **στ. 278-279:** η απόπειρα δολοφονίας του Τηλέμαχου από τους μνηστήρες (ραψωδία δ).
- **στ. 310-318:** οι συμβουλές της Αθηνάς μας προετοιμάζουν για τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν.

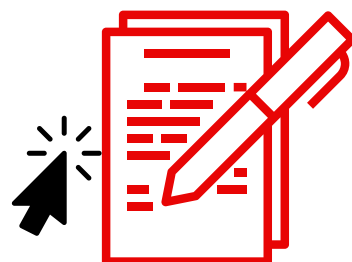
• Αντιθέσεις:

- Γνώση Αθηνάς – άγνοια Τηλέμαχου
- Αισιοδοξία Αθηνάς – απαισιοδοξία Τηλέμαχου
- Ιδανικό μεταπολεμικού ανθρώπου – ηρωικό ιδανικό

ONLINE TEST

ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

5

5

Ραψωδία α 361-497

Περίληψη:

Η ενότητα ξεκινά με τον Φήμιο να τραγουδά για την επιστροφή των Αχαιών από την Τροία. Το τραγούδι του συγκινεί την **Πηνελόπη**, η οποία εμφανίζεται δακρυσμένη και του ζητά να το αλλάξει γιατί της θυμίζει τον άντρα της που τόσο επιθυμεί να δει. Ωστόσο, μετά την επέμβαση του Τηλέμαχου, ο οποίος της ζητά να επιστρέψει στα γυναικεία της καθήκοντα, η Πηνελόπη ανεβαίνει στην κάμαρά της, όπου κλαίει μέχρι να την κοιμίσει γλυκά η θεά Αθηνά.

Όμως η εμφάνισή της κατάφερε να αναστατώσει τους μνηστήρες. Τότε ο **Τηλέμαχος** τους ανακοινώνει ότι αποφάσισε να συγκαλέσει συνέλευση για να τους απομακρύνει από το σπίτι και τους προειδοποιεί ότι, εάν δεν φύγουν, θα προσευχηθεί στους θεούς να τους τιμωρήσουν για τις άδικες πράξεις τους. Τα λόγια του Τηλέμαχου, από τη μία προκαλούν έκπληξη και θαυμασμό στους **μνηστήρες** και από την άλλη την αντίδρασή τους.

Ο **Αντίνοος** είναι ο πρώτος που αντιδρά και προσβάλλει τον Τηλέμαχο λέγοντάς του ότι εύχεται να μη βασιλεύσει ποτέ την Ιθάκη. Στα λόγια αυτά, ο Τηλέμαχος παραμένει ήρεμος και φανερώνει την προσωρινή του διάθεση να είναι αυτός κύριος του σπιτιού του. Έπειτα, τον λόγο παίρνει ο **Ευρύμαχος**, ο οποίος φαίνεται να συμφωνεί με τον Τηλέμαχο και φέρνει τη συζήτηση στον ξένο που έφυγε ξαφνικά. Οι μνηστήρες πληροφορούνται για όσα ρώτησαν, αλλά δεν τους φανερώνεται η πραγματική ταυτότητα του ξένου.

Το ίδιο βράδυ αποχωρούν από το παλάτι και ο Τηλέμαχος αποσύρεται στην κάμαρά του, συνοδεία της τροφού του **Ευρύκλειας**, όπου σκέφτεται το ταξίδι του καθόλη τη διάρκεια της νύχτας.

Ραψωδία α 361-497

Ενότητες:

- **στ. 361-383:** Η Πηνελόπη για πρώτη φορά στην αίθουσα.
- **στ. 384-401:** Ο Τηλέμαχος απευθύνεται με απότομο τρόπο στη μητέρα του.
- **στ. 402-409:** Η Πηνελόπη αποχωρεί για την κάμαρά της.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Πηνελόπη: εμφανίζεται για πρώτη φορά, μεγαλοπρεπής, όπως αρμόζει σε μία βασίλισσα. Από τον ποιητή χαρακτηρίζεται σκεπτική και φρόνιμη, σεμνή, αλλά με ασύγκριτη ομορφιά που αναστατώνει τους μνηστήρες. Από τα λόγια της γίνεται φανερή η αγάπη και η αφοσίωση που έχει στον άντρα της. Άλλωστε, η συζυγική της πίστη αποτελεί το κεντρικό στοιχείο του ήθους της και αντιστοιχεί με τον πόθο του Οδυσσέα. Λαχταρά, αγωνιά και θρηνεί για τον Οδυσσέα, χωρίς να σταματά να ελπίζει για την επιστροφή του. Αγνοεί τους μνηστήρες, αφού δεν τους απευθύνει τον λόγο και μιλά γι' αυτούς στο τρίτο πρόσωπο. Σαστίζει στην παρέμβαση του γιου της, αποχωρεί όμως με αξιοπρέπεια, χωρίς να αντιμιλήσει.

Τηλέμαχος: εμφανίζεται αποφασιστικός και δυναμικός, τόσο απέναντι στη μητέρα του, όσο και στους μνηστήρες. Η στάση του προς στην Πηνελόπη αποτελεί μια πρώτη δοκιμή πυγμής, πριν αντιμετωπίσει με θάρρος τους μνηστήρες. Φανερά πιο ώριμος, απαντά με αυτοσυγκράτηση, σύνεση και μετριοπάθεια στα προσβλητικά λόγια του Αντίνοου, καθιστώντας σαφή την αξίωσή του να είναι κύριος του σπιτιού του. Επίσης, χαρακτηρίζεται από ρεαλιστικότητα, εξυπνάδα και διπλωματικότητα, αφού στον Ευρύμαχο δίνει ελάχιστες πληροφορίες σχετικά με την τύχη του πατέρα του και την ταυτότητα του ξένου. Τέλος, τον βλέπουμε να προβληματίζεται και να σκέφτεται τον τρόπο υλοποίησης του ταξιδιού που τον συμβούλευσε να κάνει η Αθηνά.

Μνηστήρες: στην ενότητα αυτή γίνεται φανερός ο πόθος τους για την Πηνελόπη. Στιγμιαία αιφνιδι-άζονται και απορούν με τη θαρραλέα στάση του Τηλέμαχου, όμως γρήγορα ξεχνούν την έκπληξή τους και συνεχίζουν να διασκεδάζουν. Για ακόμη μία φορά εκδηλώνουν την υβριστική τους συμπεριφορά διεκδικώντας πιεστικά την Πηνελόπη και κατασπαταλώντας την περιουσία του Οδυσσέα.

Αντίνοος: εκρηκτικός, επιθετικός και προσβλητικός απέναντι στον Τηλέμαχο. Προδίδει τον στόχο των μνηστήρων που είναι ο βασιλικός θρόνος της Ιθάκης, μέσω του γάμου τους με τη βασίλισσα Πηνελόπη.

Ευρύμαχος: διαφοροποιείται από τον Αντίνοο. Προσποιείται τον φίλο στον Τηλέμαχο και διπλωματικά, αλλά με ειρωνική χροιά, προσπαθεί να αποσπάσει πληροφορίες για τον ξένο. Εντέχνως κρύβει τις υποψίες που έχει ότι ο μυστηριώδης ξένος έφερε πληροφορίες σχετικά με τον Οδυσσέα, που πυροδότησαν την αλλαγή στη στάση του Τηλέμαχου.

Ευρύκλεια: κόρη του Ώπα, την οποία αγόρασε ο Λαέρτης. Τροφός του Οδυσσέα και του Τηλέμαχου, οικονόμος του παλατιού. Ο Λαέρτης φαίνεται να την τίμησε ισάξια με τη γυναίκα του. Δηλαδή, δεν την αντιμετώπισαν σαν μια απλή υπηρέτρια, αφού είχε κερδίσει την εκτίμηση, το σεβασμό και την εμπιστοσύνη των αφεντικό της με την αφοσίωση και την αξία της. Ακόμα και το όνομά της δεν παραπέμπει σε μία σκλάβα (<ευρύ + κλέος = πλατιά δόξα). Επίσης, η αγάπη και η φροντίδα της προς τον νεαρό Τηλέμαχο είναι φανερή.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Τριτοπρόσωπη αφήγηση** με στοιχεία διαλόγου που προσθέτουν ζωντάνια, αμεσότητα και δραματικότητα στην αφήγηση. Επίσης, παρεμβάλλονται περιγραφές (π.χ. εμφάνιση Πηνελόπης).

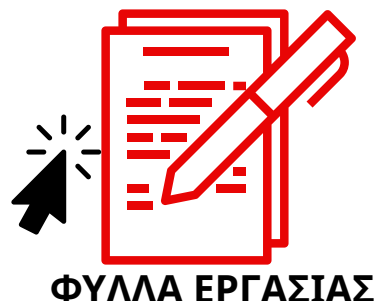
- **Έμμεση περιγραφή:** η ομορφιά της Πηνελόπης και η αλλαγή στη στάση του Τηλέμαχου, περιγράφονται από τις αντιδράσεις των υπολοίπων πρωταγωνιστών.

- **Τραγική ειρωνεία (στ. 428):** ο Αντίνοος αγνοεί πόσο ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα ο ισχυρισμός του ότι οι ίδιοι οι θεοί δίδαξαν στον Τηλέμαχο να μιλά με τόσο θάρρος.

- **Προοικονομία:**

- **στ. 415-417:** η σύνοδος που θα ακολουθήσει στη ραψωδία β'.
- **στ. 423-424:** μνηστηροφονία.
- **στ. 479:** ο ρόλος που θα έχει η Ευρύκλεια στη συνέχεια του έργου. Είναι η πρώτη που θα αναγνωρίσει τον Οδυσσέα και θα μεταφέρει την είδηση στην Πηνελόπη.
- **στ. 497:** το ταξίδι στη Σπάρτη και την Πύλο.

Ραψωδία ε 1-165

Περίληψη:

Οι θεοί συγκαλούν συνέλευση στον Όλυμπο για δεύτερη φορά. Αμέσως, τον λόγο παίρνει η Αθηνά, η οποία εκφράζει τα παράπονά της στον πατέρα της και τους υπόλοιπους. Τους κατηγορεί για ολιγωρία απέναντι στα πάθη του **Οδυσσέα**, ο οποίος βρίσκεται για πολλά χρόνια απομονωμένος στο νησί της Καλυψώς. Τονίζει, μάλιστα, ότι τώρα διατρέχει τον κίνδυνο να χάσει τον μοναχογιό του, τον Τηλέμαχο. Ο βασιλιάς των θεών συγκινείται από τη ζέση που επιδεικνύει η Αθηνά για τον ήρωα και δίνει εντολή στον **Ερμή** να μεταβεί αμέσως στο νησί της Ωγυγίας, ώστε να ενημερώσει τη νεράιδα σχετικά με τη βούληση των θεών και την απελευθέρωση του Οδυσσέα.

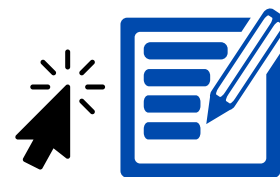
Ο αγγελιοφόρος των θεών, ακολουθώντας την εντολή του Δία, μεταβαίνει στο νησί της Καλυψώς, το οποίος είναι πραγματικά μαγικό. Εκεί, βρίσκει την Καλυψώ στο εσωτερικό της σπηλιάς να υφαίνει, ενώ ο Οδυσσέας βρισκόταν στην ακρογιαλιά βυθισμένος στη θλίψη του. Η **Καλυψώ** καλοδέχεται τον Ερμή και του προσφέρει φιλοξενία. Ωστόσο, τη στιγμή που ανακοινώνει στη νεράιδα την επίπονη για εκείνη βουλή, οδηγούμενη από την οργή της, ξεσπά σε βαρείς χαρακτηρισμούς για τους θεούς. Μάλιστα, τους χαρακτηρίζει ζηλόφθονες. Τελικά, αντιλαμβανόμενη τη θέση της, υπακούει στην εντολή του Δία και υπόσχεται να βοηθήσει τον Οδυσσέα στο ταξίδι του.

Ραψωδία ε 1-165

Ενότητες:

- **στ. 1-25Α:** Το δεύτερο συμβούλιο των θεών – Ο λόγος της Αθηνάς.
- **στ. 26-33:** Η απάντηση του Δία.
- **στ. 34-49:** Ο λόγος του Ερμή στο Δία.
- **στ. 50-59:** Η προετοιμασία του Ερμή και το ταξίδι του.
- **στ. 64-87:** Ο Ερμής στο νησί της Καλυψώς.
- **στ. 89-107:** Η φιλοξενία του Ερμή από την Καλυψώ.
- **στ. 108-129:** Ο λόγος του Ερμή προς την Καλυψώ – Η ανακοίνωση της απόφασης των θεών.
- **στ. 130-161:** Η οργισμένη αντίδραση της Καλυψώς.
- **στ. 162-165:** Η αναχώρηση του Ερμή.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Ερμής: μεταφέρει το μήνυμα, το οποίο ξέρει ότι θα προκαλέσει πόνο στην Καλυψώ. Παρουσιάζεται διστακτικός μπροστά της, γι' αυτό κάνει μια πλατιά εισαγωγή, προκειμένου να την προετοιμάσει ψυχολογικά, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Τα λόγια του χαρακτηρίζονται από διπλωματικότητα. Επιρρίπτει στη Μοίρα όλη την ευθύνη, απαλλάσσοντας τον ίδιο, αλλά και τον Δία.

Καλυψώ: παρουσιάζεται να τραγουδά αμέριμνη. Υποδέχεται με τρυφερότητα τον Ερμή και του προσφέρει φιλοξενία, καθώς είναι ανυποψίαστη για τον λόγο της επίσκεψης του. Ωστόσο, όταν μαθαίνει την εντολή του Δία, εξαγριώνεται και κατηγορεί του θεούς για τη ζήλια τους. Φέρεται περισσότερο ως ερωτευμένη γυναίκα, που νιώθει ότι αδικείται και λιγότερο ως θεά (στοιχεία ανθρωπομορφισμού). Τελικά, υποχρεώνεται να τον αφήσει.

Οδυσσέας: εδώ γίνεται αναφορά μόνο στην ιδιότητα του βασιλιά. Παρουσιάζεται ως πρόθυμος και ήπιος ηγέτης, που εφαρμόζει το δίκαιο και δεν παρανομεί. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην σχέση που είχε με τους ανθρώπους του βασιλείου του, καθώς τους φερόταν με τρυφερότητα, σαν πατέρας.

Σχόλια:

Ο τόπος, ο χρόνος, τα πρόσωπα:

- **Ο τόπος:** τα γεγονότα διαδραματίζονται σε έναν θεϊκό χώρο. Η εικόνα, «οι θεοί συνάχθηκαν στους θρόνους τους, στη μέση ο Δίας», μας τοποθετεί στο παλάτι των θεών στον Όλυμπο.
- **Ο χρόνος:** Το πρωινό της 7ης ημέρας της Οδύσσειας.
- **Τα πρόσωπα:** ο Δίας και η Αθηνά (οι υπόλοιποι θεοί απλά παρευρίσκονται, χωρίς να μιλούν).

Ο λόγος της Αθηνάς (στ. 9-25):

α. Η παράκαμψη της ιεραρχίας στο λόγο:

Κανονικά, πρώτος έπρεπε να μιλήσει ο Δίας. Ωστόσο, εδώ δεν ακολουθείται η εθιμοτυπία, καθώς η Αθηνά σπεύδει να πάρει πρώτη τον λόγο, παρακάμπτοντας την ιεραρχία.

Οι λόγοι είναι οι εξής:

- Έχει καθυστερήσει η εκτέλεση του πρώτου μέρους του σχεδία της: ο Ερμής δεν έχει πάει ακόμη στην Καλυψώ, με αποτέλεσμα να μην έχει αποχωρήσει ακόμη ο Οδυσσέας από την Ωγυγία.
- Έχει προκύψει ένα νέο στοιχείο: Η ζωή του Τηλέμαχου βρίσκεται σε κίνδυνο από τους μνηστήρες και νιώθει υπεύθυνη, γιατί εκείνη τον έβαλε σε τόσους μεγάλους κινδύνους.
- Οι αποφάσεις πρέπει να εκτελεστούν άμεσα, γιατί πλησιάζει ο καιρός να επιστρέψει ο Ποσειδώνας από την Αιθιοπία.

β. Η δομή και το περιεχόμενο του λόγου:

1. Προσφώνηση (στ. 9): «Δία πατέρα κι άλλοι θεοί μακαρισμένοι με της αθανασίας το χάρισμα».

2. Εισαγωγή (στ. 10-14): διατυπώνει αμέσως μια γενική απαισιόδοξη άποψη για τη μοίρα των καλών ανθρώπων και, συγκριμένα, μιλά για καλούς βασιλιάδες, οι οποίοι κυβερνούν δίκαια, αλλά δεν αναγνωρίζεται η προσφορά τους, με αποτέλεσμα να γίνονται άσπλαχνοι και να διαπράττουν παράνομες πράξεις.

3. Κύριο μέρος (στ. 14-25): μετά από αυτό έρχεται στην περίπτωση του Οδυσσέα και αναφέρεται στα προσωπικά και οικογενειακά του προβλήματα:

- Στην Ιθάκη, όλοι έχουν λησμονήσει την προσφορά του Οδυσσέα και τη γλυκιά στάση που είχε απέναντί τους σαν πραγματικός πατέρας.
- Υποφέρει μακριά από την πατρίδα του, νιώθει φυλακισμένος στο νησί της Καλυψώς, καθώς βρίσκεται εκεί παρά τη θέληση του.
- Ο μοναχογιός του κινδυνεύει από τους μνηστήρες.

Οι εντολές του Δία (στ. 34-49):

Δομή του λόγου:

- **Προσφώνηση (στ. 35):** «Ερμή μαντατοφόρε εσύ σ' όλα μας τα μηνύματα».

- **Κύριο μέρος (στ. 36-46):**

- ✓ η εντολή του Δία στην Καλυψώ, την οποία πρέπει να μεταφέρει ο Ερμής.
- ✓ Ο Οδυσσέας να ταξιδέψει ολομόναχος με ξυλόδετη σχεδία.
- ✓ Θα υποφέρει πολύ στο ταξίδι του.
- ✓ Σε 20 μέρες θα φτάσει στο νησί των Φαιάκων, στη Σχερία.
- ✓ Εκεί οι Φαίακες θα τον περιποιηθούν με μεγάλες τιμές.
- ✓ Αφού του χαρίσουν πλούσια δώρα.
- ✓ Θα τον στείλουν με δικό τους πλοίο στην Ιθάκη.

- **Επίλογος (στ. 47-49):** επικυρώνει ότι η επιστροφή του Οδυσσέα είναι θέλημα της Μοίρας.

Η αποστολή του Ερμή στο νησί:

Ο Ερμής είναι ο γιός του Δία και της Μαίας, κόρη του Άτλαντα. Είναι ο αγγελιαφόρος των θεών, ψυχοπομπός (=μεταφέρει τις ψυχές στον Άδη), οδηγός, συνοδηγός και συμπαραστάτης, προστάτης των εμπορικών συναλλαγών κ.α.

Το τυπικό θέμα της προετοιμασίας και της αναχώρησης του θεού:

Πανομοιότυπη με την αναχώρηση της Αθηνάς για την Ιθάκη (ραψ. α), καθώς χρησιμοποιούνται ίδιες εκφράσεις. Παράλληλα, οι δυο θεοί:

- φορούν μαγικά χρυσά σανδάλια, με τα οποία αποκτούν τη δυνατότητα να πετούν.
- κρατούν ένα αντικείμενο (ο Ερμής το μαγικό του ραβδί, η Αθηνά το πολεμικό της κοντάρι)

Η περιγραφή του οδοιπορικού του Ερμή – Η παρομοίωση:

Ο Ερμής φεύγει από τον Όλυμπο και, αφού διασχίσει την Πιερία, συνεχίζει το ταξίδι του ως τη μακρινή Ωγυγία πετώντας πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Αυτό το μαγικό ταξίδι του θεού, ο ποιητής το παρουσιάζει με **μία εικόνα**, παρμένη από το φυσικό κόσμο. Ακόμη, **παρομοιάζει** τον θεό με έναν **γλάρο** που πετά πάνω από τη θάλασσα.

Ο Ερμής στο νησί της Καλυψώς (στ. 64-95):

Η περιγραφή του χώρου γίνεται από τον ποιητή ανάποδα. Πρώτα παρουσιάζει το εσωτερικό της σπηλιάς και, έπειτα, τον εξωτερικό χώρο. Η περιγραφή γίνεται με τρόπο λυρικό.

Το εσωτερικό της σπηλιάς:

Η εικόνα είναι οπτική, ακουστική και οσφρητική. Πιο συγκεκριμένα:

- Η Καλυψώ υφαίνει στον αργαλειό με χρυσή σαΐτα και η φωτιά καίει στο τζάκι. (όραση)
- Η θεά τραγουδάει και ακούγεται ο θόρυβος του αργαλειού. (ακοή)
- Ο κέδρος και οι θούγιες που καίγονται στο τζάκι σκορπίζουν όμορφες μυρωδιές. (όσφρηση)

Η μαγεία του χώρου γεμίζει αγαλλίαση την ψυχή του θεού, ο οποίος φαίνεται να απολαμβάνει με μεγάλο θαυμασμό τον παραδεισένιο τοπίο.

Το δάσος:

Τονίζεται η πυκνότητα του (= φούντωνε, θέριευε) και αναφέρονται:

- Κάποια είδη δέντρων (λεύκες, σκλήθρες, κυπαρίσσια μυριστά) και πουλιών (γεράκια, κουκουβάγιες, κουρούνες με τεντωμένα φτερά).
- Η κληματαριά, φορτωμένη με σταφύλια.
- Οι τέσσερις κρήνες, που αναβλύζουν άφθονα νερά.
- Τα λιβάδια.

Η σκοπιμότητα της περιγραφής του περιβάλλοντος της Ωγυγίας:

Η περιγραφή του μαγευτικού τοπίου του νησιού, υπογραμμίζει την αντίθεση με την εικόνα της Ιθάκης. Η πατρίδα του Οδυσσέα δεν έχει ανοιχτούς δρόμους, ούτε λιβάδια και είναι ο τόπος όπου βόσκουν κασίκια. Ο ποιητής προβάλλει την εξωτερική ομορφιά της Ωγυγίας σκόπιμα, για να τονίσει τον ισχυρό ψυχικό δεσμό του Οδυσσέα με την πατρική γη.

Η σκόπιμη απουσία του Οδυσσέα:

- Η πρώτη παρουσίαση του ήρωα από τον ποιητή προβάλλει την εικόνα του ξενιτεμένου, που ατενίζει την απέραντη θάλασσα γεμάτος **νοσταλγία** για την πατρίδα του.
- Περιγράφεται η ψυχική κατάσταση του Οδυσσέα:

α. καθόταν και έκλεγε («τα σωθικά του τρώγοντας με δάκρυα, στεναγμούς και λύπες», «κοιτάζοντας με μάτια βουρκωμένα το απέραντο πέλαγος»).

β. βρισκόταν στα όρια της έσχατης απελπισίας. γ. νοσταλγούσε την πατρίδα του.

Η υποδοχή από την Καλυψώ – Η ανακοίνωση της εντολής (στ. 96-129):

α. Το προοίμιο της συνομιλίας:

Καλωσορίζοντας τον Ερμή η Καλυψώ είναι **ευγενική, αυθόρμητη και εκδηλωτική**:

- Του προσφέρει κάθισμα γυαλιστερό κι ωραίο.
- Του απευθύνει θερμή και τρυφερή προσφώνηση.
- Με τυπικό ερώτημα ζητάει να μάθει το λόγο της απροσδόκητης επίσκεψής του.
- Τον διαβεβαιώνει κατηγορηματικά ότι πρόθυμη να κάνει ό,τι της ζητήσει.
- Τον καλεί σε γεύμα.

β. Το τραπέζι της φιλοξενίας:

Η Καλυψώ ετοιμάζει το τραπέζι στον Ερμή. Η σκηνή του φαγητού παραπέμπει σε εκείνη της φιλοξενίας της Αθηνάς – Μέντη (τυπική σκηνή). Η θεά υποδέχεται τον Ερμή, διατυπώνει την τυπική ερώτηση για τον λόγο της επίσκεψής του και του προσφέρει γεύμα φιλοξενίας. Η μόνη διαφορά είναι ότι στην περίπτωση των θεών το φαγητό είναι αμβροσία και το πιοτό νέκταρ.

γ. Η ανακοίνωση της εντολής του Δία:

Η προκαταβολική υπόσχεση της Καλυψώς πως θα κάνει ό,τι της ζητήσει ο Ερμής διευκολύνει τον επισκέπτη της. Χρησιμοποιεί όλη τη διπλωματικότητά του για να την καλοπιιάσει.

Πιο συγκεκριμένα:

- Ξεκινάει με έναν τυπικό πρόλογο.
- Καθυστερεί την ανακοίνωση της εντολής του Δία.
- Δίνει έμφαση ότι τον έστειλε ο Δίας, παρά τη θέληση του.
- Προβάλλει το ρηχό επιχείρημα του ότι η Ωγυγία είναι πολύ μακριά και ότι δεν κατοικείται από ανθρώπους.
- Μετατοπίζει την ευθύνη στον Δία.
- Υπενθυμίζει ότι κανένας θεός ποτέ δεν τόλμησε να παραβεί τις εντολές του Δία.
- Παρουσιάζει σύντομα το χρονικό της άφιξης του Οδυσσέα στο νησί

(ΕΠΙΒΡΑΔΥΝΣΗ).

- Ανακοινώνει το δυσάρεστο μήνυμα σε μόλις **δύο στίχους**.
- Αναφέρει ότι είναι γραμμένο από τη Μοίρα να γυρίσει, ο Οδυσσέας, στην πατρίδα του. Επομένως, η θεά δεσμεύεται από τη Μοίρα, η οποία ήταν ανώτερη και από τους θεούς.

Η αντίδραση της Καλυψώς (στ. 130-161):

Η Καλυψώ, αρχικά, **παγώνει**. Στη συνέχεια, **ξεσπά βίαια, οργίζεται** και **εκστομίζει βαρείς χαρακτηρισμούς** και **παράπονα εναντίον των θεών**. Η έκρηξη του θυμού της είναι δικαιολογημένη. Με αυτόν τον τρόπο θα αντιδρούσε κάθε **ερωτευμένη γυναίκα**, όταν κάποιος θα ήθελαν να της στερήσουν τον αγαπημένο της. Επομένως, η διπλωματικότητα του Ερμή **δεν στάθηκε ικανή** να αποτρέψει την έκρηξη της Καλυψώς.

Η δομή και το περιεχόμενο του λόγου της Καλυψώς:

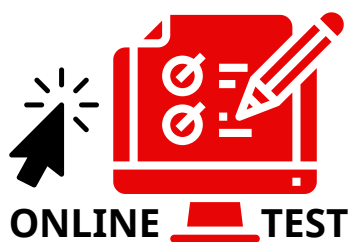
- Η Καλυψώ δεν απαντά προσωπικά στον Ερμή, αλλά απευθύνεται σε όλους του θεούς. (άσπλαχνοι και ζηλόφθονοι).
- **Αρχικά**, χάνει τον αυτοέλεγχό της και την ψυχραιμία της.
- Κατηγορεί τους θεούς πως δεν ανέχονται να βλέπουν θεές με θνητούς (Αυγή και Δήμητρα).
- Προβάλλει το δικαίωμά της πάνω στον Οδυσσέα, καθώς εκείνη του έσωσε τη ζωή.
- Αναφέρεται στα μέσα που χρησιμοποιεί χρόνια τώρα για να τον κρατήσει κοντά της. Δηλαδή, ότι θα τον κάνει αθάνατο.
- **Τελικά**, η Καλυψώ συνέρχεται, βάζει μπροστά τη λογική της και δηλώνει πως θα υπακούσει στην εντολή του Δία, γιατί κανείς θεός δεν τόλμησε να παραβεί τις εντολές του.
- Διαβεβαιώνει τον Ερμή ότι θα αφήσει ελεύθερο τον άνδρα που αγαπά, αλλά δεν θα του δώσει ούτε πλοίο, ούτε συντρόφους. Παρά μόνο θα τον καθοδηγήσει, ώστε να έχει ένα ασφαλές ταξίδι.

Η αναχώρηση του Ερμή:

1. Ο Ερμής άκουσε με υπομονή το ξέσπασμα της θεάς. Το μόνο που της τονίζει, λίγο πριν την αναχώρηση, είναι πόσο μεγάλη καταστροφή μπορεί να φέρει η οργή του Δία σε αυτούς που δεν συμμορφώνονται με τη θέληση του.
2. Η υπενθύμιση της αυστηρότητας του Δία είναι για να αποτρέψει ενδεχόμενη μεταστροφή της Καλυψώς.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Οι τυπικοί στίχοι 1-2:** Το περιεχόμενό τους σηματοδοτεί την αρχή μιας καινούργιας ημέρας, προβάλλοντας μια χαριτωμένη εικόνα, φυσική και ανθρώπινη, που έχει ως επακόλουθο το άπλωμα του φωτός, ώστε να ξεκινήσει η νέα μέρα τόσο για τους θεούς, όσο και για τους ανθρώπους.
- **Το στοιχείο της προοικονομίας:** Η εντολή που θα μεταφέρει ο Ερμής, είναι βαρύνουσας σημασίας για την εξέλιξη της πλοκής. Δηλαδή, προοικονομείται η υποχρέωση της Καλυψώς να σεβαστεί τις αποφάσεις των θεών και πιο συγκεκριμένα την εντολή του Δία, καθώς στη θέλησή του δεν αντιδρούν ούτε οι θεοί.
- **Αντίθεση:** Η εικόνα της ευτυχισμένης θεάς, με την εικόνα του θνητού Οδυσσέα μέσα στον πόνο και στη θλίψη.
- **Στοιχείο ειρωνείας:** Η θεά αγνοεί τον σκοπό επίσκεψης του Ερμή, ενώ εμείς τον γνωρίζουμε.

8

8

Ραψωδία ε 165-310

Περίληψη:

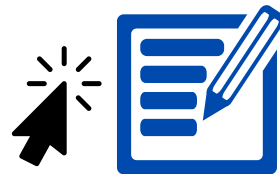
Ο **Ερμής** αναχωρεί από το νησί και η Καλυψώ κατευθύνεται προς την παραλία. Εκεί, αντικρίζει τον Οδυσσέα να θρηνεί για την παρά τη θέλησή του παραμονή του στο νησί. Η νεράιδα τού ανακοινώνει ευθέως την απόφαση των θεών, παρουσιάζοντάς την ως δική της πρωτοβουλία. Μάλιστα, του υπόσχεται ότι θα του δώσει όλα τα απαραίτητα αγαθά για το ταξίδι του και τον συμβουλεύει να κατασκευάσει μία σχεδία. Ο Οδυσσέας, αρχικά, δυσπιστεί και ζητά από την Καλυψώ να του δώσει όρκο. Εκείνη δεν διστάζει να το πράξει και οι δυο τους γυρίζουν στη σπηλιά, για να δειπνήσουν - για τελευταία φορά - μαζί.

Κατά το δείπνο, η **Καλυψώ** προτείνει στον Οδυσσέα να μείνει μαζί της και του προσφέρει αθανασία. Για να τον πείσει, αναφέρει όσα μπορεί να του χαρίσει και, γεμάτη πικρία, συγκρίνει τον εαυτό της με την Πηνελόπη ως προς την ομορφιά. Ωστόσο, η ανταπόκριση του Οδυσσέα παραμένει αρνητική. Ενώ παραδέχεται τη θεϊκή ομορφιά της Καλυψώς, δε δέχεται την πρότασή της, καθώς επιθυμεί διακαώς να επιστρέψει στην πατρίδα του και στην οικογένειά του.

Το επόμενο πρωινό, ο **Οδυσσέας** κατασκευάζει τη σχεδία του με τη βοήθεια της Καλυψώς, η οποία του δίνει όσα εφόδια χρειάζεται για το ταξίδι του και οδηγίες για την επιστροφή του. Τέλος, στέλνει ούριο άνεμο για να τον συντροφεύει στο ταξίδι του.

Ραψωδία ε 165-310

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 165-220:** Η συνάντηση της Καλυψώς με τον Οδυσσέα.
- **στ. 221-251:** Η τελευταία πρόταση της Καλυψώς και η απάντηση του Οδυσσέα.
- **στ. 252-310:** Η κατασκευή της σχεδίας και η αναχώρηση του Οδυσσέα.

Πρόσωπα:

Καλυψώ: μετά την αναχώρηση του Ερμή και την ανακοίνωση της βούλησης των θεών, φαίνεται λυπημένη. Βρίσκει τον Οδυσσέα στην ακρογιαλιά και τον ενημερώνει για τις εξελίξεις, παρουσιάζοντας την ιδέα ως δική της. Εμφανίζεται πρόθυμη να τον βοηθήσει, του μιλά με τρυφερότητα και διακρίνεται για τη γενναιοδωρία της. Από τις πράξεις και τα λόγια της αντιλαμβανόμαστε ότι αγαπά πραγματικά τον Οδυσσέα, καθώς επιδεικνύει μεγαλοψυχία. Στη δυσπιστία του Οδυσσέα, δε διστάζει να απαντήσει με όρκο, ενώ κάνει τα πάντα για να τον κρατήσει δίπλα της: του προσφέρει αθανασία και όλες τις ανέσεις του νησιού. Τέλος, προτάσσει τη θεϊκή ομορφιά της έναντι της θνητής Πηνελόπης ως ύστατο επιχείρημα να κρατήσει τον άντρα που αγαπά δίπλα της.

Οδυσσέας: αρχικά είναι λυπημένος και απελπισμένος, καθώς υποφέρει από νοσταλγία για την πατρίδα του. Στα λόγια της Καλυψώς ανταποκρίνεται με επιφυλακτικότητα, καχυποψία και δυσπιστία. Διακρίνεται από ευφυΐα και πονηριά, αφού ζητά από την Καλυψώ να δώσει όρκο για τα λεγόμενά της. Ως βασιλιάς διακατέχεται από ευγενικό ήθος και συμπεριφέρεται σαν πατέρας στους υπηκόους του. Ακόμα, χαρακτηρίζεται ως υπομονετικός, καρτερικός και αποφασιστικός. Τέλος, αποκαλύπτεται η δεξιότητά του στη ναυπηγική και η εμπειρία του ως ναυτικός.

α. Η πρώτη φυσική παρουσία του Οδυσσέα:

- ✓ Πρώτη εικόνα του Οδυσσέα στη ραψωδία δ, όπου ο Μενέλαος αφηγείται στον Τηλέμαχο πως ο θαλασσινός δαίμονας Πρωτέας του είχε πει για τον Οδυσσέα ότι τον είδε σε ένα μακρινό νησί να χύνει μαύρο δάκρυ.
- ✓ Η ίδια εικόνα του Οδυσσέα δίνεται στους στίχους 93-95 της ραψωδίας ε.
- ✓ Τώρα, στους στ. 167-169, δίνεται για τρίτη φορά αυτή η εικόνα του Οδυσσέα και, μάλιστα, για πρώτη φορά ο Οδυσσέας εμφανίζεται ως παρόν πρόσωπο.

β. Η ψυχική κατάσταση του ήρωα:

- ✓ Παρουσιάζεται στα όρια της έσχατης απελπισίας
- ✓ Ο Οδυσσέας βρίσκεται σε αυτή την κατάσταση αφού καμία χαρά δεν του έδινε τώρα η νεράιδα (στ.170). Αυτό πάει να πει πως κάποτε του έδινε χαρά και πως στο παρελθόν ίσως να ήταν και ευτυχισμένος μαζί της.
- ✓ Τώρα η ζωή του Οδυσσέα κοντά στην Καλυψώ έπαψε να έχει ενδιαφέρον, έτσι ξαναφούντωσε μέσα του η λαχτάρα της επιστροφής και δεν αντέχει να παραμένει στο νησί, με αποτέλεσμα η ζωή του να παρουσιάζει την ακόλουθη **εικόνα**:
 - Τις μέρες καταφεύγει σε βράχια και σε ακρωτήρια του νησιού απελπισμένος.
 - Τις νύχτες κοιμάται από υποχρέωση με την Καλυψώ, η οποία βέβαια εξακολουθεί να είναι ερωτευμένη μαζί του και να τον θέλει για άνδρα της..

γ. Ο «ανθρώπινος» Οδυσσέας:

Στη φαντασία μας ή του Τηλέμαχου,
ο Οδυσσέας είναι:

- ✓ Γενναίος
- ✓ Τολμηρός
- ✓ Δυναμικός άνδρας
- ✓ Θρυλικός ήρωας
- ✓ Προκαλεί θαυμασμό με τα κατορθώματά του

Στο νησί της Καλυψώς όμως,
είναι:

- ✓ Ευαίσθητος άνθρωπος
- ✓ Πονάει και κλαίει
- ✓ Απελπισμένος
- ✓ Προκαλεί τη συμπάθεια μας

Είναι η πρόθεση του ποιητή να προβάλει το ανθρώπινο πρόσωπο του ήρωα, που καθοδηγείται από ειρηνικά ιδανικά.

δ. Ο λόγος της Καλυψώς – Η πρωτοβουλία της:

- ✓ Προσφώνηση: δύσμοιρε.
- ✓ Η ανακοίνωση της απόφασης της Καλυψώς.
- ✓ Η προτροπή για την **κατασκευή σχεδίας** και διάφορες πρακτικές λεπτομέρειες του ταξιδιού.
- ✓ Ο στόχος του ταξιδιού (**να φτάσει στην πατρίδα**) και οι λόγοι της πραγματοποίησης του νόστου (**θέλημα θεών**).
- ✓ Ο στίχος «να βέβαια το θελήσουν και οι ουράνιοι θεοί», είναι **προοικονομία**, καθώς ο ποιητής μας προειδοποιεί για τα γεγονότα που θα ακολουθήσουν.
- ✓ Η Καλυψώ ανακοινώνει στον Οδυσσέα την απόφαση της για την επιστροφή του στην Ιθάκη με τέτοιον τρόπο, ώστε να φαίνεται ότι την πήρε με **δική της πρωτοβουλία** (έτσι καταλαβαίνουμε γιατί ο Οδυσσέας ήταν στην αρχή στο ακρογιάλι). (**προοικονομία**)

Ο ποιητής βάζει την Καλυψώ να λαμβάνει μόνη της την απόφαση για τους **εξής λόγους**:

i. Θέλει να του δείξει πως η αγάπη της γι' αυτόν είναι τόσο μεγάλη, που φτάνει ως την αυταπάρνηση. **ii.** Ο Οδυσσέας δεν πρέπει να ξέρει ότι ο γυρισμός τού χαρίζεται, ώστε να αγωνιστεί, για να τον κερδίσει με τις δικές του δυνάμεις.

ε. Η επιφυλακτικότητα του Οδυσσέα:

✓ Η πρόταση της Καλυψώς βρίσκει απροετοίμαστο τον Οδυσσέα και γι' αυτό τον ξαφνιάζει. Θεωρεί πολύ τολμηρά και απίστευτα όσα του ανακοινώνει η θεά.
✓ Ο Οδυσσέας έχει πολύχρονη πείρα του πολέμου και έχουν δει πολλά τα μάτια του και οι πολλές οδυνηρές εμπειρίες τον έχουν κάνει **επιφυλακτικό**.
✓ Η θεά, ερωτευμένη, προσπαθεί πάνω από 7 χρόνια να τον κρατήσει κοντά της. Μάλιστα για να τον δελεάσει, του έχει τάξει να τον κάνει αθάνατο και να το χαρίσει την αιώνια νεότητα. Πώς μπορεί να εξηγηθεί ότι τώρα τον αφήνει να φύγει;
✓ Ενδέχεται, τέλος, ο Οδυσσέας να συγκρατεί τον εαυτό του από εκρήξεις χαράς και ενθουσιασμού, για να μην εκτεθεί μπροστά σε ερωτευμένη γυναίκα. Έτσι της απαντά ήρεμα και συνετά:

- Την προσφωνεί απλά (θεά).
- Δηλώνει την υποψία τους ότι πίσω από την υπόσχεση κρύβεται κάτι ύποπτο.
- Αιτιολογεί τη δυσπιστία του.
- Για να την πιστέψει και να ακολουθήσει τις οδηγίες της, της ζητάει να ορκιστεί.

στ. Ο όρκος της Θεάς:

Η Καλυψώ δεν θυμώνει για την έλλειψη εμπιστοσύνης από μέρος του Οδυσσέα. Αντίθετα τον χαϊδεύει τρυφερά. Τότε δίνει και τον επίσημο όρκο των θεών:
Τριπλός όρκος: γη – ουρανός – Στύγα. → Με τον όρκο αυτό ο Οδυσσέας δεν έχει κανένα λόγο να δυσπιστεί.

Λόγος της αλλοίωσης:

- 1) Ερμής για να μην στεναχωρήσει την Καλυψώ.
- 2) Καλυψώ για να φανεί ως δική της απόφαση και ότι τον αγαπάει και θέλει την ευτυχία του.

Οι αλλοιώσεις της εντολής:

Ο Δίας δίνει στον Ερμή κάποιες εντολές, για να τις μεταφέρει στην Καλυψώ και εκείνη με τη σειρά της, στον Οδυσσέα, ως δική της απόφαση. Ωστόσο, η πληροφόρηση αυτή έχει αλλοιωθεί.

Δίας: ο Οδυσσέας ολομόναχος να ταξιδέψει, με ξύλινη σχεδία θα υποφέρει πολύ στο ταξίδι του, σε 20 μέρες θα φτάσει στο Νησί των Φαιάκων (Σχερία). Εκεί θα τον περιποιηθούν, θα του δώσουν πλούσια δώρα και θα τον στείλουν στην Ιθάκη.

Ερμής: ο Δίας προστάζει την Καλυψώ να αφήσει ελεύθερο τον Οδυσσέα, γιατί είναι από τη μοίρα γραμμένο να γυρίσει στην πατρίδα του.

Καλυψώ: ανακοινώνει ως δική της, την απόφαση να τον αφήσει ελεύθερο. Τον προτρέπει να φτιάξει σχεδία, του δίνει τα απαραίτητα εφόδια και υπόσχεται να του στείλει ευνοϊκό άνεμο.

Το επίσημο αποχαιρετιστήριο δείπνο (στ. 215-222):

Η περιγραφή του δείπνου από τον ποιητή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, γιατί είναι ένα ανόμοιο ζευγάρι σε όλα:

- ✓ Η γυναίκα θεά, ο άνδρας θνητός.
- ✓ Η θεά τρώει αμβροσία και πίνει νέκταρ, ενώ ο ήρωας τρώει φαγητά θνητών.
- ✓ Η Καλυψώ κρύβει βαθιά τον πόνο της για τον αποχωρισμό τους, ενώ ο Οδυσσέας κρύβει τη χαρά της επιστροφής.
- ✓ Η θεά φλέγεται από αγάπη για τον Οδυσσέα, ενώ εκείνος για τον γυρισμό του στην Ιθάκη.

Παρόλα αυτά η θεά εξισορροπεί την ανισότητα:

- ✓ Του προσφέρει το ίδιο κάθισμα που έδωσε στον Ερμή.
- ✓ Τον Οδυσσέα τον περιποιείται όχι οι θεραπαινίδες, αλλά η ίδια.
- ✓ Τον προσφωνεί επίσημα.

Η περιγραφή του δείπνου γίνεται σύντομα, με τυπικούς στίχους (στ. 220-222).

Η αποχαιρετιστήρια συνομιλία Καλυψώς και Οδυσσέα (στ. 223-248):

α. Η ύστατη προσπάθεια της Καλυψώς:

- ✓ Εκφράζει το παράπονο της, που ο Οδυσσέας βάζει πάνω απ' όλα την πατρίδα του.
- ✓ Του αναφέρει, κάπως εκβιαστικά, ότι το ταξίδι του γυρισμού του θα είναι γεμάτο βάσανα (το αναφέρει μήπως φοβηθεί και υποχωρήσει).
- ✓ Του θυμίζει την υπόσχεση της να τον κάνει αθάνατο.
- ✓ Τέλος, επιχειρεί σύγκριση με την Πηνελόπη.

β. Η απάντηση του Οδυσσέα:

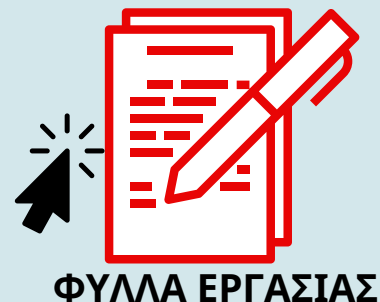
- ✓ Απαντά σε όλα, εκτός από το θέμα της αθανασίας.
- ✓ Αρχίζει από το τέλος και την διαβεβαιώνει ότι η Πηνελόπη ως θνητή είναι κατώτερη της και στη μορφή και στο παράστημα.
- ✓ Εξομολογείται ότι στην καρδιά του αντίπαλος της Καλυψώς δεν είναι η Πηνελόπη, αλλά η Ιθάκη.
- ✓ Τελευταίο αναφέρει το θέμα των προβλημάτων στη θάλασσα και της απαντά με αισιοδοξία και με το επιχείρημα ότι έχει αντέξει στο παρελθόν πολλές δοκιμασίες.

γ. Η ελεύθερη επιλογή του Οδυσσέα:

Η επιστροφή του στην Ιθάκη είναι διαγεγραμμένη από τη Μοίρα και την έχουν αποφασίσει και οι θεοί. Ωστόσο, ο ίδιος αυτά τα αγνοεί. Αν και του ανακοινώνει η θεά ότι τον αφήνει να φύγει, λέγοντας του ότι είναι δική της επιλογή και τα προβλήματα που θα αντιμετωπίσει, ο Οδυσσέας, έχει κάνει την προσωπική του επιλογή και είναι από καιρό αποφασισμένος να γυρίσει στην πατρίδα. Το γεγονός ότι ο ίδιος θα κερδίζει το νόστο του με δική του ευθύνη και με το δικό του αγώνα.

Η Καλυψώ ως θνητή γυναίκα (στοιχεία ανθρωπομορφισμού):

- ✓ συνάπτει ερωτικές σχέσεις με έναν θνητό (171,251)
- ✓ ορκίζεται (202-204)
- ✓ είναι τρυφερή (199-200)
- ✓ θυμώνει (201-202)
- ✓ ζηλεύει (230-233)
- ✓ γευματίζει (215-220)
- ✓ βοηθά στην κατασκευή της σχεδίας (272)
- ✓ έχει τη μορφή θνητής γυναίκας (233)
- ✓ ντύνεται με ρούχα που φορούν θνητές (254-256)

Η κατασκευή της σχεδίας (στ. 257-288):

1η φάση (στ. 258-271):

Η Καλυψώ δίνει τα σύνεργα και του δείχνει ποια δέντρα να κόψει. Με τη σειρά του Οδυσσέας, κάνει τις ανάλογες εργασίες.

2η φάση (στ. 272-283):

Η Καλυψώ φέρνει τα τρυπάνια και ο Οδυσσέας τα χρησιμοποιεί και κάνει τις αντίστοιχες εργασίες. Στη συνέχεια μπήγει το κατάρτι στη μέση, μαστορεύει το τιμόνι και περιφράζει τη σχεδία με κλωνάρια ιτιάς και ρίχνει από πάνω φύλλα.

3η φάση (στ. 284-288):

Η Καλυψώ δίνει τα λινά για τα πανιά και τέλος ρυμουλκεί τη σχεδία στη θάλασσα.

Στοιχεία τεχνικής:

- **τριτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος, περιγραφή.**
- **προοικονομία:** στ. 227-229 (προοικονομείται η τρικυμία του Ποσειδώνα).
- **Τυπικές φράσεις και στίχοι:** στ. 176, 189, 223, 236, 242, 245, 249-250, 252, 257, 267.

9

9

Ραψωδία ε 311-420

Περίληψη:

Για δεκαεπτά ημέρες, ο **Οδυσσέας** ταξιδεύει σε γαλήνια θάλασσα. Ωστόσο, την δέκατη όγδοη, ο Ποσειδώνας επέστρεψε από τη γη των Αιθιοπών και αντιλήφθηκε πως οι υπόλοιποι θεοί προώθησαν την επιστροφή του Οδυσσέα. Τότε, οργίστηκε και τρικυμία ξέσπασε στο πέλαγος. Ο Οδυσσέας, αρχικά, απελπίζεται με τη μανία των ανέμων και τα τεράστια κύματα που τον σκεπάζουν καταστρέφοντας τη σχεδία του. Μακαρίζει τους Αχαιοούς που έχασαν τη ζωή τους στην Τροία, καθώς πέθαναν ένδοξα, σε αντίθεση με εκείνον που φαίνεται πως θα πεθάνει άδοξα.

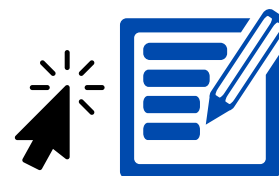
Εκείνη τη στιγμή, εμφανίζεται η **Λευκοθέη**, μια θαλασσινή θεότητα, η οποία του δίνει ένα μαγικό μαντίλι και τον συμβουλεύει να το περάσει στο γυμνό του στέρνο, για να σωθεί εγκαταλείποντας τη σχεδία και κολυμπώντας μέχρι τη στεριά. Ο Οδυσσέας, όμως, δυσπιστεί φοβούμενος, μήπως πρόκειται για κάποιο τέχνασμα των θεών. Τότε, ένα τεράστιο κύμα καταστρέφει τη σχεδία του και σκορπίζει τα συντρίμια της στο πέλαγος. Ο Οδυσσέας πιάνεται από έναν κορμό, βγάζει τα ρούχα του και δένει το μαντίλι της Λευκοθέης γύρω από το στέρνο του. Έπειτα, αρχίζει να κολυμπά προς τη στεριά. Ο **Ποσειδώνας** αναχωρεί για τις Αιγές γεμάτος ικανοποίηση για την ταλαιπωρία του ήρωα.

Ραψωδία ε 311-420

Ενότητες:

- **στ. 311-366:** Η επέμβαση του Ποσειδώνα και η φοβερή τρικυμία.
- **στ. 367-401:** Ο Οδυσσέας στο έλεος της τρικυμίας και η παρέμβαση της Λευκοθέης.
- **στ. 402-414:** Η ολοσχερής καταστροφή της σχεδίας.
- **στ. 414-420:** Η αναχώρηση του ικανοποιημένου Ποσειδώνα.

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Πρόσωπα:

Ποσειδώνας: κατά την επιστροφή του από την χώρα των Αιθίοπων, αντιλαμβάνεται πως οι θεοί έχουν αποφασίσει ερήμην του για την επιστροφή του Οδυσσέα και οργίζεται. Ξεσπά τον θυμό του στον ήρωα προκαλώντας μια τρομερή τρικυμία. Εμφανίζεται με πληγωμένο εγωισμό και αποζητά εκδίκηση. Αναγνωρίζει την αδυναμία του να αλλάξει τη βούληση των θεών και, έτσι, αποφασίζει να τον κάνει να υποφέρει. Τελικά, αποχωρεί επιδεικνύοντας χαιρεκακία, έχοντας θρέψει τον πληγωμένο του εγωισμό και τη δίψα του για εκδίκηση.

Οδυσσέας: μετά από δεκαεπτά ημέρες γαλήνιου ταξιδιού, βρίσκεται αιφνίδια αντιμέτωπος με μια τρομερή τρικυμία και την οργή του θεού Ποσειδώνα. Παρά τον ηρωισμό του, για μια στιγμή, φοβάται για τη ζωή του και λυγίζει. Πικραίνεται στην ιδέα ενός άδοξου θανάτου και καλοτυχίζει όσους πέθαναν στο πεδίο της μάχης. Στην πορεία της θαλασσοταραχής, ανακτά το θάρρος του, βρίσκει δύναμη στην επιθυμία του για ζωή και για επιστροφή και αγωνίζεται για την επιβίωσή του με αποφασιστικότητα. Μπροστά στη βοήθεια που του προσφέρει η θαλάσσια θεότητα φέρεται με δυσπιστία, καθώς έχει βιώσει πολλά πάθη εξαιτίας των θεών και φοβάται μήπως πρόκειται για ένα ακόμη τέχνασμά τους. Παρά την εμπειρία του, όμως, δεν υποπέφτει σε σφάλμα ή ύβρη. Τελικά, σε μια απέλπιδα προσπάθεια να επιζήσει, χρησιμοποιεί το μαντήλι και κολυμπά με πάθος προς την ακτή.

Λευκοθέη: ενδεχομένως λόγω της ανθρώπινης καταγωγής της, σπλαχνίζεται τον πολύπαθο θνητό που ταλαιπωρείται από τον Ποσειδώνα. Παρά το γεγονός ότι βρίσκεται σε κατώτερη θέση από τον θεό, αψηφά τη βούλησή του και παρεμβαίνει με σκοπό να σώσει τον ήρωα. Έτσι, του αποκαλύπτει την πηγή των τωρινών συμφορών του, τον συμβουλεύει να εγκαταλείψει τη σχεδία και να χρησιμοποιήσει το μαγικό μαντίλι για να σωθεί. Παράλληλα, του προσφέρει ψυχολογική στήριξη τονώνοντάς το ηθικό.

Οι τρεις φάσεις του ναυαγίου (τριαδικό σχήμα):

1. στ. 321-345:

- i. Ο Ποσειδώνας επιτίθεται και ξεσπά τρικυμία.
- ii. Ο Οδυσσέας λυγίζει, φοβάται για άδοξο θάνατο και μακαρίζει τους Αχαιούς που πέθαναν ένδοξα στην Τροία.

2. στ. 346-401:

- i. Ο Ποσειδώνας δείχνει την οργή του και η τρικυμία εντείνεται.
- ii. Η Λευκοθέη παρεμβαίνει για να σώσει τον Οδυσσέα από πνιγμό και του δίνει το μαγικό μαγνάδι.
- iii. Ο Οδυσσέας βρίσκει το σθένος και παλεύει να παραμείνει πάνω στη σχεδία και στην επιφάνεια της θάλασσας.

3. στ. 402-415:

- i. Ο Ποσειδώνας σηκώνει φοβερό κύμα (η τρικυμία κορυφώνεται) και καταστρέφει ολοσχερώς τη σχεδία.
- ii. Ο Οδυσσέας αρπάζεται από έναν κορμό και προσπαθεί να επιζήσει υπακούοντας στις υποδείξεις της Λευκοθέης.

Ο **Ποσειδώνας** αποχωρεί γεμάτος ικανοποίηση από την ταλαιπωρία και τον πόνο που προκάλεσε στον Οδυσσέα. Η χαιρεκακία (ανθρωπομορφισμός) του γίνεται φανερή μέσα από τον μονόλογό του. Η αποχώρησή του προετοιμάζει τον αναγνώστη για τη σταδιακή αποκλιμάκωση της κατάστασης και την τελική σωτηρία του ήρωα.

Η σημασία της περιγραφής του ναυαγίου

- Προβάλλονται τα βασικά στοιχεία του χαρακτήρα του Οδυσσέα.
- Τονίζεται ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της Οδύσσειας.
- Συμπυκνώνει όλες τις περιπέτειες του Οδυσσέα (μικρή Οδύσσεια).
- Αποτελεί την τελευταία περιπέτεια πριν τον νόστο του ήρωα.

Το ηρωικό ιδεώδες:

Στην Οδύσσεια εκφράζεται το ηρωικό ιδεώδες του Τρωικού πολέμου. Ο Οδυσσέας μακαρίζει όσους βρήκαν ένδοξο θάνατο στο πεδίο της μάχης και στενοχωριέται για τον δικό του πιθανό άδοξο θάνατο σε τρικυμία. Αντίθετα στην Ιλιάδα, ο ήρωας αγωνίζεται να επιβιώσει ξεπερνώντας τις δυσκολίες με τις οποίες έρχεται αντιμέτωπος, ώστε να πραγματοποιήσει έναν στόχο του.

✓ περιγραφή, μονόλογος, ευθύς λόγος.

✓ τριτοπρόσωπη αφήγηση.

✓ εικόνες:

- οπτικές: π.χ. τα κύματα που σκεπάζουν τη σχεδία.
- ακουστική: π.χ. η σχεδία που σπάει από το κύμα και καταστρέφεται ολοσχερώς.
- γευστική: η αρμύρα στο στόμα του Οδυσσέα.

✓ **προοικονομία:** στ. 317-319 (η δήλωση ότι είναι γραπτό να επιστρέψει ο Οδυσσέας, προοικονομεί τον νόστο του), στ. 375 (η διαβεβαίωση της Λευκοθέης ότι ο Ποσειδώνας δε θα καταφέρει να θανατώσει τον Οδυσσέα, προοικονομεί τη σωτηρία του).

✓ **το παραμυθικό στοιχείο:** το μαγικό μαντίλι της Λευκοθέης.

✓ **μεταφορές:** στ. 319, 320, 327-328, 331, 345, 349, 384, 393.

✓ **τυπικές φράσεις:** στ. 312, 325, 338, 346, 373, 390.

✓ **τυπικοί στίχοι:** στ. 327-328.

✓ παρομοιώσεις:

- Απλές: στ. 371, 408.
- Πλατιές (διεξοδικές): στ. 362-364 (αναφορικό μέρος: στ. 362-363, δεικτικό μέρος: στ. 364, οι όροι που παρομοιάζονται: τα αγκάθια – η σχεδία, κοινό σημείο: το στροβίλισμά τους στον άνεμο), στ. 405-406 (αναφορικό μέρος: στ. 405-406, δεικτικό μέρος: στ. 406, οι όροι που παρομοιάζονται: τα άχυρα της θημωνιάς – τα μαδέρια της σχεδίας, κοινό σημείο: το σκόρπισμά τους στον άνεμο).

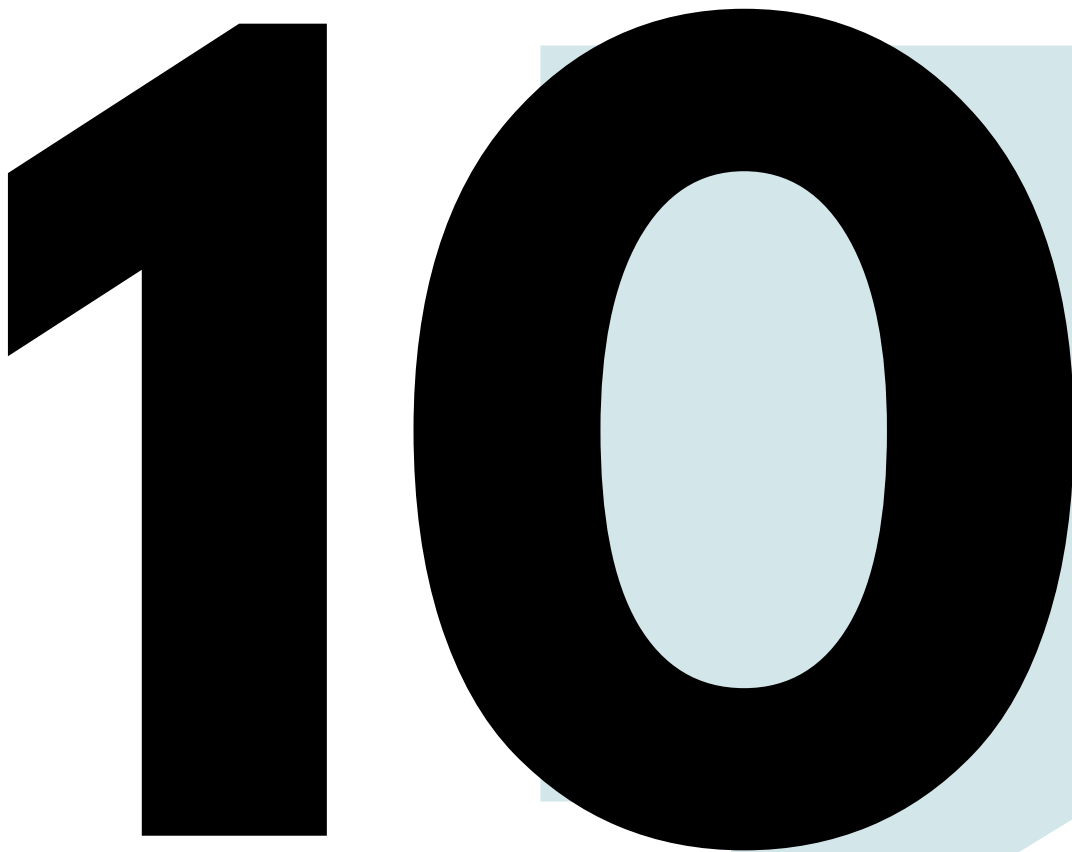
Ο λειτουργικός ρόλος των παρομοιώσεων:

- i. καθιστούν πιο σαφή τα νοήματα.
- ii. προσδίδουν παραστατικότητα στον λόγο.
- iii. χαρίζουν ποικιλία στην αφήγηση.
- iv. φορτίζουν συγκινησιακά την αφήγηση.

10

10

The image features a large, bold, black number '10' on a white background. The '1' is a simple vertical bar with a short horizontal top bar. The '0' is a thick, rounded circle. Behind the '0' and extending to the right is a light blue geometric shape that resembles a stylized '10' or a speech bubble tail, pointing towards the bottom right.

Ραψωδία ε 421-552

Περίληψη:

Ο Ποσειδώνας αποχωρεί και εμφανίζεται η **Αθηνά**. Πιστή στο σχέδιό της να βοηθήσει τον Οδυσσέα να επιστρέψει στην πατρίδα του, παρεμβαίνει και ηρεμεί τους ανέμους. Αφήνει μόνο τον βοριά, ώστε να οδηγήσει τον Οδυσσέα στη γη των Φαιάκων. Η επίμονη θαλασσοταραχή προβληματίζει τον Οδυσσέα, όμως όχι για πολύ. Κατά την τρίτη ημέρα του ναυαγίου, επικρατεί νηνεμία και ο ήρωας βλέπει δίπλα του τη στεριά. Ωστόσο, μπροστά του έχει να προσπεράσει έναν μεγάλο σκόπελο: τους απόκρημνους γκρεμούς και τα βράχια. Με τη βοήθεια της θεάς, φτάνει τελικά στις εκβολές ενός ποταμού, όπου αφήνει το μαγικό μαντίλι να φτάσει στη θάλασσα και προσεύχεται για τη σωτηρία του. Καθώς πλησιάζει τη νύχτα, ο **Οδυσσέας** προβληματίζεται για τη διαμονή του. Έτσι, αποφασίζει να κατευθυνθεί προς το δάσος, δίπλα στο ποτάμι, όπου φτιάχνει στρώμα και σκέπασμα με φύλλα ανάμεσα σε θάμνους.

Ραψωδία ε 421-552

Ενότητες:

- **στ. 421-442:** Η παρέμβαση της Αθηνάς και η θέα της στεριάς.
- **στ. 443-492:** Ο Οδυσσέας πασχίζει να φτάσει στη στεριά.
- **στ. 493-549:** Ο Οδυσσέας στις εκβολές του ποταμού – η προσευχή για σωτηρία.
- **στ. 520-552:** Η διανυκτέρευση στο δάσος.

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: παλεύει πεισματικά για τη ζωή του και αντιστέκεται στα κύματα με όσες σωματικές ή ψυχικές δυνάμεις διαθέτει. Περιμένει με καρτερικότητα την τρικυμία να κοπάσει, ώστε να φτάσει στη στεριά και να έρθει λίγο πιο κοντά στην επιστροφή του στην πατρίδα. Γεμίζει από ελπίδα και αγαλλίαση στη θέα της στεριάς, αισθήματα που υπερνικά ο φόβος του, μήπως σκοτωθεί στα απόκρημνα βράχια πριν την ακτή. Η σκέψη του φωτίζεται από την παρέμβαση της Αθηνάς και ο πολύτροπος Οδυσσέας προσεγγίζει την ακρογιαλιά μέσω των εκβολών ενός ποταμού. Μακριά από τα κύματα, αλλά ταλαιπωρημένος από το ναυάγιο, δείχνει την απελπισία του και την ευσέβειά του μέσα από την προσευχή στον ποταμό. Φιλά συγκινημένος τη γη και αναζητά τρόπους να περάσει με ασφάλεια τη νύχτα. Η ευστροφία, η επινοητικότητα και η προνοητικότητα που τον διακατέχουν του εξασφαλίζουν ένα μέρος για να κοιμηθεί. Για πρώτη φορά, εμφανίζεται ήρεμος και ασφαλής.

Αθηνά: η συμπάθεια που τρέφει για τον Οδυσσέα γίνεται έκδηλη και σε αυτή τη ραψωδία. Δείχνει σεβασμό στον Ποσειδώνα και, μόνο όταν αυτός αποχωρεί, παρεμβαίνει για να σώσει τον ήρωα. Με αυτόν τον τρόπο, αποφεύγει μια άμεση σύγκρουση μαζί του και διατηρεί τις ισορροπίες, καθώς σέβεται την ιεραρχία που ακολουθείται στον Όλυμπο. Οι παρεμβάσεις της δεν υποσκάπτουν την αξία του του Οδυσσέα. Αντίθετα, τονίζουν την ευστροφία του, αφού στη δική του νοητική διαύγεια κρύβεται, τελικά, η σωτηρία του.

Σχέσεις θεών & ανθρώπων:

Οι θεοί παρεμβαίνουν είτε **θετικά** είτε **αρνητικά** στις ζωές των θνητών. Ωστόσο, τελικά οι ενέργειες των ανθρώπων είναι αυτές που καθορίζουν τη μοίρα τους:

- Η Αθηνά κατευνάζει τους ανέμους και φωτίζει τον νου του Οδυσσέα. Ο ήρωας, τελικά, είναι εκείνος που αντιλαμβάνεται τον τρόπο να αντιμετωπίσει τα προβλήματά του.
- Ο ποταμός προσφέρει μια ασφαλή δίοδο για τη στεριά, έπειτα από τις ικεσίες του Οδυσσέα.

Ανιμισμός:

Η αντίληψη κατά την οποία κάθε φυσικό στοιχείο είναι **έμψυχο**, ανεξάρτητα από τη φυσική του υπόσταση. Η λέξη προέρχεται από τη λατινική «anima», η οποία σημαίνει ψυχή. Ο ανιμισμός αποτέλεσε από τις πρώτες θρησκευτικές πίστεις και αντιλήψεις της ανθρωπότητας, αφού στοιχεία της φύσης όπως ο ήλιος ή ο άνεμος λατρεύονταν ως θεότητες.

Η αποκλιμάκωση της τρικυμίας:

1. Η σχεδία καταστρέφεται ολοσχερώς από ισχυρό κύμα.
2. Η Αθηνά παρεμβαίνει και κατευνάζει τους ανέμους.
3. Ο Οδυσσέας βλέπει δίπλα του τη στεριά.
4. Ο Οδυσσέας προβληματίζεται πώς θα προσεγγίσει τη στεριά χωρίς να σκοτωθεί στα απόκρημνα βράχια.
5. Ο Οδυσσέας βρίσκει σωτηρία στις εκβολές του ποταμού.

Στοιχεία τεχνικής:

Τριτοπρόσωπη αφήγηση, περιγραφή, μονόλογος, ευθύς λόγος.

- **Παρομοιώσεις:** στ. 435-441 (αναφορικό μέρος: στ. 435-440, δεικτικό μέρος: στ. 440- 441, όροι που παρομοιάζονται: η αποκατάσταση της υγείας του πατέρα – η θέα της στεριάς, κοινό σημείο: η αγαλλίαση για τη σωτηρία), στ. 546-549 (αναφορικό μέρος: στ. 546-548, δεικτικό μέρος: στ. 549, όροι που παρομοιάζονται: ο δαυλός – ο Οδυσσέας, κοινό σημείο: η κάλυψη).
- **Προοικονομία:** στ. 421 (προοικονομείται η σωτηρία του Οδυσσέα λόγω της εμφάνισης της Αθηνάς).
- **Τυπικές φράσεις/ στίχοι:** στ. 431, 450-451, 458, 467, 474, 477.
- **Μεταφορές:** στ. 422, 434, 438, 439, 444, 450, 474, 513, 538.
- **Προσωποποιήσεις:** στ. 422, 447, 4593, 497, 523.
- **Εικόνες:** στ. 510.

1

1

1

1

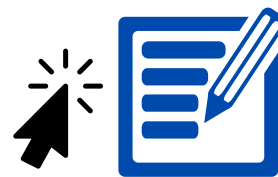
Ραψωδία ζ 139-259

Περίληψη:

Τα κορίτσια παίζουν για αρκετή ώρα κοντά στο ποτάμι και η **Ναυσικά** πρέπει να επιστρέψει στο παλάτι, για να συνεχίσει τις εργασίες της. Τότε, η Αθηνά σκέφτεται ένα τέχνασμα, ώστε να ξυπνήσει ο Οδυσσέας και να συναντήσει τη βασιλοπούλα. Ξαφνικά, μία από τις υπηρέτριες ρίχνει το τόπι προς τον ποταμό και οι φωνές της ξυπνούν τον Οδυσσέα, ο οποίος γεμάτος ανησυχία για τη γη που έχει βρεθεί, εμφανίζεται σχεδόν ολόγυμνος μπροστά στα κορίτσια. Στη θέα της γύμνιας και της παραμελημένης εμφάνισης του ναυαγισμένου Οδυσσέα, οι υπηρέτριες τρομάζουν. Μόνο η Ναυσικά στέκεται ατρόμητη και συνομιλεί μαζί του. Ο **Οδυσσέας**, αρχικά, την κολακεύει ώστε να κερδίσει την εύνοιά της και, στη συνέχεια, της ζητά φιλοξενία. Η Ναυσικά ανταποδίδει τις φιλοφρονήσεις και δίνει στον ξένο τις πληροφορίες και τη βοήθεια που ζήτησε. Έτσι, ζητά από τις υπηρέτριες να τον περιποιηθούν.

Ραψωδία ζ 139-259

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 139-159:** Η Αθηνά παρεμβαίνει στο παιχνίδι των κοριτσιών και ξυπνά τον Οδυσσέα.
- **στ. 160-184:** Ο Οδυσσέας εμφανίζεται και τρομάζει τις υπηρέτριες – Η αντίδραση της Ναυσικάς.
- **στ. 185-227:** Ο Οδυσσέας ικετεύει τη Ναυσικά.
- **στ. 228-241:** Η Ναυσικά ανταποκρίνεται θετικά στην ικεσία του Οδυσσέα.
- **στ. 242-259:** Η Ναυσικά ζητά από τις υπηρέτριες να φροντίσουν τον ξένο.

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: ξυπνά αγχωμένος και γεμάτος απορίες για τον τόπο που βρίσκεται. Παρά τη διακαή επιθυμία του για πληροφόρηση, έχει τη διαύγεια να αναζητήσει κάλυψη για την γύμνια του, καθώς δεν έχει έντονο το αίσθημα της αιδούς (ντροπής). Στον λόγο του προς τη Ναυσικά, στέκεται ιδιαίτερα διακριτικός και επιδεικνύει αξιοσημείωτο σεβασμό. Η δομή που ακολουθεί είναι άρτια και τονίζει την ικανότητά του στη ρητορική. Τα λόγια του προδίδουν την ευγενική ψυχή του και το ήθος του. Έτσι, κερδίζει την εύνοια της Ναυσικάς.

Ναυσικά: μπροστά στη θέα του σχεδόν γυμνού Οδυσσέα, παραμένει ψύχραιμη και επιδεικνύει θάρρος. Αντιλαμβάνεται γρήγορα τον νοητικό πλούτο και την αξία του Οδυσσέα. Δε στέκεται στην τρομακτική εξωτερική του εμφάνιση, αλλά τον συμπονά και είναι διατεθειμένη να εκπληρώσει τα αιτήματά του. Είναι φιλόξενη, συμπονετική και γενναιόδωρη, ευσεβής, φιλεύσπλαχνη και φιλική. Η παρουσία της αναδεικνύει την ευγενική της καταγωγή και η ομορφιά της εξαίρεται από τον ίδιο τον Οδυσσέα. Η στάση της μας προϊδεάζει για τον ανώτερο και φιλειρηνικό πολιτισμό των Φαιάκων, καθώς υπογραμμίζεται το αίσθημα ανθρωπισμού.

Το τυπικό της ικεσίας:

1. Ικετευτική προσφώνηση και εγκώμιο.
2. Αναφορά στις περασμένες συμφορές.
3. Υποβολή αιτήματος.
4. Ευχές.

Σύμφωνα με το τυπικό της ικεσίας, ο ικέτης προσπέφτει στα πόδια εκείνου που θέλει να θέσει τα αιτήματά του και με το ένα χέρι αγγίζει το γόνατο, ενώ με το άλλο χέρι το πηγούνι του. Ωστόσο, ο Οδυσσέας επιλέγει να μιλήσει ικετικά στη Ναυσικά από απόσταση από σεβασμό και λόγω της κακής κατάστασης στην οποία βρισκόταν.

Η δομή της απόκρισης της Ναυσικάς:

1. Προσφώνηση.
2. Έπαινος του ξένου.
3. Παραμυθία για τα πάθη του παρελθόντος.
4. Υπόσχεση για ικανοποίηση των αιτημάτων.
5. Παροχή πληροφοριών για τη χώρα και τη καταγωγή της.

Ο λειτουργικός ρόλος της ραψωδίας:

- Ομαλή μετάβαση του αναγνώστη/ ακροατή από τα πάθη του Οδυσσέα, στη σωτηρία του και στην ολοκλήρωση του νόστου.
- Εντείνεται το ενδιαφέρον του αναγνώστη/ ακροατή για την ολοκλήρωση του νόστου, καθώς η ομορφιά της Ναυσικάς μπορεί να δελεάσει τον Οδυσσέα πείθοντάς τον να αναβάλλει ή να ματαιώσει την επιστροφή του.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Μονόλογος, διάλογος, αφήγηση.**
- **Παρομοιώσεις:** στ. 163-169 (αναφορικό μέρος: στ. 163-167, δεικτικό μέρος: στ. 168- 169, οι όροι που παρομοιάζονται: το λιοντάρι – ο Οδυσσέας, κοινό σημείο: η άγρια όψη και η ανάγκη), στ. 198-206 (αναφορικό μέρος: στ. 198-199/202-204, δεικτικό μέρος: στ. 205-206, οι όροι που παρομοιάζονται: το βλαστάρι της φοινικιάς – η Ναυσικά, κοινό σημείο: η ομορφιά).
- **Παραμυθικό στοιχείο.**
- **Προοικονομία:** στ. 142-144 (προοικονομείται η συνάντηση του Οδυσσέα με τους Φαίακες), στ. 228-241 (προοικονομείται η σωτηρία του Οδυσσέα και το τέλος των παθών του).
- **Τυπικές φράσεις/ στίχοι:** στ. 142, 151-152, 208, 228.

12

12

Ραψωδία 0102-302, 434-461

Περίληψη:

Η **Ναυσικά** έχει οδηγήσει τον Οδυσσέα στο ανάκτορο του βασιλιά Αλκίνοου. Εκείνος, αφού κάνει μια βόλτα στην αγορά με τον Οδυσσέα, παραθέτει δείπνο στο παλάτι, όπου ο Δημόδοκος, ο αοιδός του παλατιού, τραγουδά για τα κατορθώματα των ανδρών στην Τροία. Ο **Οδυσσέας** θρηνεί για το παρελθόν του, αλλά προσπαθεί να κρύψει το πρόσωπό του, ώστε να μην προδώσει την ταυτότητά του.

Στα πλαίσια της φιλοξενίας, ο **Αλκίνοος** προτείνει αγώνες και ο Οδυσσέας παρακινείται να συμμετάσχει. Μάλιστα διακρίνεται στη δισκοβολία και προκαλεί τους Φαίακες, πλην του **Λαοδάμαντα**, να αναμετρηθούν στην τοξοβολία και στο δόρυ. Παράλληλα, αναφέρεται στην τρικυμία και σε όσα πέρασε τόσες μέρες στο πέλαγος.

Με γνώμονα την ευχαρίστηση του ξένου, ο Αλκίνοος προτείνει να χορέψουν οι νέοι στο παλάτι. Έτσι, αναδεικνύεται η πολιτισμική ανωτερότητα των Φαίακων, την οποία παραδέχεται ο Οδυσσέας και εκφράζει τον θαυμασμό του.

Ραψωδία 0102-302, 434-461

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 102-116:** Ο θρήνος του Οδυσσέα με αφορμή το τραγούδι του Δημόδοκου.
- **στ. 123-175:** Η πρόταση για αγώνες, τα αγωνίσματα και οι νικητές.
- **στ. 176-220:** Η πρόταση του Λαοδάμαντα για συμμετοχή του Οδυσσέα στους αγώνες και η πρόκληση από τον Ευρύαλο.
- **στ. 221-275:** Ο Οδυσσέας συμμετέχει στους αγώνες και προκαλεί τους Φαίακες.
- **στ. 276-461:** Ο χορός στο παλάτι και ο θαυμασμός του Οδυσσέα.

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: προσπαθεί με κάθε τρόπο να κρύψει την ταυτότητά του. Στην αρχή, παρουσιάζεται ως ευαίσθητος και συγκινησιακά φορτισμένος, αφού του είναι δύσκολο να συγκρατήσει τα δάκρυά του, όταν ακούει να τραγουδούνται τα κατορθώματα των Αχαιών στην Τροία. Στέκεται δίπλα στους Φαίακες με διακριτικότητα: καλύπτει το πρόσωπό του, ώστε να μη γίνει αντιληπτός ο θρήνος τους από τους γύρω του. Όταν ο Λαοδάμας τον προσκαλεί να λάβει μέρος σε αγώνες, επιδεικνύει ευγένεια και σεμνότητα προτάσσοντας τα πάθη που βίωσε στο ταξίδι της επιστροφής του.

Ωστόσο, στην πρόκληση του Ευρύαλου, ανταποκρίνεται με παρορμητικότητα και ζήλο να υπερασπιστεί την αξιοπρέπειά του. Έτσι, ρίχνεται με πάθος και όσο σωματικό και ψυχικό σθένος του έχει απομείνει στον αγώνα. Με τόλμη και αποφασιστικότητα διακρίνεται στο αγώνισμα. Η επιτυχία του, όμως, φαίνεται να τον τυφλώνει: καυχιέται για το κατόρθωμά του και προκαλεί τους υπόλοιπους Φαίακες, εκτός από τον Λαοδάμαντα, σε αγώνες. Παρόλο που είναι οργισμένος και παθιασμένος μετά την πρόκληση του Ευρύαλου και τη νίκη του, δε συμπεριφέρεται με αχαριστία ή ασέβεια προς εκείνον που τον φιλοξενεί.

Αλκίνοος: είναι παρατηρητικός, αλλά διακριτικός με τον ξένο. Αντιλαμβάνεται τη θλίψη του, όμως από ευγένεια δεν τον ρωτά λεπτομέρειες. Προσπαθεί να τον διασκεδάσει και προτείνει, αρχικά, αγώνες και, έπειτα, γιορτή με χορό. Επεμβαίνει με λεπτότητα στη διένεξη μεταξύ Ευρύαλου και Οδυσσέα, αναδεικνύοντας τη διπλωματικότητά του. Με τη στάση του προστατεύει και υπερασπίζεται τον ξένο, ενώ αποκλιμακώνει σταδιακά την ένταση με ευρηματικό τρόπο.

Λαοδάμας: ευγενικός και φιλόξενος οικοδεσπότης. Επιδεικνύει ήθος που αρμόζει σε ένα βασιλόπουλο. Μιλά με σεβασμό στον ξένο και προσπαθεί να καθησυχάσει την ανησυχία του για το γυρισμό του. Ακόμα, του προτείνει με όμορφο τρόπο να αγωνιστεί, χωρίς να του ασκεί πίεση και τον ενημερώνει για την αξία των αγώνων στη χώρα των Φαιάκων.

Ευρύαλος: μιλά με θρασύτητα και προκλητικότητα. Δείχνει ασέβεια προς τον ξένο απευθύνοντάς του υποτιμητικούς λόγους. Φαίνεται ότι μιλά απερίσκεπτα και επιδιώκει μονάχα τη νίκη. Μετά την παρέμβαση του Αλκίνοου, συνετίζεται και δείχνει μεταμέλεια προσφέροντας δώρο συμφιλίωσης στον Οδυσσέα.

Τα αθλήματα των αγώνων:

Οι Φαίακες παρουσιάζονται ως φιλειρηνικός λαός με εξαίρετο ήθος και ανώτερο πολιτισμό. Τα αγωνίσματα στα οποία συμμετέχουν προάγουν την καλή υγεία, αναδεικνύουν την ανδρεία και την ευρωστία, ενώ συνδέονται με τη ζωή και όχι με τον πόλεμο. Στους αγώνες των Φαιάκων δε συναντάμε αθλήματα όπως η τοξοβολία και η ξιφασκία, τα οποία θεωρούνται πολεμικά.

Στη συγκεκριμένη ενότητα, αναφέρονται με τη σειρά το τρέξιμο (Κλυτόνηος), η πάλη (Ευρύαλος), το άλμα (Αμφιάλος), η δισκοβολία (Ελατρεύς) και η πυγμαχία (Λαοδάμας). Οι νικητές των αγωνισμάτων δεν κέρδιζαν κάποιο έπαθλο, αλλά αγωνίζονταν για την ευχαρίστηση της συμμετοχής, την τιμή και τη δόξα της νίκης.

Η αξία των αγώνων τη δεδομένη στιγμή είναι βαρύνουσα, καθώς γίνεται προσπάθεια ανατροπής του συγκινησιακού κλίματος που δημιουργήθηκε με το τραγούδι του Δημόδοκου. Ο Αλκίνοος, επειδή αντιλήφθηκε τη θλίψη στην οποία είχε περιέλθει ο φιλοξενούμενός του, προτείνει να διοργανωθούν αγώνες με σκοπό να τον ευχαριστήσει και να αλλάξει τη διάθεση του. Ο ξένος προέρχεται από ένα ναυάγιο και, προκειμένου να συνεχίσει το ταξίδι του, χρειάζεται μεγάλα ψυχικά και σωματικά αποθέματα.

Το πολιτιστικό επίπεδο των Φαιάκων:

Η ηθική και πνευματική ανωτερότητα των Φαιάκων έχει αρχίσει να διαφαίνεται από την προηγούμενη ενότητα και τα λόγια της Ναυσικάς, ενώ κορυφώνεται σταδιακά καθώς παρουσιάζονται διάφορες πτυχές της καθημερινότητάς τους. Ο ποιητής επιλέγει το Νησί των Φαιάκων ως ενδιαμέσο σταθμό στο ταξίδι του Οδυσσέα, γιατί λειτουργεί ως ομαλή μετάβαση από το μυθικό νησί της Ωγυγίας στο - καθόλα ανθρώπινο και χαρακτηριστικό παράδειγμα της κοινωνία των Γεωμετρικών χρόνων - νησί της Ιθάκης.

- είναι ένας φιλειρηνικός, φιλόξενος και ευγενής λαός. Σέβονται τους θεούς και τους θεσμούς, όπως η ικεσία και η φιλοξενία.
- συμμετέχουν στη δημόσια ζωή.
- χαρακτηρίζονται από αγάπη και σεβασμό στις σχέσεις τους.
- έχουν πατριαρχική δομή οικογένειας, αλλά χωρίς αυταρχισμό, αφού οι γυναίκες έχουν λόγο.
- σέβονται τις γυναίκες, οι οποίες ασχολούνται με τη φροντίδα του σπιτιού και της οικογένειας.
- έχουν ονόματα που σχετίζονται με τη θάλασσα [Ναυσικά, Ακρόνεος, Κλυτόνηος, Ναυσίθοος (< ναυς = πλοίο), Ευρύαλος, Ωκύαλος, Αγχίαλος, Αμφίαλος (< αλς = θάλασσα)] ή έχουν βαθύτερο νόημα {Αλκίνοος [< αλκή (= δύναμη) + νους], Λαοδάμας [< λαός + δαμάζω]}.
- έχουν παραμυθένιο πλούτο και υλική αφθονία.
- επιμελούνται της εμφάνισής τους.
- διεξάγουν αθλητικούς αγώνες με σκοπό την ευχαρίστηση και τη δόξα, όχι την κατάκτηση επάθλου.
- κάνουν γιορτές με χορό και μουσική.
- ασχολούνται με τη ναυτιλία, τη ναυπηγική και έχουν τα πιο γρήγορα πλοία της εποχής.
- αντιμετωπίζουν με ευγένεια και διακριτικότητα τους συνανθρώπους τους.
- παρέχουν μοναδική φιλοξενία.

Το τυπικό της φιλοξενίας:

- α.** εγκάρδια υποδοχή (με προσφώνηση και χειραψία) και πρόσκληση σε φιλοξενία. Αν ο ξένος έχει δόρυ, άλογα, άρμα, μεριμνάται η τακτοποίησή τους.
- β.** προσφορά λουτρού (αφού – συνήθως κάποιες δούλες- λούσουν τον ξένο, τον αλείφουν με λάδι και τον ντύνουν με καθαρά ρούχα).
- γ.** παραχωρείται κάθισμα σε θέση τιμητική, παρέχεται νερό για να πλυθεί και τραπέζι για να φάει. Σε σπάνιες περιπτώσεις, οργανώνεται επίσημη υποδοχή με γιορτή ή αγώνες προς τιμήν του ξένου.
- δ.** διερευνάται η ταυτότητα και η καταγωγή του ξένου.
- ε.** τίθεται αίτημα του ξένου, και ο ξενιστής προσπαθεί να το ικανοποιήσει όπως μπορεί.
- στ.** προσφέρεται στον ξένο διαμονή για όσες μέρες χρειάζεται.
- ζ.** αποχαιρετισμός με δώρα που επισφραγίζουν τη φιλία μεταξύ ξενιστή και ξένου. Ο φιλοξενούμενος θα πρέπει να ανταποδώσει τα δώρα με δώρα ίσης αξίας (= αντιχάρισμα), οποιαδήποτε στιγμή του δοθεί η ευκαιρία.

Στοιχεία τεχνικής:

- **εικόνες:** στ. 105, 108, 112-113, 221-222, 225-226, 448-455.
- **μεταφορές:** στ. 114, 145-146, 207, 212, 220, 273-274, 276, 292.

13

13

Ραψωδία θ 550-688, ι 1-41

Περίληψη:

<θ 550-688>

Ο **Οδυσσέας** βγαίνει από το λουτρό, όπου οι υπηρέτριες τον έντυσαν με όμορφα ενδύματα και αντικρύζει την πανέμορφη Ναυσικά. Οι δυο τους συνομιλούν για λίγο και αποχαιρετούν γλυκά ο ένας τον άλλον. Στο αποχαιρετιστήριο τραπέζι, ο Οδυσσέας κάθεται δίπλα στον βασιλιά. Όταν ο αοιδός Δημόδοκος μπαίνει στην αίθουσα, ο Οδυσσέας του δίνει μερίδιο από το φαγητό του και του ζητά να τραγουδήσει για τον Δούρειο Ίππο. Ο Δημόδοκος ξεκινά το τραγούδι και ο Οδυσσέας ξεσπά σε θρήνο. Καθώς ο **Αλκίνοος** αντιλαμβάνεται τη θλίψη του φιλοξενούμενού του, ζητά από τον αοιδό να σταματήσει και από τον ξένο να αποκαλύψει την ταυτότητά του. Μιλώντας για τα πλοία των Φαιάκων, ο Αλκίνοος θυμάται την προφητεία που είχε ακούσει στο παρελθόν. Έτσι, αιτείται από τον Οδυσσέα να του αφηγηθεί τις περιπέτειές του.

<ι 1-41>

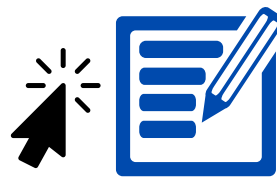
Ο **Οδυσσέας** πλέκει το εγκώμιο του Αλκίνοου και των Φαιάκων, καθώς αναφέρεται σε όλα τα υπέροχα αγαθά τους και τις ξεχωριστές δραστηριότητες που διεξάγονται στο παλάτι. Στη συνέχεια, αποκαλύπτει την ταυτότητά του και την καταγωγή του, ενώ μιλά συνοπτικά για την παραμονή του στο νησί της Καλυψώς. Τελικά, παραδέχεται πως είχε φτάσει η στιγμή να τους εξιστορήσει όλα όσα έζησε μετά την Τροία, όπως τα είχε αποφασίσει ο Δίας για εκείνον.

Ραψωδία θ 550-688, ι 1-41

Ενότητες:

- **στ. 550-566:** Ο Οδυσσέας αποχαιρετά τη Ναυσικά.
- **στ. 567-627:** Το αίτημα του Οδυσσέα προς τον Δημόδοκο και το τραγούδι για τον Δούρειο Ίππο.
- **στ. 628-688:** Ο θρήνος του Οδυσσέα και η ανταπόκριση του Αλκίνοου.
- **στ. 1-41:** Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ταυτότητά του

Πρόσωπα:

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Οδυσσέας: αποχαιρετά θερμά τη Ναυσικά, αλλά διατηρώντας τους τύπους και εκφράζει την ευγνωμοσύνη του απέναντί της. Αποδίδει τιμές στον αοιδό και του ζητά να τραγουδήσει για τον Δούρειο Ίππο, τραγούδι που τον συγκινεί βαθύτατα, καθώς του θυμίζει όλα όσα του προκαλούν περηφάνια. Εκδηλώνει τη φιλοπατρία του εμμένοντας στην επιστροφή του στην πατρίδα του, την Ιθάκη.

Ναυσικά: διακρίνεται από υψηλό ήθος, ευγένεια και κάλλος. Διατηρεί την αξιοπρέπειά της και την περηφάνια της αποχαιρετώντας τον Οδυσσέα, όπως αρμόζει στη θέση της. Δεν κρύβει τον ενθουσιασμό της για τον Οδυσσέα, αλλά αντιμετωπίζει με ρεαλισμό τον αποχωρισμό τους.

Αλκίνοος: παρατηρητικός και συμπονετικός, αντιλαμβάνεται τον συναισθηματισμό του Οδυσσέα και τον προσεγγίζει με διακριτικότητα. Με απaráμιλλη ευγένεια του ζητά να αποκαλύψει την ταυτότητά του, δημιουργώντας παράλληλα μια σχέση ασφάλειας και εμπιστοσύνης. Μιλά με περηφάνια για τα πλοία των Φαιάκων και με ευσέβεια, όταν αναφέρεται στην παλιά προφητεία.

Η κοινωνική θέση των αοιδών:

Οι αοιδοί ήταν άνθρωποι θεόπνευστοι. Συνέθεταν τα έργα τους αυτοσχεδιάζοντας με τη βοήθεια της Μούσας και είχαν την εύνοια των θεών. Ήταν περιζήτητοι επαγγελματίες - καθώς κάθε ανάκτορο ήθελε να έχει τον δικό του - και τραγουδούσαν σε συμπόσια ή εορταστικές τελετές των ανακτόρων. Στο παλάτι, τους σέβονταν απεριόριστα και είχαν τιμητική θέση κοντά στους άρχοντες. Ο κόσμος της αυλής τους εκτιμούσε ιδιαίτερα και τους έδειχνε πολλή αγάπη, ενώ οι ίδιοι κατείχαν υψηλή κοινωνική θέση.

Η αυτοπαρουσίαση του Οδυσσέα:

Η αποκάλυψη της ταυτότητας του Οδυσσέα χτίζεται σταδιακά. Ο ποιητής σιγά - σιγά μας αποκαλύπτει στοιχεία του χαρακτήρα του και του ψυχικού του κόσμου:

- Τα τραγούδια του Δημόδοκου δημιούργησαν τις προϋποθέσεις της αυτοπαρουσίασης, εφόσον αναφέρονταν στην ιστορία του ήρωα και σε βιώματα του παρελθόντος.
- Η νίκη του στα αθλήματα φανέρωσε την αθλητική και την πολεμική του δεινότητα, ενώ αποκατέστησε την πληγωμένη του περηφάνια.
- Η γενναιόδωρη φιλοξενία των Φαιάκων - και η στάση του Αλκίνοου προσωπικά - επέτρεψε τη δημιουργία κλίματος ασφάλειας και εμπιστοσύνης, που ενθάρρυναν τον ήρωα να μιλήσει για την καταγωγή του και για τις περιπέτειές του

Ο Οδυσσέας, επίσης, αποκαλύπτει σταδιακά την **ταυτότητά** του:

- Εγκωμιάζει τον πολιτισμό και τη φιλοξενία των Φαιάκων.
- Συστήνεται με περηφάνια, καθώς είχε προηγηθεί το τραγούδι που επαινούσε τα κατορθώματά του στην Τροία.
- Μιλά για την καταγωγή του και την πατρίδα του.
- Αναφέρει σύντομα τους λόγους που τον κράτησαν μακριά από το σπίτι του.
- Δηλώνει ότι θα διηγηθεί τα πάθη του κατά τη διάρκεια της επιστροφής του.

Ο λειτουργικός ρόλος της ραψωδίας:

Ο αναγνώστης/ ακροατής προετοιμάζεται σταδιακά για την αποκάλυψη της ταυτότητας του Οδυσσέα και, τελικά, την αφήγηση των ιστοριών που έζησε τα δέκα χρόνια που πέρασαν από την άλωση της Τροίας μέχρι την ημέρα που βρέθηκε στο νησί των Φαιάκων.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Τριτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος, μονόλογος.**
- **Εικόνες:** στ. 550-556, 567, 568, 569, 574-575, 629.
- **Μεταφορές:** στ. 629-630, 633, 637-638, 640, 641, 36, 37
- **Παραμυθικό στοιχείο:** τα μαγικά καράβια.
- **Προοικονομία:** οι ερωτήσεις του Αλκίνοου.
- **Αντιθέσεις:** «τραχιά, κι όμως καλή».
- **Παρομοίωση:** στ. 630-640 (αναφορικό μέρος: στ. 630-639, δεικτικό μέρος: 640, οι όροι που παρομοιάζονται: ο Οδυσσέας – η γυναίκα που μοιρολογεί, κοινό σημείο: ο θρήνος).

14

14

Ραψωδία ι 240-512

Περίληψη:

Ο **Οδυσσέας** με δώδεκα συντρόφους του μπαίνουν στη σπηλιά του Κύκλωπα, όσο εκείνος απουσιάζει. Ενώ οι σύντροφοί του τον παρακαλούν να πάρουν τα απαραίτητα και να επιστρέψουν στα πλοία, εκείνος τους αγνοεί γιατί θέλει να γνωρίσει τον Κύκλωπα. Τη στιγμή που ο **Κύκλωπας** μπαίνει στη σπηλιά και αντιλαμβάνεται τους ξένους, προσπαθεί να μάθει τον σκοπό της επίσκεψής τους. Ο Οδυσσέας τον ενημερώνει σχετικά με το ταξίδι της επιστροφής και του ζητά φιλοξενία στο όνομα του Ξένιου Δία. Ωστόσο, ο Κύκλωπας του δηλώνει πως δε νοιάζεται για τους θεούς και τον ρωτά για το καράβι του. Τότε ο Οδυσσέας, πονηρεμένος ότι ο Κύκλωπας δεν είναι ούτε φιλόξενος ούτε ευσεβής, του αναφέρει ψέματα ότι χάθηκε σε ναυάγιο και ότι οι μόνοι επιζώντες είναι όσοι βρίσκονται στη σπηλιά του. Αμέσως ο Κύκλωπας αρπάζει δυο από αυτούς και τους καταβροχθίζει. Το βράδυ ο Οδυσσέας μηχανεύεται τρόπους να σώσει τους συντρόφους και τον εαυτό του από τον Κύκλωπα.

Το επόμενο πρωινό, ο Κύκλωπας τρώει ακόμα δύο συντρόφους και αναχωρεί με το κοπάδι του. Πίσω του κλείνει με μια τεράστια πέτρα την είσοδο της σπηλιάς εγκλωβίζοντας μέσα τους Αχαιοούς. Ο Οδυσσέας προετοιμάζει την εφαρμογή του σχεδίου του: ετοιμάζει έναν μυτερό πάσσαλο, για να τυφλώσει τον Κύκλωπα. Το βράδυ, ο **Πολύφημος** επιστρέφοντας με το κοπάδι του στη σπηλιά, σφραγίζει πάλι πίσω του την είσοδο και τρώει ακόμα δύο συντρόφους. Τότε, ο Οδυσσέας θέτει το σχέδιο του σε εφαρμογή και προσφέρει στον Πολύφημο να γλυκόπιστο κρασί. Στη μεταξύ τους συζήτηση, ο Οδυσσέας συστήνεται ως Ούτις. Δηλαδή, Κανένας αποκρύπτοντας έτσι την ταυτότητά του. Λίγο αργότερα, ο Κύκλωπας πέφτει μεθυσμένος από το κρασί και κοιμάται βαριά. Τότε ο Οδυσσέας, αφού πέρασε από τη φωτιά τον πάσσαλο, τον κάρφωσε στο μάτι του Κύκλωπα με τη βοήθεια των συντρόφων του. Αμέσως, ο Πολύφημος αναφώνησε από τον πόνο ζητώντας από τους υπόλοιπους Κύκλωπες να σπεύσουν στη σπηλιά του. Όμως, όταν φτάνουν εκεί και ακούν από τον Πολύφημο ότι τον τύφλωσε ο Κανένας, αποχωρούν θεωρώντας τον τρελό.

Το πρωινό που ακολουθεί, ο Οδυσσέας οργάνωσε την έξοδό τους από τη σπηλιά. Ο Πολύφημος ελευθερώνει την έξοδο για να βγάλει το κοπάδι του και ο Οδυσσέας βάζει τους συντρόφους του να κρυφτούν κάτω από τις κοιλιές των κριαριών. Εκείνος κρύβεται τελευταίος. Έτσι, όταν ο Πολύφημος άγγιζε τις ράχες των κριαριών δεν αντιλαμβανόταν ότι οι άνδρες διέφευγαν πάνω τους.

Ραψωδία ι 240-512

Ενότητες:

- **στ. 240-339:** Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του στη σπηλιά του Κύκλωπα – Ο αφιλόξενος Πολύφημος.
- **στ. 340-444:** Το σχέδιο του Οδυσσέα για διαφυγή.
- **στ. 445-461:** Η τύφλωση του Πολύφημου.
- **στ. 485-512:** Η έξοδος από τη σπηλιά του Κύκλωπα.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Κύκλωπες: μονόφθαλμα γιγάντια πλάσματα, άγρια στην όψη και στη συμπεριφορά. Η κοινωνία τους ακολουθεί πρωτόγονη δομή, καθώς ζουν σε σπηλιές και είναι τροφοσυλλέκτες και βοσκοί. Δεν καλλιεργούν τη γη, αλλά τρώνε ωμό κρέας. Ανθρωποφάγοι, αφιλόξενοι και σκληροί, δεν έχουν κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους ούτε κοινωνική οργάνωση. Υπακούουν στους νόμους της φύσης και όχι στους θεούς, στους νόμους ή στην ηθική. Αρκούνται στην υπερφυσική τους δύναμη και έχουν χαμηλό νοητικό επίπεδο.

Κύκλωπας Πολύφημος: όπως όλοι οι Κύκλωπες, δε διακρίνεται για το υψηλό νοητικό του επίπεδο. Ωστόσο, με κουτοπονηριά προσπαθεί να μάθει που βρίσκεται το καράβι του Οδυσσέα. Είναι αφελής και εύπιστος, καθώς δεν αντιλαμβάνεται το ψέμα του Οδυσσέα σχετικά με την ταυτότητά του, ούτε τον δόλο του αργότερα. Συμπεριφέρεται με αγριότητα, βαρβαρότητα και απανθρωπιά στους συντρόφους, αφού τους καταβροχθίζει σταδιακά. Είναι αφιλόξενος, είρωνας και ασεβής απέναντι στον Ξένιο Δία. Παρά την αποτρόπαια συμπεριφορά του, ο αναγνώστης νιώθει λύπηση και συμπόνια για αυτόν, όταν τον βλέπει να είναι τρυφερός προς το κριάρι του, να πονά από τον πάσσαλο και να μην τον πιστεύει κανείς για όσα λέει.

Οδυσσέας: είναι περίεργος να γνωρίσει το πλάσμα που ζει στη σπηλιά και αγνοεί τους συντρόφους του. Θλίβεται από την τύχη των συντρόφων του, αλλά παραμένει ψύχραιμος και επινοεί ένα σχέδιο διαφυγής. Η στάση του αναδεικνύει την ηγετική του ικανότητα, όμως παράλληλα τονίζει και την εκδικητικότητά του. Ο τρόπος που καταστρώνει και εκτελεί το σχέδιό του υπογραμμίζει την ευστροφία του, τη δολιότητά του και τον πανούργο χαρακτήρα του.

Η «μήτις» του Οδυσσέα:

Ως «μήτις» ορίζεται η ικανότητα κάποιου να σκέφτεται, να ενεργεί δραστικά και αποτελεσματικά, ώστε να επιτύχει στους σκοπούς του. Η «πολυμήχανη» σκέψη.

Ο Οδυσσέας σκέφτεται πρακτικά και με χαρακτηριστική ευστροφία, ώστε να σώσει τους συντρόφους του και τον εαυτό του από τον ανθρωποφάγο Πολύφημο. Προτάσσει τη λογική του και την ευρηματικότητά του απέναντι στη σωματική δύναμη του Κύκλωπα και βγαίνει νικητής. Δεν έχει ως πρωταρχικό σκοπό τον δόλο, όμως οι συνθήκες τον οδηγούν σε αυτόν.

Στην αναμέτρηση μεταξύ Οδυσσέα και Πολύφημου ξεχωρίζουμε τέσσερις τρόπους που ο

Κύκλωπας ξεγελάστηκε με δόλο:

1. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του ως μοναδικοί επιζώντες ενός ναυαγίου.
2. Η μέθη με γλυκό κρασί από το καράβι.
3. Το όνομα «Ούτις».
4. Η κεκαλυμμένη απόδραση από τη σπηλιά.

Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της ενότητας:

Ο Οδυσσέας καταφέρει να αντιμετωπίσει τον υπερφυσικά δυνατό Κύκλωμα με καθόλα ανθρώπινα μέσα και, κυρίως, με την ευστροφία του. Η πρακτική σκέψη και η δύναμη του ανθρώπινου νου εκθειάζονται στη συγκεκριμένη ενότητα και αποδεικνύονται ανώτερες των μυθικών πλασμάτων. Ταυτόχρονα, αναδεικνύονται δύο διαχρονικά ζητήματα:

- i. η αναμέτρηση του πολιτισμού με τη βία.
- ii. η σωματική ευρωστία απέναντι στη δύναμη του νου.

Το σχήμα άτη - ύβρη - νέμεση - τίση:

Άτη (ἄτη): → τύφλωση του νου, πλάνη που οδηγεί στην ύβρη.

Υβρις (ὑβρις): → αλαζονεία, ανόσια/ ασεβής πράξη που ξεπερνά το μέτρο και τα όρια των ηθικών/ θρησκευτικών νόμων.

Νέμεσις: → θεία δίκη. Η οργή των θεών που στρέφεται σε οποιονδήποτε διαπράττει ύβρη.

Τίσις: → πραγματική τιμωρία, ανταπόδοση, εκδίκηση για κάποια ανόσια/ ασεβή πράξη.

Ο **Πολύφημος** στη συνομιλία του με τον Οδυσσέα μιλά με αλαζονεία για τους θεούς. Ακόμα, διαπράττει ύβρη απέναντι στον Ξένιο Δία, όταν αρνείται να δώσει φιλοξενία στον Οδυσσέα και στους συντρόφους του. Αυτή η πράξη, θα θεωρηθεί αργότερα και από τον ίδιο τον Οδυσσέα η αφορμή για την τιμωρία του Πολύφημου. Δηλαδή, την τύφλωσή του.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Πρωτοπρόσωπη αναδρομική αφήγηση.**
- **Διάλογος.**
- **Εγκιβωτισμός:** αφήγηση μιας ιστορίας στα πλαίσια μιας άλλης, μεγαλύτερης.
- **Στοιχεία ρεαλισμού:** στ. 319, 321.
- **Παραμυθικά στοιχεία.**
- **Αντιθέσεις:** συνετοί σύντροφοι – περίεργος/ παράτολμος Οδυσσέας, επίκληση θεσμού φιλοξενίας από τον Οδυσσέα – περιφρόνηση των θεών από τον Κύκλωπα, κουτοπονηριά και αφέλεια Κύκλωπα – ευστροφία και δολιότητα Οδυσσέα.
- **Δραματική ειρωνεία:** το κριάρι στο οποίο ο Πολύφημος δείχνει ιδιαίτερη τρυφερότητα, θα γίνει το μέσο διαφυγής του ανθρώπου που τον τύφλωσε.
- **Τυπικές στίχοι/ φράσεις:** στ. 278 – 281, στ. 243 – 247.

15

15

Ραψωδία ι 513-630

Περίληψη:

Ο **Οδυσσέας** και οι άνδρες του καταφθάνουν στο πλοίο με τα λάφυρά τους, τα κριάρια. Εκεί, γεμάτοι ανακούφιση για τη σωτηρία τους, αλλά θρηνώντας για όσους συντρόφους έχασαν, ετοιμάζονταν να ξανοιχτούν στη θάλασσα. Ξαφνικά και ενώ είχαν πάρει λίγη απόσταση, ο Οδυσσέας φωνάζει προς τον Πολύφημος και τον προκαλεί με τα λόγια του. Αμέσως, ο ρίχνει έναν βράχο εναντίον τους, ο οποίος σπρώχνει το καράβι προς την ακρογιαλιά. Οι σύντροφοι του Οδυσσέα τον εκλιπαρούν να πάψει τις προκλήσεις, όμως εκείνος φέρεται αλαζονικά και, τελικά, αποκαλύπτει την ταυτότητά του. Ο **Πολύφημος** θυμάται την προφητεία για την τύφλωσή του από κάποιον με το όνομα «Οδυσσέας» και αποκαλύπτει την καταγωγή του. Δηλαδή, ότι είναι γιος του Ποσειδώνα. Ο Οδυσσέας, λόγω της οργής του και της έντασης της στιγμής, αγνοεί την πληροφορία και προσβάλλει τον θεό. Ο **Κύκλωπας** εκτοξεύει ευχή - κατάρα, καθώς ζητά από τον πατέρα του να μην επιτρέψει την ομαλή μετάβαση του Οδυσσέα στην Ιθάκη. Το πλοίο αναχωρεί και ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του μοιράζουν τα λάφυρα. Τελικά, η ευχή - κατάρα του Πολύφημου εισακούεται, καθώς οι σύντροφοι προσφέρουν θυσία στον Δία και εκείνος την αρνείται, προμηνύοντας το πολύπαθο ταξίδι του γυρισμού του Οδυσσέα.

Ραψωδία ι 513-630

Ενότητες:

- **στ. 513-326:** Η άφιξη στο πλοίο και τα ανάμεικτα συναισθήματα των ανδρών.
- **στ. 327-584:** Η προκλητική συμπεριφορά του Οδυσσέα προς τον Πολύφημο.
- **στ. 585-597:** Η ευχή – κατάρα του Κύκλωπα στον Ποσειδώνα.
- **στ. 608-630:** Η τιμωρία του Οδυσσέα αποφασίζεται – ο ρόλος του Δία.

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: φέρεται με αλαζονεία και υπεροψία, καθώς αγνοεί τους συντρόφους του, προκαλεί τον Πολύφημο με τη θριαμβολογία του και προσβάλλει τον Ποσειδώνα. Συμπεριφέρεται παράτολμα, ξεστομίζει λόγια γεμάτα μίσος και εκδηλώνει την εκδικητικότητά του. Χαρακτηρίζεται ως εγωιστής, πεισματάρης, αλαζόνας και ασεβής. Διαπράττει ύβρη με την έπαρση και την προκλητικότητα που επιδεικνύει απέναντι στους θεούς.

Κύκλωπας Πολύφημος: συμπεριφέρεται με πρωτόγονο τρόπο, καθώς πετά πέτρες για να εμποδίσει το καράβι να φύγει. Οργίζεται με τον Οδυσσέα που τον ξεγέλασε και, με περισσή αφέλεια, προσπαθεί και εκείνος να τον ξεγελάσει λέγοντάς του ότι θα του προσφέρει δώρο φιλοξενίας, αν επιστρέψει στην ακτή. Σε μια απέλπιδα προσπάθεια να εκδικηθεί τον Οδυσσέα, ζητά από τον πατέρα του να τον τιμωρήσει.

Σύντροφοι: προσπαθούν να συνετίσουν τον αρχηγό τους, όμως δεν τα καταφέρνουν. Αντιλαμβάνονται ότι ο Οδυσσέας δε λειτουργεί με φρόνηση, όμως σέβονται την ιεραρχία και δείχνουν σεβασμό προς το πρόσωπό του.

Η πορεία του Οδυσσέα προς την ύβρη:

- 1. Άτη (ἄτη):** η επιτυχημένη εξουδετέρωση του αντιπάλου του.
- 2. Ὑβρις (ῥβρις):** αλαζονική στάση προς τον Πολύφημο (στ. 560-563) και ασέβεια προς τον θεό Ποσειδώνα (στ. 582-584).
- 3. Νέμεσις:** τα λόγια και η συμπεριφορά του Οδυσσέα εξοργίζουν τους θεούς.
- 4. Τίσις:** ο Οδυσσέας θα ταλαιπωρηθεί πολύ μέχρι να φτάσει στην Ιθάκη, αφού θα έχει χάσει όλους τους συντρόφους του (στ. 576-597, 615-618).

Η ύβρη του Οδυσσέα κλιμακώνεται σταδιακά και ολοκληρώνεται σε τρεις φάσεις:

- 1. στ. 527-558:** ενώ το καράβι βρίσκεται σε απόσταση ασφαλείας από τη στεριά, ο Οδυσσέας προκαλεί φραστικά τον Πολύφημο θριαμβολογώντας για τις πράξεις του. Θεωρεί ότι υπήρξε όργανο εφαρμογής της τίσεως του Πολύφημου, καθώς ο Κύκλωπας είχε αναφερθεί στους θεούς με ασεβή τρόπο, όταν ο Οδυσσέας του ζήτησε φιλοξενία.
- 2. στ. 559-580:** ο Οδυσσέας συνεχίζει να ερεθίζει λεκτικά τον Πολύφημο, καθώς καυχιέται για τις πράξεις του και, τελικά, αποκαλύπτει την ταυτότητά του.
- 3. στ. 581-601:** αν και ακούει για δεύτερη φορά ότι ο Πολύφημος είναι γιος του Ποσειδώνα, είναι τόσο τυφλωμένος από υπεροψία και δίψα για εκδίκηση που αγνοεί την πληροφορία. Μάλιστα, απειλεί τον Πολύφημο και περιφρονεί τη δύναμη του Ποσειδώνα. Η προσβολή αυτή ξεπερνά τα όρια και θα επιφέρει την ανάλογη τιμωρία στον Οδυσσέα.

Η στάση του Πολύφημου στην ύβρη του Οδυσσέα:

1. Οργίζεται με τις προκλήσεις του Οδυσσέα και αντιδρά βίαια πετώντας έναν βράχο προς το καράβι.
2. Θυμάται την προφητεία που περιλάμβανε τον Οδυσσέα και προσπαθεί να τον ξεγελάσει με δήθεν δώρο φιλοξενίας, ώστε να επιστρέψει στη στεριά και να τον εκδικηθεί. Παράλληλα, ζητά από τον πατέρα του, θεό Ποσειδώνα, να γιατρέψει το μάτι του.
3. Ικετεύει τον Ποσειδώνα να εκδικηθεί τον Οδυσσέα και να μην τον αφήσει να επιστρέψει στην πατρίδα του. Ωστόσο, αν η Μοίρα προστάζει την επιστροφή του, ζητά να βιώσει πολλά πάθη μέχρι να επιστρέψει στην Ιθάκη και να χάσει όλους τους συντρόφους του. Τέλος, εκτοξεύει έναν ακόμα βράχο ως απέλπιδα προσπάθεια να καθυστερήσει τον απόπλου.

Η Μοίρα στην Οδύσσεια:

Για ακόμη μια φορά, μετά το συμβούλιο των θεών στον Όλυμπο, γίνεται αναφορά στη Μοίρα των ανθρώπων. Μέσα από τα λόγια του Πολύφημου, αντιλαμβανόμαστε τη σημασία και την αξία που έδιναν οι άνθρωποι της ομηρικής εποχής στη Μοίρα. Γίνεται, επομένως, φανερό ότι οι θεοί μπορούν να παρέμβουν στη ζωή των ανθρώπων, δεν μπορούν όμως να αλλάξουν τη Μοίρα του, καθώς αυτή είναι προαποφασισμένη.

Στοιχεία τεχνικής:

- **πρωτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος.**
- **παρέκβαση:** στ. 565-570 (προφητεία για την τύφλωση του Πολύφημου από κάποιον Οδυσσέα).
- **προοικονομία:** στ. 582-584, στ. 587-597, στ. 615-618 (προοικονομούνται οι μέλλουσες συμφορές του Οδυσσέα).
- **τυπικές φράσεις/ στίχοι:** στ. 581, 558-585, 562-563, 587, 589, 596-597, 614-615, 620, 623.

16

16

The image features the number '16' in a large, bold, black sans-serif font. The number is positioned on the left side of the frame. Behind the number, there is a light blue geometric shape that resembles a stylized speech bubble or a modern letter 'G'. This shape has a rectangular top and right side, a pointed bottom, and a small rectangular protrusion on its left side that partially overlaps the number '6'. The entire composition is set against a plain white background.

Ραψωδία λ 99-249

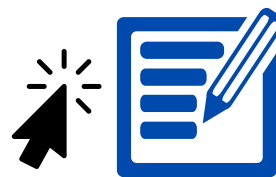
Περίληψη:

Στα πλαίσια της διήγησης των περιπετειών του Οδυσσέα στον Άδη, ο ήρωας αναφέρεται στη συνάντησή του με τον μάντη Τειρεσία και τη μητέρα του, **Αντίκλεια**. Ο Οδυσσέας βλέπει την ψυχή του μάντη και συνομιλεί μαζί του. Ο **Τειρεσίας**, αφού προφητεύει τις περιπέτειες του Οδυσσέα στο νησί του Ήλιου και την απώλεια των συντρόφων του, τον συμβουλεύει για τον τρόπο που χρειάζεται να δράσει, όταν πια θα είναι στην Ιθάκη. Αρχικά, του μιλά για τους μνηστήρες και την εξόντωσή τους, ενώ, έπειτα, τον παραινεί να προσφέρει θυσίες στον Ποσειδώνα για να τον εξευμενίσει.

Στη συνέχεια, τον Οδυσσέα αναγνωρίζει η μητέρα του και τον προσεγγίζει. Εκείνος τη ρωτά πληροφορίες για όσα άφησε πίσω στην Ιθάκη. Εκείνη, αρχικά, τον ενημερώνει για τον θάνατό της και, έπειτα, για τη γυναίκα του, τον γιο του και τον πατέρα του. Ο **Οδυσσέας** πληροφορείται αυτό που οι αναγνώστες/ ακροατές γνωρίζουν ήδη: ότι η Πηνελόπη έχει μείνει πιστή στον γάμο τους. Ο Οδυσσέας προσπαθεί να αγκαλιάσει τη μητέρα του, που τόσα χρόνια είχε να δει, αλλά η ψυχή της – που δεν έχει υλική υπόσταση – πετά μακριά και χάνεται.

Ραψωδία λ 99-249

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 99-167:** Οι προφητείες και οι συμβουλές του μάντη Τειρεσία.
- **στ. 168-249:** Η συνομιλία του Οδυσσέα με τη μητέρα του.

Πρόσωπα:

Τειρεσίας: τυφλός μάντης από τη Θήβα, ο οποίος είχε σημαντική συμβολή στην ιστορία του βασιλιά της πόλης. Κάνει μεγαλοπρεπή εμφάνιση κρατώντας χρυσό σκήπτρο και, σε αντίθεση με άλλους νεκρούς, δεν χρειάζεται βοήθεια για να αναγνωρίσει τους ανθρώπους.

Η πληροφορία αυτή που δίνει ο Όμηρος φανερώνει ότι ο μάντης δεν έχασε τις ικανότητές του κατά την κάθοδό του στον Άδη. Μάλιστα, από τον Οδυσσέα χαρακτηρίζεται ως «τέλειος», επίθετο που τονίζει ότι ο Τειρεσίας διατήρησε το κύρος και την αίγλη που είχε κατά τη διάρκεια της επίγειας ζωής του. Συμβουλεύει τον Οδυσσέα χωρίς περιστροφές και προφητεύει μέχρι και τον θάνατό του.

Οδυσσέας: εντυπωσιάζεται από την επιβλητική εικόνα του μάντη Τειρεσία και ρωτά γεμάτος αγωνία τη μητέρα του για όσα είχε αφήσει τόσα χρόνια πίσω στην Ιθάκη: τη γυναίκα του, τον γιο του, τον πατέρα του και το βασίλειό του. Η τελευταία αναφορά, καταδεικνύει ότι ο θεσμός της βασιλείας περνά κρίση την περίοδο εκείνη. Τα λόγια της φαίνεται να τον καθησυχάζουν προς στιγμή, όμως η παρουσία της τον ταραξε. Τέτοιο δέσιμο είχε μαζί της που προσπαθούσε αγωνιωδώς και διακαώς να την αγκαλιάσει. Και όσο δεν μπορούσε να το κάνει, τόσο πόνο ένιωθε στην καρδιά του.

Αντίκλεια: όπως όλοι οι νεκροί, έτσι κι εκείνη δεν είχε αρχικά τις αναμνήσεις της και δεν μπορούσε να αναγνωρίσει τον γιο της. Όταν τελικά το κατάφερε, ζήτησε να μάθει πληροφορίες για τον τρόπο που ο Οδυσσέας βρέθηκε εκεί, έκπληκτη από την παρουσία του στον Κάτω Κόσμο. Συμπεριφέρεται ως μάνα που ανησυχεί για το παιδί της. Παράλληλα, στέκεται δίπλα του και του επιλύει όσες απορίες έχει για τη ζωή που άφησε πίσω του. Προσπαθεί να τον καθησυχάσει και να τον ενημερώσει όσο πιο εμπεριστατωμένα γίνεται. Αν και συμμερίζεται τη λαχτάρα του Οδυσσέα να αγκαλιαστούν, παραμερίζει τη μητρική αγάπη που θρέφει και μιλά με φρόνηση προτείνοντάς του να συνεχίσει το ταξίδι του και να επιστρέψει στη γυναίκα του, για να τις πει τις ιστορίες που έμαθε.

Οι ψυχές στον Κάτω Κόσμο:

Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων, οι ψυχές των θνητών ταξιδεύουν στον Κάτω Κόσμο, όταν ολοκληρώσουν την αποστολή τους στον Πάνω. Ο επίγειος βίος των ανθρώπων επηρεάζει τον μετά θάνατον, καθώς, όπως φαίνεται άνθρωποι όπως ο μάντης Τειρεσίας, διατηρούν την αίγλη και τις ικανότητές τους. Έτσι, η ψυχή τους, ως άυλη και άφθαρτη ουσία, συνεχίζει να υπάρχει. Ωστόσο, δεν έχει ούτε συναισθήματα ούτε μνήμη. Γι' αυτόν τον λόγο, για να μπορέσει μια ψυχή να θυμηθεί, χρειάζεται να πει αίμα, το οποίο συμβολίζει την πηγή της ζωής και της μνήμης.

Οι προφητείες και οι εντολές του Τειρεσία:

Τα λεγόμενα του μάντη γίνονται πλήρως αποδεκτά ως «θέσφατα». Δηλαδή, λόγια αποφασισμένα από τους θεούς και ο Οδυσσέας δε φέρει καμία αντίρρηση ως προς την ολοκλήρωσή τους.

**Ο Τειρεσίας
προφητεύει:**

- i.** τον λόγο που ο Οδυσσέας βρίσκεται στον Άδη.
- ii.** την αιτία που ο Ποσειδώνας μαίνεται απέναντι στον Οδυσσέα.
- iii.** τις συμφορές στο νησί του Ήλιου.
- iv.** την επιστροφή στην Ιθάκη ύστερα από πολλά πάθη και μοναξιά.
- v.** την αναμέτρηση με τους μνηστήρες.
- vi.** τον θάνατο του Οδυσσέα.

Οι προφητείες διατυπώνονται με τη μορφή υποθέσεων και χαρακτηρίζονται από ασάφεια: «αμφισημία». Η μοίρα του ανθρώπου είναι προδιαγεγραμμένη. Ωστόσο, ο καθένας είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του και, ανάλογα με τον τρόπο που θα δράσει σε κάθε περίπτωση, μπορεί να επαληθεύσει την προφητεία ή όχι.

**Ο Τειρεσίας
συμβουλεύει:**

- i.** αποκατάσταση της τάξης στο παλάτι.
- ii.** εξιλέωση με θυσίες προς τον Ποσειδώνα και προς τους υπόλοιπους θεούς.

Σκοπός των εντολών είναι αφενός να αποκατασταθεί η τάξη στο παλάτι, ώστε ο Οδυσσέας να πάρει τη θέση που του αρμόζει και αφετέρου να συμφιλιωθεί ο ήρωας με τους θεούς, στους οποίους είχε φανεί ασεβής στο παρελθόν, να τους ευχαριστήσει για την επιστροφή του και να ικετεύσει για μια ήρεμη και ευτυχισμένη ζωή στο εξής.

Οι ερωτήσεις του Οδυσσέα και οι απαντήσεις της Αντίκλειας:

Αν και ο Οδυσσέας διατυπώνει πρώτα τα ερωτήματα που αφορούν τη μητέρα του και, στη συνέχεια, ρωτά για την Πηνελόπη, τον Τηλέμαχο, τον Λαέρτη και το παλάτι, η Αντίκλεια απαντά αντίστροφα αφήνοντας τις πληροφορίες που αφορούν τον θάνατό της για το τέλος.

1. Ποια μοίρα τάχα να σε δάμασε αμείλικτου θανάτου;

→ Μόνο ο πόθος μου για σένα, το ξύπνιο σου μυαλό, λαμπρέ Οδυσσέα, για την ευγενική σου καλοσύνη – αυτά μου στερήσαν τη γλύκα της ζωής.

2. Πες μου ακόμη και για τον πατέρα μου...

→ Όσο για τον πατέρα σου, αυτός αδιάκοπα μένει έξω στα χωράφια· [...] Κείται εκεί περίλυπος, το πένθος μέσα του μέρα τη μέρα μεγαλώνει, ποθώντας τον δικό σου νόστο, και τον βαραίνουν τα γεράματα.

3. ...τον γιο μου που εγκατέλειψα...

→ ήσυχος ο Τηλέμαχος ορίζει τα μετόχια¹³ και στα τραπέζια παίρνει άρτιο το μερτικό του, όπως ταιριάζει σ' όποιον το δίκιο κρίνει και μοιράζει.

4. ...τη βασιλεία μου κρατούν ακόμη εκείνοι; ή μήπως κιόλας έπεσε σε ξένα χέρια, που λεν πως πια δεν θα γυρίσω πίσω...

→ Για τη βασιλική τιμή σου· όχι, κανείς ακόμη δεν την άρπαξε

5. Πες και για τη γυναίκα που παντρεύτηκα, μίλησε για το φρόνημα και τη βουλή της· στέκει στο πλάι του γιου της, φύλακας σταθερός των αγαθών μου; ή μήπως την πήρε κιόλας άλλος στο κρεβάτι του, από τους Αχαιούς ο πιο καλός κι ωραίος;

→ Ησύχασε, εκείνη μένει εκεί, και κάνει υπομονή, στο σπίτι σου κλεισμένη· στη θλίψη σβήνουν, χάνονται οι μέρες όλες κι όλες της οι νύχτες, πνίγεται στο κλάμα.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Άστοχα ερωτήματα:** στ. 189-191, 220-227.
- **Σκηνές:** στ. 99-167, 168-249.
- **Μεταφορές:** στ. 113-114, 128, 137, 138, 148-150, 185, 203, 227.
- **Ο τυπικός αριθμός 3:**

1. ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του ταξίδευαν για εννιά μέρες.
2. ύστερα από έξι ημέρες έφτασαν στη χώρα των Λαιστρυγόνων.
3. Ο Οδυσσέας προσπάθησε να αγκαλιάσει τη μητέρα του τρεις φορές.

17

17

Ραψωδία λ 376-433, 522-604

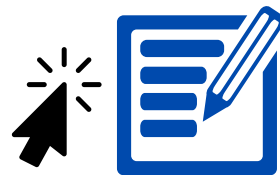
Περίληψη:

Μετά τη διήγηση του Οδυσσέα επικρατεί η απόλυτη σιωπή, καθώς οι Φαίακες έχουν μαγευτεί από τα γεγονότα που αφηγήθηκε ο ήρωας. Η **Αρήτη** παίρνει πρώτα τον λόγο και εγκωμιάζει τον Οδυσσέα, ενώ του προτείνει να παρατείνουν τη φιλοξενία, ώστε να μπορέσουν να συγκεντρώσουν τα δώρα που θα του χάριζαν. Η πρόταση αυτή βρίσκει σύμφωνο τον Αλκίνοο, ο οποίος επαινεί τη ρητορική δεινότητα του Οδυσσέα και τον ικετεύει να συνεχίσει την εξιστόρηση των περιπετειών του.

Κατά την επίσκεψή του στον Άδη, ο **Οδυσσέας** συναντά τον Αχιλλέα και συνομιλούν. Ο **Αχιλλέας** εκφράζει την προτίμηση που θα είχε: να ζούσε ως άσημος και ταπεινός, παρά να είναι επικεφαλής των νεκρών. Ακόμα, ρώτησε τον Οδυσσέα για τον πατέρα του και τον γιο του. Όμως, ο Οδυσσέας δε γνώριζε πληροφορίες για τον Πηλέα. Για τον Νεοπτόλεμο, ανέφερε ότι επέστρεψε στην πατρίδα, ενώ είχε διακριθεί για την ανδρεία του στο πεδίο της μάχης. Έτσι, ο Αχιλλέας απομακρύνθηκε περήφανος για το βλαστάρι του.

Ραψωδία λ 376-433, 522-604

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 376-433:** Η διακοπή της αφήγησης και η πρόταση για παράταση της φιλοξενίας.
- **στ. 529-604:** Η συνομιλία του Αχιλλέα με τον Οδυσσέα και η ικανοποίηση του ήρωα.

Πρόσωπα:

Αρήτη: εντυπωσιάζεται από τη διήγηση του Οδυσσέα και εκφράζεται με εγκωμιαστικά λόγια για εκείνον. Προτείνει να παραμείνει ο ήρωας επιπλέον χρόνο κοντά τους, αφενός γιατί τον θαυμάζει και αφετέρου επειδή ενδιαφέρεται να ακούσει τη συνέχεια. Τέλος, νοιάζεται φανερά για την ποιότητα της φιλοξενίας, καθώς ζητά χρόνο για να συγκεντρώσουν όσα δώρα είναι αντάξια του Οδυσσέα.

Αλκίνοος: συμφωνεί με την πρόταση της συζύγου του και επαινεί τη ρητορική δεινότητα του Οδυσσέα. Φαίνεται, επίσης, εντυπωσιασμένος και μαγεμένος από τις ιστορίες του ήρωα, αφού του ζητά να συνεχίσει την εξιστόρησή του. Ταυτόχρονα, ο λόγος του προσδίδει εγκυρότητα στα λεγόμενα του Οδυσσέα.

Οδυσσέας: με την παύση του εξετάζει τον βαθμό αποδοχής των λόγων του από το κοινό του και δικαιώνεται. Παράλληλα, αποφορτίζεται συναισθηματικά από την αφήγηση και διατηρεί το ενδιαφέρον του ακροατηρίου του αμείωτο. Ως προς τον λόγο του στον Αχιλλέα, ο Οδυσσέας είναι πολύ δομημένος και επεξηγηματικός. Μιλά με λόγια παραμυθίας προς τον Αχιλλέα, ώστε να του απαλύνει τον πόνο του θανάτου, ενώ τον πληροφορεί για τον γιο του, για την αιτία που τον φέρνει στον Κάτω Κόσμο και για τις κακοτυχίες που τον κρατούν μακριά από την Ιθάκη.

Αχιλλέας: προσφωνεί με επίσημο τρόπο τον Οδυσσέα και δείχνει κατάπληκτος από την παρουσία του εκεί. Εκφράζει τον θαυμασμό του προς εκείνον και, στη συνέχεια, την πικρία του για τον θάνατό του. Σε αντίθεση με το ηρωικό ιδεώδες της εποχής, ο Αχιλλέας ξεσπά και δηλώνει ότι θα προτιμούσε να είναι ζωντανός και άσημος, παρά ξακουστός και νεκρός. Από τα λόγια του και από την άρνησή του να δεχθεί οποιονδήποτε λόγο παρηγοριάς, αντιλαμβανόμαστε την αγάπη του για ζωή, για την οποία θα αντάλλασσε κάθε εξουσία που έχει στον Κάτω Κόσμο. Δείχνει το ενδιαφέρον του για εκείνους που έχει αφήσει πίσω ρωτώντας για την τύχη του πατέρα του και του γιου του. Αποχωρεί ικανοποιημένος, περήφανος και ευτυχισμένος για όσες ειδήσεις έμαθε από τον Οδυσσέα.

Η διακοπή της αφήγησης

Η αφήγηση είναι απολύτως δομημένη, καθώς αποτελείται από:

- **πρόλογο:**

→ εισαγωγή για το ταξίδι στον Άδη,

- **κυρίως θέμα:**

- οι τρεις πρώτες συνομιλίες στον Κάτω Κόσμο,
- συναντήσεις με μυθικούς ήρωες.
- η διακοπή της αφήγησης.
- οι τρεις επόμενες συνομιλίες στον Κάτω Κόσμο, συναντήσεις με διάσημους ήρωες.

- **επίλογο:**

→ τα πλάσματα που ζουν στον Άδη.

Η διακοπή στην αφήγηση λειτουργεί ως έμμεση επίδοση τιμών στην επική ποίηση από τον

δημιουργό της και ως ανάπαυλα – παύση μιας έντονα συγκινησιακά φορτισμένης αφήγησης, ενώ μεταφέρει την αφήγηση στο ποιητικό παρόν και χωρίζει τη δομή της αφήγησης στη μέση. Πιο συγκεκριμένα σε τρία πρώτα και τρία τελευταία μέρη (συμβολικός αριθμός 3).

Ο λειτουργικός ρόλος της ραψωδίας λ

- Δίνονται πληροφορίες για τους οικείους του Οδυσσέα και για την κατάσταση στο νησί της Ιθάκης.
- Πληροφορούμαστε για ιδανικά και αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων.
- Ωραιοποιείται η εικόνα του Κάτω Κόσμου.
- Υπογραμμίζονται ορισμένα χαρακτηριστικά του έπους.
- Συνδέεται η Οδύσσεια με την Ιλιάδα.
- Ολοκληρώνονται τα τρία επίπεδα δράσης στην Οδύσσεια:
 - ο «υπέργειο» επίπεδο θεών (Όλυμπος).
 - ο επίγειο επίπεδο θνητών.
 - ο «υπόγειο» επίπεδο νεκρών (Κάτω Κόσμος).

Στοιχεία τεχνικής:

- **α' μέρος:** αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο & διάλογος,
- **β' μέρος:** αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο & διάλογος, τριτοπρόσωπη αφήγηση.
- **μεταφορές:** στ. 404, 413, 539, 556.
- **τυπικός αριθμός 3:** συναντήσεις με τρία πρόσωπα κάθε φορά (Ελπήνορας – Τειρεσίας Αντίκλεια, Αγαμέμνονας – Αχιλλέας – Αίαντας).

19

19

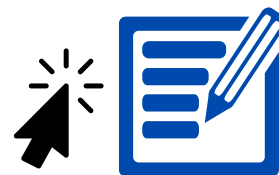
Ραψωδία ν 210-464

Περίληψη:

Η ενότητα αυτή ανοίγει το τελευταίο μέρος της Οδύσσειας, τη «Μνηστηροφονία». Ο Οδυσσέας ξυπνά από τον βαθύ ύπνο και αντικρίζει την Ιθάκη. Καθώς η **Αθηνά** έχει καλύψει με ομίχλη το νησί, ο Οδυσσέας δεν αναγνωρίζει το νησί του και κλαίει οδυρόμενος, επειδή πιστεύει πως εξαπατήθηκε από τους Φαίακες. Τότε, η Αθηνά με τη μορφή ενός νεαρού βοσκού δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες στον Οδυσσέα και, στη συνέχεια, του αποκαλύπτει την ταυτότητά της καθώς μεταμορφώνεται μπροστά στα μάτια του σε μια πανέμορφη γυναίκα, η οποία του αναφέρει χαρακτηριστικά γνωρίσματα του νησιού. Έτσι, ο **Οδυσσέας** πείθεται για τα λεγόμενά της και, αφού κρύψουν τα δώρα των Φαίακων, καταστρώνουν σχέδιο εξόντωσης των μνηστήρων. Έτσι, η θεά μεταμορφώνει σε ζητιάνο, ώστε κανείς να μην μπορέσει να τον αναγνωρίσει.

Ραψωδία ν 210-464

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 210-250:** Ο Οδυσσέας ξυπνά στην Ιθάκη.
- **στ. 250-323:** Η συνομιλία του Οδυσσέα με την Αθηνά – βοσκόπουλο.
- **στ. 324-355:** Η αποκάλυψη της θεϊκής καταγωγής της Αθηνάς.
- **στ. 373-406:** Τα γνωρίσματα της Ιθάκης.
- **στ. 419-464:** Το σχέδιο της μνηστηροφονίας – η μεταμόρφωση του Οδυσσέα σε ζητιάνο.

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: ξυπνά ύστερα από βαθύ ύπνο. Τη μεγάλη λαχτάρα να αντικρύσει το σπίτι του, διαδέχεται η πικρία, η θλίψη, ο θρήνος και ο θυμός, καθώς – λόγω της ομίχλης – δεν αναγνωρίζει ότι βρίσκεται στο νησί του. Οργίζεται και καταριέται τους Φαίακες, αφού πιστεύει ότι τον ξεγέλασαν. Έτσι, ζητά από τον Δία να του τιμωρήσει. Στέκεται αμήχανος και αναρωτιέται για τη χώρα στην οποία βρέθηκε. Στα λόγια της Αθηνάς – βοσκόπουλου, κρατά πολύ επιφυλακτική στάση και τα ακούει με δυσπιστία.

Μπορεί να χαίρεται στο άκουσμα του ονόματος της Ιθάκης, όμως δεν παρασύρεται από τα συναισθήματά του, δρα με γνώμονα τη λογική και όχι την παρόρμηση. Επιστρατεύει την ευστροφία του και επινοεί μια ιστορία για να απαντήσει στο αφήγημα της θεάς. Μετά την αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας της θεάς, αποκαθίσταται και η εμπιστοσύνη του στα λεγόμενά της. Μαζί με την Αθηνά αρχίζουν να καταστρώνουν το σχέδιο εξόντωσης των μνηστήρων.

Αθηνά: εμφανίζεται σαν «από μηχανής θεός», πρώτα με ενανθρώπιση (παίρνει τη μορφή του βοσκόπουλου) και, έπειτα, με επιφάνεια (εμφανίζεται με τη δική της θεϊκή μορφή), για να δώσει τέλος στον θρήνο του Οδυσσέα. Η αποκάλυψη της ταυτότητάς της γίνεται σταδιακά: χαμογελά και χαϊδεύει τον Οδυσσέα, τον επαινεί για την πολυμήχανη σκέψη του, τον παραλληλίζει με τον εαυτό της. Από τη στάση της, γίνεται έκδηλη η συμπάθεια και η εύνοια που τρέφει προς το πρόσωπο του ήρωα. Δικαιολογεί την πολύχρονη απουσία της από το πλευρό του Οδυσσέα και την αποδίδει στο σεβασμό στη βούληση του Ποσειδώνα για εκδίκηση. Τέλος, υπόσχεται να βρίσκεται δίπλα στον Οδυσσέα κατά τη μνηστηροφονία προσφέροντας τη βοήθειά της, χωρίς να αναλαμβάνει, όμως, το βάρος της ολοκλήρωσης αποκλειστικά εκείνη.

«Εξωτερικός» και «Εσωτερικός» νόστος:

Ο νόστος του Οδυσσέα χωρίζεται στις περιπέτειες που έζησε εκτός Ιθάκης (εξωτερικός νόστος – 34 ημέρες) και σε αυτές που πέρασε, αφού επέστρεψε στο νησί (εσωτερικός νόστος – 7 ημέρες). Ο ποιητής δε δίνει περισσότερη βαρύτητα σε κάποιον από τους δύο. Ουσιαστικά, ο εσωτερικός νόστος ξεκινά με τη ενότητα αυτή και την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη. Αν και ο ήρωας είναι πίσω στην πατρίδα του, δεν επιστρέφει αμέσως πίσω στο παλάτι του ούτε στη θέση του. Για να τα κατακτήσει αυτά χρειάζεται πάλι να δοκιμαστεί και να εξοντώσει τους μνηστήρες. Το σύνολο των περιπετειών, θα τον καταστήσουν ικανό να αναλάβει πάλι την εξουσία του νησιού και να αποκτήσει το σεβασμό του λαού της Ιθάκης.

Η πλαστή διήγηση του Οδυσσέα:

Ο Οδυσσέας ξυπνά και δεν αναγνωρίζει τον τόπο στον οποίο βρίσκεται. Ο ποιητής το αποδίδει είτε στην πολύχρονη απουσία του είτε στην ομίχλη που είχε σκεπάσει το νησί. Έτσι, ενώ ακούει την είδηση ότι βρίσκεται στο νησί του, δυσπιστεί και επινοεί μια ιστορία για να διερευνήσει τα δεδομένα διεξοδικά, πριν αναλάβει δράση. Η προνοητικότητά του τη δεδομένη στιγμή προοικονομεί τον τρόπο που θα δράσει στη συνέχεια, κατά την εφαρμογή του σχεδίου της μνηστηροφονίας. Μέσα από την ιστορία, ο Οδυσσέας:

- προβάλλει την Ιθάκη ως ένα φημισμένο νησί,
- αποδεικνύει την ταχύτητα της σκέψης του,
- υπογραμμίζει τη ρητορική του δεινότητα, καθώς χρησιμοποιεί αληθινά γεγονότα στην πλαστή ιστορία του προσδίδοντάς της αληθοφάνεια,
- παρουσιάζεται ως εκδικητικός και ριψοκίνδυνος,
- τονίζει την αυτοσυγκράτηση που τον διακατέχει.

Το τυπικό της αναγνώρισης:

Η διαδικασία της αναγνώρισης ακολουθεί ένα τυπικό, σύμφωνα με το οποίο γίνεται γνωστή η ταυτότητα του ενός ήρωα στον άλλον. Στην «Οδύσσεια», το τυπικό της αναγνώρισης θα ακολουθηθεί στη συνέχεια από τον Οδυσσέα για την Ιθάκη, ανάμεσα στον Οδυσσέα και στον Τηλέμαχο, στον Οδυσσέα και στην Πηνελόπη. Η πορεία της αναγνώρισης προϋποθέτει:

- 1.** μακρόχρονη απουσία και περιλαμβάνει:
- 2.** απομόνωση
- 3.** κάλυψη/ παραλλαγή
- 4.** αποκάλυψη και δοκιμασία, ενώ ολοκληρώνεται με:
- 5.** αναγνώριση και εκδήλωση συναισθημάτων.

Το σχέδιο της μνηστηροφονίας:

Στην ενότητα αυτή γίνεται μια πρώτη αναφορά στο σχέδιο της μνηστηροφονίας. Η Αθηνά μεταμορφώνει τον Οδυσσέα σε ζητιάνο, ώστε να μην μπορεί να αναγνωριστεί και του ζητά να μεταβεί στον Εύμαιο, τον χοιροβοσκό, για να ενημερωθεί σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι. Η ίδια θα πάει στη Σπάρτη να βρει τον Τηλέμαχο και να τον φέρει πίσω στο νησί. Μέχρι να επιστρέψει, ο Οδυσσέας θα έπρεπε να παραμείνει δίπλα στον Εύμαιο.

Στοιχεία τεχνικής:

- **τριτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος, μονόλογος.**
- **ενανθρώπιση:** στ. 250-323.
- **επιφάνεια:** στ. 324-462.
- **δραματική ειρωνεία:** στ. 210-262.
- **επιβράδυνση.**
- **εικόνες – σκηνές:** στ. 222-228, στ. 229-230, στ. 250-323, στ. 324-326, 419.
- **παραμυθιακά στοιχεία.**
- **το θέμα του ξενιτεμένου.**

21

21

Ραψωδία π 1-172

Περίληψη:

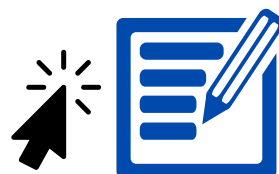
Ο **Τηλέμαχος** φτάνει νωρίς το πρωί στο καλύβι του Εύμαιου, ενώ εκείνος και ο Οδυσσέας άναβαν φωτιά και ετοίμαζαν το πρωινό τους. Πρώτα αντιλαμβάνονται τον Τηλέμαχο τα σκυλιά του βοσκού και τον καλοδέχονται με χαρά, όπως και ο ίδιος ο **Εύμαιος** αργότερα. Μάλιστα, θυμίζει έναν πατέρα που υποδέχεται το παιδί του μετά από χρόνια αποχωρισμού, εικόνα που θλίβει και προκαλεί ζήλεια στον Οδυσσέα, ο οποίος αντιμετωπίζεται σαν ξένος. Ο Τηλέμαχος απολογείται στον ζητιάνο που δεν μπορεί να τον φιλοξενήσει στο παλάτι, επειδή οι μνηστήρες θα τον χλεύαζαν ή θα του συμπεριφέρονταν βίαια. Ο **Οδυσσέας** ενθαρρύνει τον Τηλέμαχο να μιλήσει περισσότερο για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στο παλάτι και αναφέρει τον τρόπο που θα τους αντιμετώπιζε εκείνος. Έτσι, ο Τηλέμαχος, χωρίς περιστροφές, του εκθέτει όλα τα προβλήματα και ζητά από τον Εύμαιο να πάει στο παλάτι, για να ενημερώσει την Πηνελόπη σχετικά με την επιστροφή του.

Ραψωδία π 1-172

Ενότητες:

- **στ. 1-47:** Ο Τηλέμαχος στην καλύβα του Εύμαιου και η υποδοχή του από τον βοσκό.
- **στ. 48-62:** Το τραπέζι της φιλοξενίας
- **στ. 63-140:** Ο Τηλέμαχος εκδηλώνει ενδιαφέρον για τον ξένο και συνομιλεί μαζί του
- **στ. 141-172:** Ο Εύμαιος αναχωρεί για τον παλάτι.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Τηλέμαχος: ανταποδίδει την αγάπη που του δείχνει το Εύμαιος. Γεμάτος αγωνία ρωτά για τη μητέρα του, ανήσυχος για την κατάσταση που επικρατεί στο παλάτι. Απέναντι στον ξένο συμπεριφέρεται με σεβασμό και ενδιαφέρον. Προσπαθεί να τον προστατεύσει από τους κακότροπους μνηστήρες και αρνείται να τον φέρει στο παλάτι, γιατί φοβάται ότι δεν θα μπορέσει να τον υπερασπιστεί.

Αν και φιλότιμος, λοιπόν, φαίνεται αδύναμος και ανασφαλής απέναντι στους μνηστήρες. Ωστόσο, ευσεβής προς τους θεούς και τον θεσμό της φιλοξενίας, υπόσχεται να δώσει καθαρά ρούχα και να αναλάβει τα έξοδά του για όσον καιρό μείνει στην καλύβα του Εύμαιου. Μιλά με ειλικρίνεια στον ξένο και δεν φοβάται να του ανοιχτεί για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Έκδηλος, όμως, γίνεται ο φόβος που έχει για τη ζωή του μετά την ενέδρα, αφού στέλνει τον Εύμαιο να μπει στο παλάτι και να ενημερώσει την Πηνελόπη για την επιστροφή του.

Οδυσσέας: βλέπει μετά από είκοσι χρόνια τον γιο του, όμως δεν μπορεί να τον αγκαλιάσει. Το βρέφος που είχε αφήσει, τώρα είναι ολόκληρο παλικάρι που τον αντιμετωπίζει σαν ξένο, ενώ αγκαλιάζει κάποιον άλλον σαν πατέρα. Η συμπεριφορά αυτή πληγώνει τον Οδυσσέα, αλλά αναδεικνύει τον τρόπο που θα συμπεριφερόταν ο ίδιος στον γιο του, σε περίπτωση που μπορούσε να αποκαλυφθεί. Έτσι, σωπαίνει και συγκρατεί τα συναισθήματά του τονίζοντας την πειθαρχία που τον διακρίνει και την αυτοσυγκράτηση που τον διέπει. Ωστόσο, ξεσπά με οργή, όταν ακούει τη δεινή κατάσταση που βιώνει ο Τηλέμαχος στο παλάτι και την αδυναμία του να τους αντιμετωπίσει. Οι λόγοι του φανερώνουν άνθρωπο γενναίο και σοφό, που προσπαθεί να εμπνεύσει τον Τηλέμαχο και να τον προετοιμάσει για την επικείμενη μνηστηροφονία.

Εύμαιος: υποδέχεται τον Τηλέμαχο επιδεικνύοντας αυθορμητισμό και ειλικρινή αισθήματα αγάπης. Η αναστάτωσή του όταν τον βλέπει, αποδεικνύει το απροσδόκητο της παρουσίας του εκεί και προκαλεί δάκρυα έκπληξης και χαράς. Το γεγονός ότι ο Τηλέμαχος είναι ζωντανός, τον χαροποιεί τόσο πολύ που τον αγκαλιάζει και τον φιλά στο κεφάλι, στα μάτια και στα χέρια· ακριβώς όπως θα έκανε ένας πατέρας με τον γιο του. Έτσι παρομοιάζει αυτή τη σχέση ο ποιητής, για να τονίσει την αγνότητα και το μέγεθος της αγάπης του βοσκού για το βασιλόπουλο και για να ικανοποιήσει την ανάγκη του ακροατή/ αναγνώστη να ζήσει τη σκηνή της αντάμωσης. Ο Εύμαιος ξεχνά στιγμιαία ότι έχει φιλοξενούμενο, όμως, όταν ξεπερνά την έκπληξη, προσφέρει τραπέζι φιλοξενίας και στους δύο. Μάλιστα, προτείνει στον Τηλέμαχο να φιλοξενήσει τον ξένο στο παλάτι, πρόταση που δηλώνει την ξεχωριστή σχέση μεταξύ τους και υπογραμμίζει τη θέση του Εύμαιου στο παλάτι.

Στοιχεία τεχνικής:

- **τριτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος.**
- **Εικόνες:** στ. 1-2, στ. 6, στ. 8, στ. 17, στ. 19, στ. 50-55, στ. 58-59, στ. 60-61, κ.α.
- **Επική ειρωνεία:** στ. 14 (ο αναγνώστης γνωρίζει ότι είναι ο Τηλέμαχος), στ. 27-29 (οι λόγοι του Εύμαιου προς τον Τηλέμαχο, θα έπρεπε να λέγονται από τον Οδυσσέα), στ. 52, στ. 66, στ. 123 στ. 201 (ο Τηλέμαχος προσφωνεί τον Οδυσσέα ξένο, ο αναγνώστης γνωρίζει ότι είναι ο πατέρας του), στ. 99 (ο Τηλέμαχος εύχεται μην ήταν γιος του Οδυσσέα και αγνοεί ότι μιλά στον ίδιο), στ. 209 κ.ε. (ο Οδυσσέας δεν αποκαλύπτει την ταυτότητά του για την οικονομία του έργου, μόνο ο Εύμαιος και ο Τηλέμαχος αγνοούν τόσο την ταυτότητα όσο και τον σκοπό την απόκρυψής τους).

Με την ειρωνεία, ο αναγνώστης/ ακροατής γίνεται συμμετοχος στα γεγονότα. Εντείνεται το ενδιαφέρον του και κατανοεί τον συναισθηματικό κόσμο των ηρώων, ενώ ενεργοποιείται η φαντασία του, καθώς σκέφτεται πώς θα μπορούσαν να αντιδράσουν διαφορετικά οι πρωταγωνιστές αν γνώριζαν τα πραγματικά γεγονότα.

- **Παρομοίωση:** στ. 21-26 (αναφορικό μέρος: στ. 21-23, δεικτικό μέρος: στ. 24-26, οι όροι που παρομοιάζονται: ο Εύμαιος – ο πατέρας, κοινό σημείο: η συγκίνηση και η χαρά για την επιστροφή του γιου).

Η παρομοίωση αναδεικνύει την ψυχολογική κατάσταση του Εύμαιου, φορτίζει συγκινησιακά την αφήγηση, υπογραμμίζει το μέγεθος και την ποιότητα της αγάπης του Εύμαιου για τον Τηλέμαχο, φωτίζει τη σχέση αφοσιωμένου υπηρέτη – αφέντη, φέρνει σε αντιπαραβολή την περιπέτεια του Τηλέμαχου στη θάλασσα με εκείνη του Οδυσσέα πριν οι δυο τους συνεργαστούν και δημιουργεί κλίμα ειρωνείας.

- **Μεταφορά:** στ. 28, στ. 46-47, στ. 78, στ. 93, στ. 97, στ. 102, στ. 132, στ. 139.

- **Σκηνή:** στ. 15-62.

- **Αποστροφή:** στ. 69.

Ο ποιητής αναφέρεται σε β' πρόσωπο σε κάποιον από τους πρωταγωνιστές, είτε είναι παρών είτε απών, διακόπτοντας τη ροή της αφήγησης και δημιουργώντας έναν άτυπο διάλογο μαζί του.

- **Προοικονομία:** στ. 95-97 (προοικονομείται η συμπεριφορά των μνηστήρων στον Οδυσσέα), στ. 170-172 (προοικονομείται η αναγνώριση του Οδυσσέα – Τηλέμαχου).

- **Άστοχα ερωτήματα:** στ. 105-107.

Ερωτήματα που δεν έχουν ως συγκεκριμένο στόχο τη διερεύνηση και, τελικά, τη διατύπωση της αλήθειας με τη μορφή ερώτησης – απάντησης, αλλά με την απόρριψη των ερωτήσεων

- **Τυπικές φράσεις/ στίχοι:** στ. 18, στ. 27, στ. 37, στ. 63-64, στ. 100

- **Τυπικά θέματα:** στ. 56-62 (περιποίηση Τηλέμαχου), στ. 66-68 (ερωτήματα για τον ξένο), στ. 105-107 (άστοχα ερωτήματα).

2

2

2

2

Ραψωδία π 185-336

Περίληψη:

Η **Αθηνά** εμφανίζεται – ορατή μόνο στον Οδυσσέα – και του ζητά να βγει από την καλύβα. Τότε, του δίνει εντολή να αποκαλύψει την ταυτότητά του στον Τηλέμαχο και να σχεδιάσουν μαζί τη μνηστηροφονία. Ταυτόχρονα, του υπόσχεται ότι θα τον βοηθήσει κατά τη διάρκεια των αγώνων. Με το θεϊκό ραβδί της επαναφέρει τη μορφή του και ο Οδυσσέας επιστρέφει στην καλύβα.

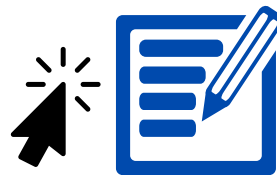
Στην όψη του Οδυσσέα, ο **Τηλέμαχος** ξαφνιάζεται και, πιστεύοντας πως είναι κάποιος θεός, ζητά το έλεός του. Ο **Οδυσσέας** τού αποκαλύπτει την ταυτότητά του και δακρύζει, παραμερίζοντας την αυτοσυγκράτησή του. Ωστόσο, ο Τηλέμαχος πείθεται και εικάζει ότι κάποιος θεός προσπαθεί να τον κοροϊδέψει. Έτσι, ο Οδυσσέας τού εξηγεί ότι η αλλαγή στην εμφάνισή του είναι έργο της θεάς Αθηνάς, με αποτέλεσμα ο Τηλέμαχος να δεχθεί την αλήθεια και - αγκαλιασμένοι - να ξεσπάσουν σε θρήνο. Μέχρι το σούρουπο κράτησε ο σπαραγμός τους, όταν τον λόγο πήρε ο Τηλέμαχος και ρώτησε τον πατέρα του πώς έφτασε στην Ιθάκη. Εκείνος αποκρίθηκε μιλώντας για τους Φαίακες και για το σχέδιο της θεάς Αθηνάς για την εξόντωση των μνηστήρων. Σύμφωνα με αυτό, ο Τηλέμαχος θα πρέπει να μεταβεί το επόμενο πρωινό πρώτος στο παλάτι, όπου θα ετοιμάσει την αίθουσα και θα περιμένει την ειδοποίηση του Οδυσσέα για να προχωρήσουν στην εφαρμογή της τελικής φάσης: στη μνηστηροφονία.

Ραψωδία π 185-336

Ενότητες:

- **στ. 185-261:** Η αναγνώριση του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο
- **στ. 298-336:** Το σχέδιο της μνηστηροφονίας.

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Πρόσωπα:

Αθηνά: με την τεχνική της ενανθρώπισης, εμφανίζεται στον Οδυσσέα και του γνεύει για να βγει από την καλύβα. Με λίγα, αλλά περιεκτικά λόγια του εξηγεί πώς θα πρέπει να δράσει στη συνέχεια. Δεν παραλείπει να του υπενθυμίσει ότι θα έχει τη στήριξή της, όμως θα πρέπει να συμπεριλάβει τον Τηλέμαχο στον σχεδιασμό της μνηστηροφονίας. Τέλος, επιμελείται της εμφάνισης του Οδυσσέα και τον ετοιμάζει για την αναγνώριση. Η επέμβασή της επιταχύνει τους ρυθμούς εξέλιξης της ιστορίας, ενώ προϊδεάζει τον αναγνώστη/ ακροατή για τη δράση που θα ακολουθήσει.

Οδυσσέας: ευσεβής και πάντα σε εγρήγορση ακολουθεί πιστά τις οδηγίες της θεάς. Άλλωστε, έχει συγκρατήσει πολλή ώρα τα συναισθήματά του και θέλει, όσο τίποτα, να αγκαλιάσει και πάλι τον γιο του. Όταν τελικά αποκαλύπτει την ταυτότητά του, αποκαλύπτει και όλα τα συναισθήματα που έκρυβε μέσα του. Συγκινείται και δακρύζει, αγκαλιάζει τον γιο του και θρηνούν μαζί για τον καιρό που ήταν χώρια. Όταν ηρεμεί, οδηγείται πάλι από τη λογική του και με ψυχραιμία αντιμετωπίζει την κατάσταση. Εξηγεί στον Τηλέμαχο το σχέδιο εξόντωσης των μνηστήρων και προετοιμάζεται για την ημέρα αυτή, τονίζοντας το πολυμήχανο και εύστροφο μυαλό του.

Τηλέμαχος: η αλλαγή στην εμφάνιση του Οδυσσέα τού προκαλεί σύγχυση και επιβραδύνει την αναγνώριση μεταξύ τους. Μένει έκπληκτος, όταν βλέπει μπροστά του έναν ψηλό και προσεγμένο άντρα αντί του ζητιάνου και πιστεύει πως είναι θεός. Ακούει τα λόγια του Οδυσσέα με δυσπιστία, όμως πείθεται όταν του εξηγεί την παρέμβαση της θεάς, δείχνοντας την ευσέβειά του προς τους θεούς και την ανάγκη του, ίσως, να βρεθεί με τον χαμένο του πατέρα. Με δάκρυα στα μάτια τον αγκαλιάζει και μαζί του ξεσπούν σε πολύωρο θρήνο. Η περιέργεια που έχει να μάθει πώς έφτασε στην Ιθάκη, διακόπτει την τρυφερή τους στιγμή και οδηγεί σταδιακά στην αποκάλυψη και του σχεδίου εξόντωσης. Ο Τηλέμαχος δείχνει έτοιμος να υπακούσει στις εντολές του πατέρα του και να συνεργαστούν.

Το τυπικό της αναγνώρισης:

Η διαδικασία της αναγνώρισης ακολουθεί ένα τυπικό, σύμφωνα με το οποίο γίνεται γνωστή η ταυτότητα του ενός ήρωα στον άλλον. Στην «Οδύσσεια», το τυπικό της αναγνώρισης θα ακολουθηθεί στη συνέχεια από τον Οδυσσέα για την Ιθάκη, ανάμεσα στον Οδυσσέα και στον Τηλέμαχο, στον Οδυσσέα και στην Πηνελόπη.

Η πορεία της αναγνώρισης προϋποθέτει:

1. μακρόχρονη απουσία και περιλαμβάνει:
2. απομόνωση αναγνωριστή και αναγνωριζόμενου,
3. κάλυψη/ παραλλαγή,
4. αποκάλυψη και δοκιμασία, ενώ ολοκληρώνεται με:
5. αναγνώριση και εκδήλωση συναισθημάτων.

Η σκηνή της αναγνώρισης (στ. 206-250):

- 1.** Ο Οδυσσέας λείπει είκοσι χρόνια από την Ιθάκη.
- 2.** Ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος μένουν μόνοι τους στην καλύβα. (στ. 170-172)
- 3.** Η Αθηνά δίνει πίσω στον Οδυσσέα την πραγματική του μορφή. (στ. 185-206)
- 4.** Ο Οδυσσέας αποκαλύπτει στον Τηλέμαχο την ταυτότητά του, όμως αυτός δυσπιστεί. Έτσι, για να τον πείσει, του εξηγεί τον τρόπο που πραγματοποιήθηκε η αλλαγή. (στ. 207-235)
- 5.** Ο Τηλέμαχος αναγνωρίζει τον πατέρα του, δακρύζει, αγκαλιάζονται και ξεσπούν σε θρήνο για τα χρόνια που πέρασαν χωριστά. (στ.236-250)

Το σχέδιο της μνηστηροφονίας (στ. 298-336):

- 1.** Ο Τηλέμαχος πρέπει να μεταβεί πρώτος στο παλάτι και, στη συνέχεια, θα πάει ο Οδυσσέας με τον Εύμαιο. (στ. 298-301)
- 2.** Ο Τηλέμαχος χρειάζεται να διατηρήσει την ψυχραιμία του απέναντι στις προσβολές που θα εκτοξεύσουν προς τον Οδυσσέα οι μνηστήρες. (στ. 302-308)
- 3.** Ο Οδυσσέας θα ειδοποιήσει με νεύμα τον Τηλέμαχο, ώστε να αδειάσει τη μεγάλη αίθουσα από όλα τα όπλα, εκτός από δύο. (στ. 309-326)
- 4.** Ο Τηλέμαχος δεν πρέπει να ενημερώσει κανέναν για την επιστροφή του Οδυσσέα. Ούτε την Πηνελόπη ή τον Λαέρτη. (στ. 329-332)
- 5.** Οι δύο άντρες, μαζί, θα ερευνήσουν ποιοι από τους υπηρέτες έχουν παραμείνει πιστοί και ποιοι τους έχουν ατιμάσει. (στ. 333-336)

Ο λειτουργικός ρόλος της ραψωδίας:

Αναγνωρίζεται ο Οδυσσέας από τον Τηλέμαχο και προωθείται η δράση μέχρι τη μνηστηροφονία.

Οι δύο χωριστοί δρόμοι των δύο αντρών ενώνονται και οδηγούν στη λύση των προβλημάτων τους.

Οι συνθήκες στο νησί φτάνουν στα άκρα, καθώς οι δύο πλευρές (Οδυσσέας και Τηλέμαχος – μνηστήρες) καταστρώνουν σχέδιο πώς να εξοντώσει η μία την άλλη.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Τριτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος.**
- **Άρση – θέση:** «θεός δεν είμαι...είμαι ο πατέρας ο δικός σου».
- **Προικονομία:** στ. 188-190 (προοικονομείται η παρουσία της θεάς στη μνηστηροφονία), στ. στ. 206-250 (προοικονομείται ο σχεδιασμός της μνηστηροφονίας), στ. 302-306 (προοικονομείται η κακή συμπεριφορά των μνηστήρων προς τον Οδυσσέα).
- **Παρομοίωση:** στ. 200, στ. 242-245 (αναφορικό μέρος: στ. 242-244, δεικτικό μέρος: στ. 245, όροι που παρομοιάζονται: ο θρήνος των δύο αντρών – ο θρήνος των πουλιών, κοινό σημείο: ο σπαραγμός).
- **Τυπικοί στίχοι/ φράσεις:** στ. 200, στ. 207, στ. 225, στ. 248-250, στ. 251.
- **Τυπικό θέμα:** η αναγνώριση.
- **Επιβράδυνση:** η δυσπιστία του Τηλέμαχου στους λόγους του Οδυσσέα.
- **Μεταφορά:** στ. 189-190, στ. 210-211.
- **Εικόνα:** στ. 191-195, στ. 197, στ. 212-213, στ. 239-240, στ. 241-242.

23

23

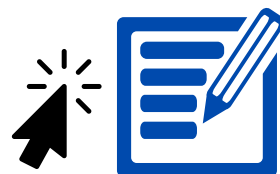
Ραψωδία ρ 331-376

Περίληψη:

Ο **Άργος**, ακούγοντας τον αφέντη του, που συντρόφευε στο κυνήγι και τον είχε μεγαλώσει, κούνησε την ουρά του και κατέβασε τα αυτιά του. Τώρα, δεν μπορούσε πια να τρέξει προς το μέρος του. Σερνόταν, ήταν βρώμικος και γεμάτος τσιμπούρια. Ο **Οδυσσέας** προσπάθησε να ξεγελάσει τον Εύμαιο κρύβοντας τα δάκρυά του, για να μην αποκαλυφθεί η ταυτότητά του. Ωστόσο, δεν μπορούσε να μη ρωτήσει για τον αγαπημένο του τετράποδο φίλο τον λόγο που είναι τόσο παραμελημένος. Ο **Εύμαιος** τον ενημέρωσε σχετικά με τη συμπεριφορά των υπηρετριών και μαζί προχώρησαν στην μεγάλη αίθουσα. Ο Άργος έχοντας δει τον αγαπημένο του αφέντη ύστερα από είκοσι χρόνια, άφησε την τελευταία του πνοή, σαν να ήταν αυτή η στιγμή που τον κρατούσε στη ζωή.

Ραψωδία ρ 331-376

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 331-345:** Η αναγνώριση του Οδυσσέα από τον Άργο.
- **στ. 345-370:** Ο Οδυσσέας συλλέγει πληροφορίες για τον Άργο.
- **στ. 372-376:** Το «τέλος» του Άργου.

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: τραγικό πρόσωπο, καθώς επιστρέφει στο παλάτι του, μετά από είκοσι χρόνια απουσίας, σαν ζητιάνος – ξένος και όχι ως βασιλιάς – οικοδεσπότης. Αναστατώνεται και βουρκώνει, όταν βλέπει το αγαπημένο του σκυλί γέρικο πια και εντελώς παραμελημένο. Θλίβεται με την κατάστασή του, που το έχουν εγκαταλείψει και κινείται με δυσκολία. Παρά τη στενοχώρια του, δείχνει απaráμιλλη αυτοσυγκράτηση, ώστε να μην αποκαλυφθεί η ταυτότητά του και τεθεί το σχέδιο της μνηστηροφονίας σε κίνδυνο. Κρύβει τα δάκρυά του, όμως ρωτά πληροφορίες σχετικά με τη φροντίδα του σκύλου. Έτσι, ενημερώνεται από τον Εύμαιο σχετικά με τη στάση των δούλων του κατά το διάστημα που εκείνος έλειπε.

Άργος: πιστός φίλος του Οδυσσέα. Από το τραγικό του τέλος, αντιλαμβανόμαστε ότι περίμενε καρτερικά να δει για τελευταία φορά τον αφέντη του, πριν πεθάνει. Είναι ο πρώτος που αναγνωρίζει τον Οδυσσέα χωρίς εκείνος να αποκαλύψει την ταυτότητά του. Μόλις άκουσε τον Οδυσσέα, σήκωσε το κεφάλι και τα αυτιά του, όμως τα κατέβασε γρήγορα δείχνοντας πόσο αδύναμο ήταν πια. Η κίνηση της ουράς δηλώνει τη χαρά που ένιωσε, όταν αντίκρισε τον Οδυσσέα και την ευτυχία που βίωσε λίγο πριν ξεψυχήσει. Η εικόνα του προκαλεί θλίψη, καθώς – το άλλοτε κραταιό σκυλί που συντρόφευε τον Οδυσσέα στο κυνήγι – κείτεται βρώμικο και εντελώς αφρόντιστο από τους υπηρέτες. Η αναγνώριση του Οδυσσέα, ενώ ήταν μεταμορφωμένος σε ζητιάνο, αποκαλύπτει την αφοσίωση που ένιωσε ο Άργος για εκείνον και αναδεικνύει το στενό δέσιμο που είχαν και διατηρήθηκε ακόμα και ύστερα από είκοσι χρόνια απουσίας.

Ραψωδία σ

Ο λειτουργικός ρόλος της σκηνής της πυγμαχίας:

- Ο Οδυσσέας εδραιώνεται ως ο επαίτης του παλατιού.
- Προβάλλεται το ήθος των μνηστήρων.
- Αναδεικνύεται η σωματική υπεροχή του Οδυσσέα που προκαλεί θαυμασμό.
- Προοικονομείται η νίκη του Οδυσσέα και στη μνηστηροφονία.
- Δίνονται πληροφορίες για καθημερινές εικόνες από τα παλάτια της Ομηρικής εποχής.

Η εμφάνιση της Πηνελόπης:

- Ενισχύεται ο σεβασμός που εμπνέει στον Τηλέμαχο και στον Οδυσσέα.
- Αυξάνεται η επιθυμία των μνηστήρων για εκείνη.
- Η πρώτη συνάντησή της με τον Οδυσσέα θα έπρεπε να είναι επιβλητική και λαμπρή, ώστε να δικαιωθεί η επιλογή του να αφήσει μια θεά για εκείνη.
- Γεννάται η προσδοκία γάμου στους μνηστήρες και προωθείται το σχέδιο της μνηστηροφονίας.

24

24

Ραψωδία τ 112-632

Περίληψη:

Η **Πηνελόπη** συνομιλεί με τον ξένο και του ζητά να της αποκαλύψει την ταυτότητά του. Όμως ο Οδυσσέας αποφεύγει να απαντήσει ευθέως και ξεγελά με επαίνους την Πηνελόπη να του εξιστορήσει τα δικά της βάσανα. Με αυτόν τον τρόπο, ο ήρωας μαθαίνει από την ίδια τη γυναίκα του πώς αισθάνεται για εκείνον και τι συμβαίνει στο παλάτι του. Στο ερώτημα της Πηνελόπης σχετικά με την ταυτότητά του, ο **Οδυσσέας** επινοεί μια ιστορία στην οποία αναφέρει και τον εαυτό του ως φιλοξενούμενο. Η Πηνελόπη συγκινείται, όμως δεν πείθεται από τα λόγια του ξένου. Ωστόσο, προστάζει τις υπηρέτριες να τον περιποιηθούν και η Ευρύκλεια πλένει τα πόδια του. Εκείνη αντιλαμβάνεται ότι ο ξένος είναι ο Οδυσσέας, καθώς βλέπει ένα σημάδι στο γόνατο και εκείνος της ζητά να μην αποκαλύψει την αλήθεια σε κανέναν. Όταν η Πηνελόπη επαναφέρει στη συνομιλία τους το σχέδιο με τους αγώνες τοξοβολίας, εκείνος το επικροτεί και αναφέρει με βεβαιότητα ότι θα τους προλάβει και ο Οδυσσέας.

Ενότητα 24η - Οδύσσεια Α' Γυμνασίου - ΘΕΩΡΙΑ

Ραψωδία τ 112-632

Ενότητες:

- **Α' μέρος συνομιλίας:** στ. 112-349

→ **στ. 112-126:** Διερεύνηση της ταυτότητας του ξένου – Το εγκώμιο της Πηνελόπης από τον Οδυσσέα.

→ **στ. 134-179:** Τα βάσανα της Πηνελόπης.

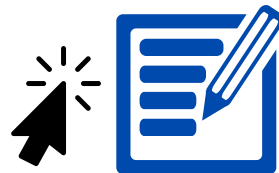
→ **στ. 182-238:** Ο Οδυσσέας επινοεί μια ιστορία – Η ανταπόκριση της Πηνελόπης.

→ **στ. 239-285:** Η δοκιμασία της Πηνελόπης προς τον ξένο.

→ **στ. 331-349:** Η διαβεβαίωση της επιστροφής του Οδυσσέα – Η δυσπιστία της Πηνελόπης.

- **Β' μέρος συνομιλίας:** στ. 616-632

→ **στ. 616-632:** Το σχέδιο της Πηνελόπης για αγώνες τοξοβολίας – Η απάντηση του Οδυσσέα.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Πηνελόπη: εμφανίζεται θλιμμένη και καταβεβλημένη από την πολύχρονη απουσία του άντρα της. Δέχεται πιέσεις από τους μνηστήρες για να προχωρήσει σε έναν δεύτερο γάμο, ενώ προσπαθεί να το επιβραδύνει όσο περισσότερο μπορεί. Συγκινείται από την παρουσία του Οδυσσέα στην ιστορία του ξένου και φανερώνει τα συναισθήματά της σε εκείνον. Παρά τη συγκίνησή της, βρίσκει την αυτοσυγκράτησή της και ζητά αποδείξεις από τον ξένο για τα λεγόμενά του. Δείχνει εμπιστοσύνη στον ξένο και του εκμυστηρεύεται το σχέδιο για τους αγώνες τοξοβολίας. Επίσης, του προσφέρει φιλοξενία και περιποίηση από τις υπηρέτριες του παλατιού.

Οδυσσέας: συγκινείται από την αγάπη και την πίστη της Πηνελόπης. Συγκρατείται με μεγάλη προσπάθεια, καθώς δε θέλει να καταστρέψει το σχέδιο της επανόδου του. Έτσι, αποκρύπτει την ταυτότητά του, τονίζοντας, για μια ακόμα φορά, την ευστροφία του επινοώντας μια ιστορία για την καταγωγή του. Προσπαθεί να ενθαρρύνει και να ενδυναμώσει την Πηνελόπη να αναλάβει δράση, ενώ την προετοιμάζει σταδιακά για την εμφάνισή του. Οι διαβεβαιώσεις του έχουν ως στόχο να ανάψουν τη φλόγα της επιστροφής του στο μυαλό της Πηνελόπης.

Ευρύκλεια:

Η πλαστή ιστορία:

Η ιστορία που επινοεί ο Οδυσσέας χωρίζεται σε **τρία** μέρη:

- 1. στ. 183-226:** Η βασιλική καταγωγή από την Κρήτη – Η φιλοξενία του Οδυσσέα.
- 2. στ. 247-275:** Η αποδείξεις που ζήτησε η Πηνελόπη.
- 3. στ. 331-337:** Η διαβεβαίωση της επιστροφής του Οδυσσέα.

Μέσα από αυτή την ιστορία, ο Οδυσσέας επιδιώκει

:

- να αποκτήσει την εύνοια και την εμπιστοσύνη της Πηνελόπης,
- να κρατήσει την ανωνυμία του,
- να ενθαρρύνει τη γυναίκα του και
- να προετοιμάσει ψυχολογικά την Πηνελόπη για την επιστροφή του.

Ραψωδία υ

Βασικά σημεία:

- ο Οδυσσέας ξαγρυπνά σκεπτόμενος τον τρόπο που θα εξοντώσει τους μνηστήρες και την πιθανότητα αντεκδικήσεων από τους οικείους τους.
- η θεά Αθηνά, παίρνοντας πάλι ανθρώπινη μορφή (ενανθρώπιση), διαβεβαιώνει τον Οδυσσέα ότι θα του συμπαρασταθεί.
- η Πηνελόπη ξαγρυπνά κλαίγοντας λόγω του ονείρου της με τον Οδυσσέα.
- η Πηνελόπη προσεύχεται στην Άρτεμη για ξαφνικό θάνατο προκειμένου να γλιτώσει τον γάμο.
- οι μνηστήρες επαναφέρουν το θέμα της δολοφονίας του Τηλέμαχου.
- η Αθηνά προκαλεί παραφροσύνη στους μνηστήρες και τους εξωθεί σε προσβολές εναντίον του Οδυσσέα, ώστε τον να θυμώσει περισσότερο.
- οι μνηστήρες προειδοποιούνται από τον μάντη Θεοκλύμενο για την τιμωρία των άνομων και ασεβών πράξεών τους.

25

25

Ραψωδία φ 303-473

Περίληψη:

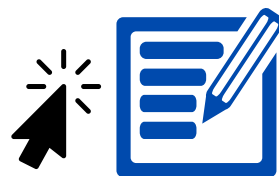
Στους αγώνες τόξου που έχει οργανώσει η **Πηνελόπη**, ο Οδυσσέας – πάντα με τη μορφή του ξένου ζητιάνου – ζητά το τόξο για να συναγωνισθεί τους μνηστήρες. Εκείνοι, με πρωτοπόρους τον **Αντίνοο** και τον **Ευρύμαχο**, τον σχολιάζουν πικρόχολα και τον ειρωνεύονται. Ο **Οδυσσέας**, όμως, πολυμήχανος όπως ήταν, τους ξεγελά και, με τη στήριξη της Πηνελόπης και του Τηλέμαχου, παίρνει το τόξο στα χέρια του, παρά τις αντιρρήσεις των μνηστήρων. Τότε, ξεκινά να το περιεργάζεται και, με μεγάλη ευκολία, το ξεύει διαπερνώντας όλα τα τσεκούρια. Οι μνηστήρες, παρακολουθώντας το θέαμα, πανικοβάλλονται βλέποντας τον Οδυσσέα να λυγίζει εύκολα τη χορδή και να πετυχαίνει έναν – έναν τους στόχους. Ο Οδυσσέας καυχιέται για το κατόρθωμά του, όμως διαβεβαιώνει τον Τηλέμαχο πως δεν το έχει ντροπιάσει η επιτυχία του και τον καλεί σε δείπνο. Ταυτόχρονα, του κάνει νεύμα και ο **Τηλέμαχος** οπλισμένος στέκεται δίπλα στον πατέρα του έτοιμος να προχωρήσουν στη μνηστηροφονία.

Ραψωδία φ 303-473

Ενότητες:

- **στ. 303-313:** Ο Οδυσσέας ζητά να δοκιμαστεί στο τόξο.
- **στ. 344-376:** Η αντίδραση του Αντίνοου, η ανταπόκριση της Πηνελόπη και ο λόγος του Ευρύμαχου.
- **στ. 377-415:** Η επέμβαση του Τηλέμαχου – Ο Εύμαιος δίνει το τόξο στον Οδυσσέα.
- **στ. 430-473:** Ο Οδυσσέας διακρίνεται στον στόχο – Πατέρας και γιος προετοιμάζονται για τη μνηστηροφονία.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: συσχετίζεται με τον Απόλλωνα, καθώς είναι ο τοξοβόλος και κιθαρωδός θεός. Ο Οδυσσέας εμφανίζεται το ίδιο επιδέξιος στο τόξο, όπως ο θεός και λυγίζει τη χορδή του, όπως ένας κιθαρωδός. Η ταύτιση αυτή, σχετίζεται και με την ημέρα που γίνονται οι αγώνες, καθώς είναι αφιερωμένη στον θεό Απόλλωνα και, ίσως, υποδηλώνει τη στήριξη του θεού προς τον ήρωα. Ο Οδυσσέας ζητά το τόξο για να δοκιμαστεί και ο λόγος που απευθύνει είναι ιδιαίτερα προσεγμένος και ζυγισμένος. Δημιουργεί ένα ευνοϊκό κλίμα, καθώς επαινεί τους μνηστήρες και χρησιμοποιεί ένα τέχνασμα για να τους πείσει να τον αφήσουν να δοκιμαστεί, καθώς προτάσσει την ταλαιπωρία του. Με αυτόν τον τρόπο καλλιεργεί την εσφαλμένη εντύπωση πως με δυσκολία θα μπορέσει να επιτύχει κάποιον από τους στόχους.

Πηνελόπη: για ακόμη μία φορά δείχνει την εύνοιά της προς τον ξένο. Στο άκουσμα των προσβλητικών λόγων του Αντίνοου και των απειλών που εξαπέλυσε, ένιωσε την ηθική υποχρέωση να υπερασπιστεί τον φιλοξενούμενό της. Προσπαθεί να κάμψει την υποψία του Αντίνοου ότι ο «ξένος» θα μπορούσε να την κερδίσει, γεγονός που την καθιστά τραγικό πρόσωπο, αφού ο «ξένος» είναι στην πραγματικότητα ο άντρας της. Ακόμη, δίνει αποστομωτική απάντηση στα επιχειρήματα του Ευρύμαχου, αναφερομένη στην αναίσχυντη συμπεριφορά που έχουν επιδείξει οι μνηστήρες στο παλάτι. Έτσι, καταρρίπτει ένα – ένα τα επιχειρήματα που εκθέτουν οι μνηστήρες με σκοπό να αποτρέψουν τη δοκιμασία του ζητιάνου. Τέλος, σεβόμενη τους κανόνες που ταιριάζουν στη θέση της, αναδιατυπώνει το έπαθλο για τον «ξένο» τάζοντάς του καινούρια ρούχα, όπλα και μια ασφαλή επιστροφή στην πατρίδα του.

Αντίνοος: φοβάται την αποτυχία και, αναλογιζόμενος την ταπείνωση που τον περιμένει, εάν δεν καταφέρει να βρει τους στόχους, ζητά να αναβληθούν οι αγώνες προβάλλοντας ως δικαιολογία τη γιορτή προς τον θεό Απόλλωνα. Οργίζεται με το αίτημα του ζητιάνου, καθώς σκέφτεται την ντροπή που θα σκεπάσει το όνομά του, εάν εκείνος μπορέσει να επιτύχει στη δοκιμασία. Βλέπει την πιθανή επιτυχία του, ως προσβολή της υπόληψής του και απειλή για τον επικείμενο γάμο.

Ευρύμαχος: διπλωματικός και λιγότερο οργίλος από τον Αντίνοο, προσπαθεί να ηρεμήσει τα πνεύ-ματα. Αναδεικνύει κι εκείνος το ζήτημα του γάμου μιας βασίλισσας με έναν ζητιάνο και τονίζει τον κίνδυνο σπίλωσης του ονόματος των μνηστήρων. Φαίνεται πως ακόμα και για εκείνον, που συμπε-ριφέρεται τόσο ξεδιάντροπα κατασπαταλώντας την ξένη περιουσία του παλατιού, η τιμή του είναι αξία αδιαπραγμάτευτη και προσπαθεί να τη διαφυλάξει.

Τηλέμαχος: δεν μοιάζει σε τίποτα στον τρομαγμένο και άβουλο νεαρό που είχαμε συναντήσει στη ρα-ψωδία α, πριν την επέμβαση της θεάς Αθηνάς. Η παρέμβασή του υπογραμμίζει την αλλαγή στη στάση του. Πλέον είναι πιο ώριμος και δυναμικός, υπερασπίζεται το δίκαιο και λαμβάνει θαρραλέες πρωτο-βουλίες ως άρχοντας του παλατιού. Τονίζει ότι εκείνος είναι πια ο άνδρας που διαχειρίζεται την περι-ουσία του παλατιού και οι αποφάσεις του έχουν βαρύτητα, αφού γίνονται σεβαστές από τη βασίλισσα, η οποία υπακούει στις υποδείξεις του γιου της. Η απαίτηση της απομάκρυνσης της Πηνελόπης έχει ως στόχο την προστασία της από τις αποτρόπαιες σκηνές της μνηστηροφωνίας που θα ακολουθήσουν.

Από τον αγώνα τόξου στη μνηστηροφονία:

- Ο αγώνας τόξου αποτελεί το τελευταίο στάδιο της προετοιμασίας της μνηστηροφονίας και ο πρόδρομός της.
- Ο Οδυσσέας αναδεικνύεται ρυθμιστής των πραγμάτων, καθώς με την οξυδέρκειά του στήνει παγίδα στους μνηστήρες.
- Ο Τηλέμαχος αντιλαμβάνεται το σχέδιο του πατέρα του και τον υποστηρίζει, ώστε να φτάσει στα χέρια του το τόξο.
- Ο Εύμαιος και ο Φιλοίτιος ενημερώνονται για το σχέδιο και για το δικό τους μερίδιο στην εφαρμογή του, ενώ ο Οδυσσέας τους αποκαλύπτει την ταυτότητά του.
- Η παρέμβαση του Τηλέμαχου και απομάκρυνση της Πηνελόπης έχουν ως στόχο να μείνουν μόνοι οι μνηστήρες στον χώρο.
- Η αίθουσα απομονώνεται και ασφαλίζεται.
- Προετοιμάζεται η αίθουσα για τη γιορτή, ώστε να μην υποψιαστούν κάτι οι μνηστήρες και να μην ακουστεί η σφαγή έξω από το παλάτι, αφού θα καλύπτεται από τη μουσική.
- Ο Τηλέμαχος βλέπει το νεύμα του Οδυσσέα και στέκεται στο πλευρό του, έτοιμος να μπει στη μάχη.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Τριτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος.**
- **Τυπικά θέματα:** **α.** του ξενιτεμένου, **β.** τη κόρης που επιλέγει άνδρα για γάμο.
- **Ειρωνεία:** στ. 320-323, στ. 431-432, στ. 467-469.
- **Παρομοίωση:** στ. 444-448 (αναφορικό μέρος: στ. 444-446, δεικτικό μέρος: 447-448,
- **όροι που παρομοιάζονται:** η κιθάρα – η χορδή του τόξου, κοινό σημείο: η ευκολία που κιθαρωδός και Οδυσσέας τεντώνουν τις χορδές).
- **Προοικονομία:** στ. 378-388 (προοικονομείται η μνηστηροφονία, γι' αυτό πρέπει να μην είναι παρούσα η Πηνελόπη), στ. 354-362 (προοικονομείται η τιμωρία των μνηστήρων), στ. 449 (προοικονομείται η επιτυχία της μνηστηροφονίας).
- **Δίσημοι λόγοι:** στ. 310 (Οδυσσέας: νίκη στη μνηστηροφονία, Μνηστήρες: νίκη στον αγώνα), στ. 467 (Οδυσσέας: έναρξη της μνηστηροφονίας, Μνηστήρες: έναρξη γιορτής).

26

26

Ραψωδία χ 1 - 446

Περίληψη:

Μετά τον αγώνα τόξου, ο **Οδυσσέας** απευθύνεται με άγριο τρόπο στους μνηστήρες. Πρώτα επιτίθεται στον Αντίνοο και τον σκοτώνει. Οι **μνηστήρες** αναστατώνονται και εκτοξεύουν απειλές, καθώς δεν έχουν αντιληφθεί ακόμα ποιον έχουν μπροστά τους. Ωστόσο, κυριεύονται από φόβο, όταν ακούν τις κατηγορίες που τους προσάπτει και αντιλαμβάνονται ποιος είναι πραγματικά. Τότε, ο **Ευρύμαχος** – διπλωματικός, όπως πάντα – τον παρακαλεί για έλεος, επιρρίπτοντας όλες τις ευθύνες στον Αντίνοο και προσφέροντας γενναιόδωρη αποζημίωση. Ο Οδυσσέας απορρίπτει την πρότασή του και προκαλεί όλους τους μνηστήρες να πολεμήσουν. Ο Ευρύμαχος και ο **Αμφίνομος** σκοτώθηκαν στη σύγκρουση που ακολούθησε. Ο Οδυσσέας συνέχισε να επιδεικνύει την επιδεξιότητά του στο τόξο, ενώ ο Τηλέμαχος εφοδίασε με ασπίδες, δόρατα και κράνη την τετραμελή τους ομάδα. Όμως, άφησε, κατά λάθος, την πόρτα της κάμαρης ανοιχτή και ο **Μελάθιος** εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία και άρπαξε δώδεκα όπλα για τους μνηστήρες, κλιμακώνοντας τη σύγκρουση. Η **Αθηνά**, ως Μέντορας, πλησίασε τον Οδυσσέα και, πριν πετάξει στη στέγη σαν χελιδόνι, τον όπλισε με περίσσιο θάρρος. Ο **Αγέλαος** ενθάρρυνε με εντολές τους μνηστήρες, αλλά η Αθηνά εξασφάλιζε ότι οι επιθέσεις τους θα ήταν ανεπιτυχείς. Μόνο στον Τηλέμαχο και στον Εύμαιο κατάφεραν επιφανειακά τραύματα. Στον αντίποδα, η ομάδα του Οδυσσέα εκτελούσε ακριβή χτυπήματα, με αποτέλεσμα την εξολόθρευση των περισσότερων από τους μνηστήρες.

Βλέποντας τη μανία του Οδυσσέα και τις διατάσεις που είχε πάρει η σφαγή, ο μάντης **Ληώδης** παρακάλεσε μάταια τον Οδυσσέα για έλεος. Την ευσπλαχνία του έδειξε μόνο στον αοιδό Φήμιο και στον κήρυκα Μέδοντα, που προσέπεσαν στα πόδια του ικέτες για τη ζωή τους. Αφού τελείωσε την εκδίκησή του, ο Οδυσσέας κάλεσε την **Ευρύκλεια**, η οποία, αφού είδε τους νεκρούς μνηστήρες, ήταν έτοιμη να αναφωνήσει από τη χαρά της. Όμως, γρήγορα την διέκοψε ο Οδυσσέας, γιατί το θεώρησε ασέβεια προς τους νεκρούς. Έπειτα, τη διέταξε μετρήσει πόσες και ποιες ήταν οι πιστές ή οι άπιστες υπηρέτριες που είχαν μείνει. Τις δώδεκα υπηρέτριες που είχαν πλαγιάσει με τους μνηστήρες τις διέταξε να μεταφέρουν τους νεκρούς στην αυλή και να καθαρίσουν την αίθουσα. Στη συνέχεια, είχε δώσει εντολή στον Τηλέμαχο να τις θανατώσει και τον Μελάνθιο μαζί τους. Στο τέλος, ο Οδυσσέας καθαγίασε το παλάτι από το μίasma του φονικού με θειάφι και φωτιά, ενώ κάλεσε τις υπόλοιπες τριάντα οκτώ πιστές υπηρέτριες, που έφτασαν με λαχτάρα με αναμμένους πυρσούς για να υποδεχθούν τον κύριό τους.

Ραψωδία χ 1 - 446

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 1-36:** Ο Οδυσσέας σκοτώνει τον Αντίνοο – Η αντίδραση των μνηστήρων.
- **στ. 37-47:** Οι κατηγορίες προς τους μνηστήρες.
- **στ. 48-72:** Η πρόταση του Ευρύμαχου και η ανταπόκριση του Οδυσσέα.
- **στ. 86-100:** Η θανάτωση του Ευρύμαχου και του Αμφίνομου.
- **στ. 325-328:** Οι άγριες σκηνές της μνηστηροφονίας.
- **στ. 329-416:** Οι ικεσίες των Ληώδη, Φήμιου και Μέδοντα.
- **στ. 434-446:** Η στάση της Ευρύκλειας και οι εντολές του Οδυσσέα.

Πρόσωπα:

Αντίνοος: είναι ο πρώτος που δέχεται την εκδίκηση του Οδυσσέα, καθώς ήταν και εκείνος που έβγαине πρώτος μπροστά και μιλούσε εξ' ονόματος των μνηστήρων. Ο ποιητής τελειώνει τη ζωή του μέσα σε μόνο τρεις στίχους, παρουσιάζοντάς τον εντελώς ανυποψίαστο για την κατάληξή του. Ο άλλοτε πρωταγωνιστής στις σκηνές των μνηστήρων, τώρα κείται νεκρός, χωρίς καν να προλάβει να αντιδράσει ή να πολεμήσει για τους υπολοίπους. Μάλιστα, μέσα από τον λόγο του Ευρύμαχου, φαίνεται ότι αποτελεί για εκείνους και το εξιλαστήριο θύμα.

Μνηστήρες: ανυποψίαστοι για το τι μέλει γενέσθαι, συμμετέχουν στο τραπέζι και στη γιορτή. Μόλις ο Αντίνοος πέφτει νεκρός, εκτοξεύουν απειλές προς τον Οδυσσέα, καθώς αγνοούν την ταυτότητά του. Αιφνιδιάζονται και αναζητούν όπλα στους τοίχους, για να αμυνθούν. Με απειλές και προσβολές προσπαθούν να φοβίσουν τον Οδυσσέα, καθώς δεν γνωρίζουν περί τίνος πρόκειται και φαντάζονται ότι κανένας δεν θα τολμούσε να αντιταχθεί μόνος του απέναντι σε τόσους πολλούς. Όταν, όμως, η ταυτότητά του αποκαλύπτεται, τους κυριεύει ο πανικός. Με τη βοήθεια του Μελάνθιου εφοδιάζονται με όπλα, όμως η βούληση της θεάς Αθηνάς τους κάνει να αστοχούν.

Ευρύμαχος: χρησιμοποιεί τον Αντίνοο ως εξιλαστήριο θύμα, για να σώσει τον εαυτό του και τους υπόλοιπους μνηστήρες από την οργή του Οδυσσέα. Με τη διπλωματία και την ψυχραιμία που τον διακρίνει, μιλά εκ μέρους όλων των μνηστήρων και επιδεικνύει υποκριτική στάση, αφού παραδέχεται τις άδικες πράξεις για τις οποίες τους κατηγορήσε ο Οδυσσέας. Με πονηριά και ύπουλο τρόπο, απολογείται για αυτές και ενοχοποιεί τον Αντίνοο, καθώς – όπως είπε – εκείνος τα έκανε όλα αυτά γιατί ήθελε να πάρει τον θρόνο της Ιθάκης. Έτσι, δικαιολογεί τον Οδυσσέα για τη δολοφονία και του υπόσχεται ότι όλοι οι μνηστήρες θα δώσουν πίσω όσα είχαν καταχραστεί τόσο καιρό που βρίσκονταν στο παλάτι. Ωστόσο, ο λόγος του δεν στάθηκε αρκετός να τον κρατήσει στη ζωή. Ο Οδυσσέας τον σκότωσε με ένα βέλος στο στήθος.

Οδυσσέας: απευθύνεται με άγριο τρόπο στους μνηστήρες και τους αναφέρει ότι εκείνοι είναι ο επόμενος στόχος του. Τους αιφνιδιάζει με τον φόνο του Αντίνοου και τους προκαλεί πανικό, όταν αποκαλύπτει την ταυτότητά τους μέσα από τις κατηγορίες που τους προσάπτει. Τους προσβάλει και τους αναφέρει ότι η μόνη τιμωρία που τους αξίζει είναι ο θάνατος. Αρνείται τον συμβιβασμό που προτείνει ο Ευρύμαχος, καθώς θεωρεί ότι οι υλικές αποζημιώσεις δεν είναι αρκετές για να αποκαταστήσουν τη χαμένη αξιοπρέπεια του οίκου του.

Προχωρά σε αυτοδικία, ίσως επειδή θεωρεί πως μόνο έτσι θα αποδοθεί πραγματική δικαιοσύνη. Στέκεται ανάλγητος μπροστά στην ικεσία του Ληώδη, αφού δεν πιστεύει τους λόγους του και, τελικά, τον αποκεφαλίζει. Ωστόσο, στις ικεσίες του Φήμιου και του Μέδοντα, λαμβάνει υπόψιν του τα γεγονότα και τον Τηλέμαχο. Έτσι, τους χαρίζει τη ζωή αναδεικνύοντας την άποψη που αναφέρει ότι τα καλά έργα υπερκαλύπτουν τα άσχημα. Ακόμα, δείχνει τη φρόνηση και την ευσέβεια που τον διέπουν, όταν η Ευρύκλεια είναι έτοιμη να αναφωνήσει από χαρά, αλλά εκείνος τη σταματάει. Δεν καυχιέται για το κατόρθωμά του, σέβεται τους νεκρούς, όμως θεωρεί ότι η τιμωρία τους είναι έργο των θεών προς αποκατάσταση της ηθικής τάξης. Αφού εξοντώνει και τους τελευταίους ανθρώπους που είχαν προδώσει την εμπιστοσύνη του, προχωρά σε εξαγνισμό του παλατιού με θειάφι και φωτιά, δείχνοντας στην πίστη του στα θρησκευτικά έθιμα και στους θεούς. Δρα με ευστροφία και πονηριά. Η ετοιμότητα και η ευστοχία των αποφάσεων του είναι αδιαμφισβήτητες. Η ανδρεία του και η πολεμική του δεινότητα αναδεικνύονται, επίσης, καθώς δεν πολεμά απέναντι σε άοπλους άνδρες, αλλά κερδίζει μια μάχη που γίνεται επί ίσοις όροις.

Η επέμβαση της Αθηνάς δεν μειώνει τη νίκη του Οδυσσέα, αλλά υπογραμμίζει την αξία του ήρωα και τονίζει τη συμπαράσταση που έχει από του θεούς. Παράλληλα, παρέχει στις πράξεις του ένα είδος ηθικής κάλυψης, καθώς οι θεοί είναι σύμφωνοι με αυτές και προωθούν την τιμωρία των μνηστήρων.

Ληώδης: είναι ο μνηστήρας που έχει απομείνει τελευταίος. Προσπέφτει στα πόδια του Οδυσσέα και τον ικετεύει να του δείξει έλεος. Του αναφέρει ότι εκείνος ήταν ο μάντης για τις θυσίες και ουδέποτε πείραξε κάποια γυναίκα στο παλάτι. Ακόμα, τόνισε ότι δεν φέρθηκε υβριστικά, αλλά προσπαθούσε να συνετίζει τους μνηστήρες. Θεωρούσε τον εαυτό του αθώο και άδικο το γεγονός ότι κινδύνευε η ζωή του. Ωστόσο, οι λόγοι του δεν έπεισαν τον Οδυσσέα, ο οποίος αντέκρουσε τα επιχειρήματά του λέγοντας πως πολλές φορές ευχήθηκε να μη γυρίσει στο παλάτι, ώστε να παντρευτεί τη γυναίκα του. Έτσι, τον τιμώρησε αποκεφαλίζοντάς τον.

Φήμιος: βλέποντας τις συνέβαινε γύρω του, φοβούμενος για τη ζωή του, ικέτευσε τον Οδυσσέα για

έλεος. Ο αοιδός του παλατιού, που πολλές φορές είχε τραγουδήσει παρά τη θέλησή του προς τέρψη των μνηστήρων, θέτει ένα δίλημμα: να γίνει ικέτης στο βωμό του Δία ή να προσπέσει στα πόδια του Οδυσσέα. Η επιλογή του, τελικά τον δικαιώνει, καθώς ο Οδυσσέας του χαρίζει τη ζωή λαμβάνοντας υπόψιν του τα επιχειρήματά του και τη μαρτυρία του Τηλέμαχου. Τα επιχειρήματα του Φήμιου:

α. η δολοφονία ενός αοιδού είναι πράξη ασεβής και ανόσια, γιατί ο τραγουδιστής είναι άνθρωπος θεόπνευστος.

β. τραγουδούσε στους μνηστήρες από ανάγκη και όχι από επιθυμία.

Μέδοντας: ο κήρυκας του παλατιού. Δεν ικετεύει τον Οδυσσέα απευθείας, αλλά ζητά από τον Τηλέ-μαχο να καταθέσει και για εκείνον, όπως και για τον Φήμιο, τη γνώμη του για σωτηρία. Για χάρη του Τηλέμαχου, ο Οδυσσέας τού χαρίζει τη ζωή.

Τηλέμαχος: η συμβολή του στη μνηστηροφονία είναι καταλυτική. Ακόμα και η αστοχία του, να αφήσει ανοιχτή την πόρτα της κάμαρας, όπου υπήρχαν τα όπλα, έχει σημασία για την εξέλιξη του μύθου και για την αξία της νίκης τους έναντι των μνηστήρων. Η παρέμβασή του στην ικεσία του Φήμιου βοηθά στη σωτηρία του αοιδού και του του κήρυκα. Έτσι, αναδεικνύεται το αίσθημα δικαιοσύνης και η ευσπλαχνία που έχει μέσα του.

Ευρύκλεια: η αντίδρασή της μπροστά στο θέαμα των νεκρών μνηστήρων είναι αυθόρμητη και απολύτως δικαιολογημένη. Νιώθει χαρά που ο κύριός της, επιτέλους, αποκατάστησε την τάξη και την ηθική νομιμότητα στο παλάτι. Η πίστη της στον Οδυσσέα είναι τόσο μεγάλη, που αμέσως επιστρέφει στην τάξη, όταν εκείνος την επαναφέρει, και ακολουθεί τις οδηγίες του. Έχει πλήρη εποπτεία των γεγονότων του παλατιού και γνωρίζει πώς να ξεχωρίσει τους πιστούς από τους άπιστους υπηρέτες. Η ίδια θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο και στη συνέχεια του έργου.

Οι φάσεις της μνηστηροφονίας:

A. στ. 1-100: Ο Οδυσσέας στοχεύει με το τόξο τους μνηστήρες από το κατώφλι και χτυπά πρώτο τον Αντίνοο. Οι υπόλοιποι μνηστήρες τον απειλούν, χωρίς να έχουν αντιληφθεί ποιος είναι και του επιτίθενται. Αφού, αποκαλύπτεται η ταυτότητα του Οδυσσέα, πανικοβάλλονται και προσπαθούν να τον μεταπείσουν για να σωθούν. Ο Ερυμαχος και ο Αμφίνομος είναι οι επόμενοι που σκοτώνονται.

B. στ. 325-416: Οι δύο πλευρές εξοπλίζονται με όπλα και σχηματίζονται δύο ομάδες, οι οποίες συγκρούονται με πρωτοφανή οργή και δύναμη. Η Αθηνά εξοπλίζει με θάρρος τον Οδυσσέα και κάνει όλες τις βολές των μνηστήρων άστοχες. Περιγράφονται οι ακραίες συνθήκες της μνηστη-ροφονίας και η εξόντωση όλων των μνηστήρων, με βάνανσο τρόπο, πλην ενός. Ο Ληώδης ικετεύει για τη ζωή του, αλλά ο Οδυσσέας δεν πείθεται από τον λόγο του και τον αποκεφαλίζει.

Γ. στ. 434-446: Οι νεκροί μνηστήρες μεταφέρονται στην αυλή και καθαρίζεται η μεγάλη αίθουσα. Οιάπιστοι υπηρέτες τιμωρούνται με θάνατο και ακολουθεί η καθαγίαση του παλατιού με θειάφι και φωτιά.

Η ηθική δικαίωση της μνηστηροφονίας:

- 1.** Οι μνηστήρες τιμωρούνται για τις ανήθικες πράξεις που οι ίδιοι είχαν διαπράξει στο παρελθόν:
 - i.** για χρόνια κατέτρωγαν την περιουσία του Οδυσσέα
 - ii.** πλάγιαζαν με τις υπηρέτριες του παλατιού
 - iii.** διεκδικούσαν την Πηνελόπη και τον θρόνο, χωρίς να έχει επιβεβαιωθεί ο θάνατος του Οδυσσέα·
 - iv.** οργάνωσαν δολοφονική ενέδρα κατά του Τηλέμαχου·
 - v.** αγνόησαν τον μάντη και τις προειδοποιήσεις για θεϊκή τιμωρία.
- 2.** Οι θεοί συμπαραστέκονται στο έργο του Οδυσσέα.
- 3.** Αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την αποκατάσταση της διασαλευμένης τάξης στο νησί.

Το τυπικό της ικεσίας:

- 1.** Ικετευτική προσφώνηση και εγκώμιο.
- 2.** Αναφορά στις περασμένες συμφορές.
- 3.** Υποβολή αιτήματος.
- 4.** Ευχές.

Σύμφωνα με το τυπικό της ικεσίας, ο ικέτης προσπέφτει στα πόδια εκείνου που θέλει να θέσει τα αιτήματά του και με το ένα χέρι αγγίζει το γόνατο, ενώ με το άλλο χέρι το πηγούνι του. Ωστόσο, εδώ κάποια τυπικά βήματα παραλείπονται, λόγω της ταχύτητας και της δραματικότητας της κατάστασης.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Τριτοπρόσωπη αφήγηση, διάλογος, περιγραφή.**
- **Εικόνες:** στ. 10-19, στ. 23-26, στ. 86-91, στ. 385-390, στ. 408-416.
- **Παρομοίωση:** στ. 411-416 (αναφορικό μέρος: στ. 411-415, δεικτικό μέρος: 415-416, οι όροι που παρομοιάζονται: τα ψάρια εκτός της θάλασσας – οι μνηστήρες, κοινό σημείο: το σπαρτάρισμα – ξεψύχισμα).

27

27

Ραψωδία ψ 89-381

Περίληψη:

Με μεγάλη χαρά, η **Ευρύκλεια** κατευθύνθηκε προς τις κάμαρες της Πηνελόπης για να την ενημερώσει ότι ο **Οδυσσέας** επέστρεψε και σκότωσε τους μνηστήρες. Ωστόσο, η Πηνελόπη αρχικά δεν την πίστεψε, θεωρώντας ότι ήταν έργο των θεών που τιμωρούσαν τους μνηστήρες. Όταν η Ευρύκλεια ανέφερε την ουλή στο γόνατο του Οδυσσέα, ως αποδεικτικό στοιχείο πως λέει την αλήθεια, η Πηνελόπη αποφάσισε να πάει να δει μόνη της.

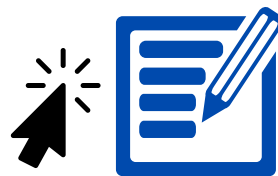
Οι δύο σύζυγοι συναντιούνται και αρχίζουν να συνομιλούν. Όμως η **Πηνελόπη** στέκεται με δυσπιστία απέναντι στον Οδυσσέα. Η στάση της ενόχλησε τόσο πολύ τον Τηλέμαχο, ο οποίος της άσκησε σκληρή κριτική, όμως ο Οδυσσέας την υπερασπίστηκε. Οδυσσέας και **Τηλέμαχος** συζήτησαν το ενδεχόμενο εκδίκησης από τους συγγενείς των μνηστήρων και αποφάσισαν να δημιουργήσουν την εντύπωση μιας γαμήλιας γιορτής για να αποφύγουν τις υποψίες πριν καταφύγουν στο κτήμα του Λαέρτη.

Λίγο αργότερα, ο Οδυσσέας επιστρέφει και κάθεται απέναντι από την Πηνελόπη, λουσμένος και με ασύγκριτη ομορφιά. Οι δυο τους ξεκινούν να συνομιλούν και η Πηνελόπη σκέφτεται ένα τέχνασμα για να ανακαλύψει, εάν ο άνδρας που έχει μπροστά της είναι ο σύζυγός της ή όχι. Έτσι ζητά από την Ευρύκλεια να μετακινήσει το κρεβάτι της έξω από το συζυγικό θάλαμο. Ο Οδυσσέας ξεγελασμένος από το τέχνασμα της γυναίκας του, ξεσπά και αποκαλύπτει το μυστικό του κρεβατιού τους. Δηλαδή, ότι είναι ριζωμένο στη γη. Το σημάδι αυτό έπεισε την Πηνελόπη ότι μπροστά της έχει τον άντρα της και βουρκωμένη χύμηξε πάνω του. Οι δύο σύζυγοι γιόρτασαν την επανασύνδεσή τους και μίλησαν για τα

πάθη που έζησαν χωριστά για είκοσι χρόνια, μέχρι που τους πήρε ο ύπνος.

Ραψωδία ψ 89-381

ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ

Ενότητες:

- **στ. 89-111:** Η Πηνελόπη κατεβαίνει από την κάμαρά της για να διαπιστώσει αν επέστρεψε ο Οδυσσέας.
- **στ. 112-135:** Η δυσπιστία της Πηνελόπης προκαλεί την έκρηξη του Τηλέμαχου – Ο Οδυσσέας την υπερασπίζεται.
- **στ. 176-188:** Η ανανέωση της εμφάνισης του Οδυσσέα.
- **στ. 189-235:** Το τέχνασμα της Πηνελόπης για να αποκαλυφθεί η αλήθεια.
- **στ. 236-343:** Η αναγνώριση.
- **στ. 347-381:** Η διήγηση των περιπετειών του Οδυσσέα («Μικρός Άπόλογος»).

Πρόσωπα:

Ευρύκλεια: η χαρά της είναι απερίγραπτη, καθώς η τάξη έχει αποκατασταθεί στο παλάτι και το μόνο που μένει είναι να συναντηθούν οι δύο σύζυγοι. Η ανυπομονησία της είναι τέτοια, που στη δυσπιστία της βασίλισσας δεν διστάζει να στοιχηματίσει τη ζωή της, για να την πείσει να την ακολουθήσει.

Τηλέμαχος: οργίζεται με τη δύσπιστη στάση που κρατά η Πηνελόπη και ξεσπά με πολύ άσχημο τρόπο. Της μιλά τόσο άσχημα, που παρεμβαίνει ο Οδυσσέας για να την υπερασπιστεί. Υπακούει στον πατέρα του και συμμερίζεται τον προβληματισμό του σχετικά με τις αντεκδικήσεις των συγγενών των μνηστήρων. Συζητά μαζί του και από κοινού οργανώνουν τις επόμενες κινήσεις τους. Ο Τηλέμαχος φαίνεται πως παίρνει πάλι τη θέση που του αρμόζει και αφήνει τη διαχείριση του οίκου στον πατέρα του.

Πηνελόπη: συνετή και φρόνιμη, σκέφτεται ότι όσα της διηγείται η τροφός είναι έργο των θεών. Ίσως, επειδή ο πόθος της να δει τον άντρα της είναι μεγάλος και διακαής, κρατά επιφυλακτική στάση, για να μην απογοητευτεί. Κατεβαίνει η ίδια, για να ανακαλύψει την πραγματικότητα και εξετάζει την κατάσταση με καχυποψία. Μάλιστα, η δυσπιστία της ήταντέτοια που ερέθισε τον Τηλέμαχο και τον οδήγησε να της μιλήσει πολύ άσχημα. Πανέξυπνηκαι πονηρή, σκέφτεται ένα τέχνασμα ώστε να σιγουρέψει ότι μπροστά της έχει στον σύζυγό της. Όταν πλέον αποκαλύπτεται η αλήθεια, απολογείται για το τέχνασμα και αφήνει όλα τασυναισθήματά της να εκφραστούν ελεύθερα. Βουρκώνει και με ορμή αγκαλιάζει τον Οδυσσέα. Τον φιλά και αρνείται να αφήσει τα χέρια από τον λαιμό του. Με στοργή και υπομονή ακούει τα παθήματά του μέχρι να τους πάρει ο ύπνος.

Οδυσσέας: παρά την ένταση των προηγούμενων στιγμών, εδώ εμφανίζεται συμπονετικός και υπομονετικός με την Πηνελόπη. Την υπερασπίζεται, όταν της επιτίθεται φραστικά ο Τηλέμαχος και εκτονώνει την ένταση μεταξύ τους. Συζητά με τον Τηλέμαχο το ενδεχόμενο αντεκδικήσεων από τους συγγενείς των μνηστήρων και καταστρώνει μαζί του μεθοδικά τις επόμενες κινήσεις τους. Αποχωρεί για λίγο, ώστε να αποκτήσει μια αξιοπρεπή εμφάνιση και επιστρέφει καθαρός και όμορφος, έτοιμος να μιλήσει διεξοδικά με τη γυναίκα του. Τα συναισθήματά του για εκείνη, σκιάζουν την ευφυία του και την πολυμήχανη σκέψη του για λίγο. Μόλις ακούει ότι το κρεβάτι του μετακινείται από την κάμαρα, οργίζεται γιατί πιστεύει ότι κάποιος άλλος άνδρας το ξερίζωσε. Όταν, τελικά, γίνεται η αναγνώριση διηγείται τις περιπέτειές του στην Πηνελόπη και μένουν μαζί μέχρι να τους πάρει ο ύπνος.

Το τυπικό της αναγνώρισης:

Η διαδικασία της αναγνώρισης ακολουθεί ένα τυπικό, σύμφωνα με το οποίο γίνεται γνωστή η ταυτότητα του ενός ήρωα στον άλλον και προϋποθέτει:

1. μακρόχρονη απουσία

και περιλαμβάνει:

2. απομόνωση

3. κάλυψη/ παραλλαγή

4. αποκάλυψη και δοκιμασία,

ενώ ολοκληρώνεται με:

5. αναγνώριση και εκδήλωση συναισθημάτων.

Η σκηνή της αναγνώρισης στην ενότητα ακολουθεί πιστά το παραπάνω τυπικό. Ο Οδυσσέας μετά από είκοσι χρόνια και με τη μορφή ενός ζητιάνου βρίσκεται μπροστά στην Πηνελόπη. Οι δυο τους έχουν μείνει μόνοι τους ύστερα από τη μνηστηροφονία και το λουτρό του Οδυσσέα. Η Πηνελόπη, με ένα τέχνασμα, περνά από δοκιμασία τον Οδυσσέα, ώστε να αποδειχτεί ότι πραγματικά είναι εκείνος. Όταν τελικά εκείνη πείθεται και τον αναγνωρίζει, εκδηλώνει ελεύθερα τα συναισθήματά της: βουρκώνει, τον αγκαλιάζει σφιχτά και τον φιλά.

Στοιχεία τεχνικής:

- **Διάλογος, τριτοπρόσωπη αφήγηση.**
- **Επιβράδυνση:** στ. 136-175, στ. 215-228.
- **Σχήμα κύκλου:** στ. 113 & 120.
- **Δραματική ειρωνεία:** στ. 105-111.
- **Μεταφορά:** στ. 113, στ. 116, στ. 232
- **Παρομοίωση:** στ. 261-269 (αναφορικό μέρος: 261-268, δεικτικό μέρος: 268-269, οι όροι που παρομοιάζονται: οι ναυαγοί – η Πηνελόπη, κοινό σημείο: η αγαλλίαση).
- **Προοικονομία:** «Ο Οδυσσέας συζήτησε έπειτα με τον γιο του το πρόβλημα της αντεκδίκησης και έδωσε εντολή να σκηνοθετήσουν ατμόσφαιρα γιορτής στο παλάτι με τραγούδι και χορό» (προοικονομείται η επιθυμία των συγγενών των μνηστήρων για αντεκδίκηση).

28

28

Ραψωδία ω 265-377

Περίληψη:

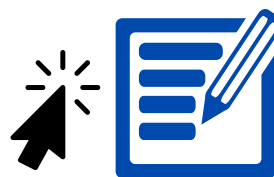
Ο **Οδυσσέας** έχει μεταβεί στα αγροκτήματα με τον Τηλέμαχο και τους δύο βοσκούς για να συναντήσει τον πατέρα του, τον Λαέρτη. Αφού έστειλε τους υπόλοιπους στην αγροικία, εκείνος βρήκε τον πατέρα του να εργάζεται στα χωράφια και ξεκίνησε να μιλά μαζί του. Ο Οδυσσέας έπλασε πάλι μια ιστορία, με την οποία απέκρυψε για λίγο την ταυτότητά του και συγκίνησε πολύ τον πατέρα του. Όταν ο **Λαέρτης** ξεκίνησε να θρηνεί και να οδύρεται, η καρδιά του Οδυσσέα ράγισε και αποκάλυψε την αλήθεια. Στο αίτημα του πατέρα του να δείξει σημάδι ότι είναι πράγματι ο Οδυσσέας, εκείνος φανέρωσε την ουλή από τον κάπρο στο γόνατο. Τα γέρικα πόδια του Λαέρτη λύγισαν από συγκίνηση και ο Οδυσσέας τον βαστούσε στην αγκαλιά του να μην πέσει. Αμέσως, όμως ο Οδυσσέας του εκμυστηρεύτηκε τον φόβο του για την αντεκδίκηση των Ιθακησίων εξαιτίας της δολοφονίας των μνηστήρων.

Ραψωδία ω 265-377

Ενότητες:

- **στ. 265-295:** Ο Οδυσσέας επινοεί μια ιστορία και τη διηγείται στον Λαέρτη.
- **στ. 301-322:** Το ερώτημα του Λαέρτη προς τον Οδυσσέα.
- **στ. 325-339:** Ο Οδυσσέας απαντά με πλαστή ιστορία και ο Λαέρτης καταρρέει.
- **στ. 340-349:** Η αναπάντεχη αντίδραση του Λαέρτη λυγίζει τον Οδυσσέα και τον αναγκάζει να αποκαλυφθεί.
- **στ. 350-377:** Η δοκιμασία του Λαέρτη και η αναγνώριση.

**ΛΥΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ
ΑΣΚΗΣΕΩΝ**

Πρόσωπα:

Οδυσσέας: παρουσιάζεται ως φίλος του Οδυσσέα (επική ειρωνεία) και αναφέρει μια πλαστή ιστορία, για να δοκιμάσει την αγάπη και την αφοσίωση του πατέρα του σε αυτόν τονίζοντας, για ακόμη μία φορά την πονηριά και την πολυμήχανη σκέψη του. Προσπαθεί να τονώσει την ψυχολογία του πατέρα του αναφέροντας ότι έχει συναντήσει ζωντανό τον Οδυσσέα. Όμως η αναπάντεχη αντίδραση του Λαέρτη, τον αιφνιδιάζει και τον αναγκάζει να φανερώσει γρήγορα την ταυτότητά του, αποδεικνύοντας την αγάπη και την τρυφερότητα που νιώθει για τον πατέρα του.

Λαέρτης: παρά την ευγενική καταγωγή του, έχει παραμελημένη εμφάνιση και αντίθετα με την ηλικία του, εργάζεται σκληρά σαν δούλος στα χωράφια. Θρηνεί για την κατάσταση στην Ιθάκη και μοιάζει απελπισμένος. Η αναφορά του «ξένου» στον Οδυσσέα, του θυμίζει την χρόνια απουσία του και τον καταρρακώνει. Αν και τον θεωρεί νεκρό, ζητά να μάθει περισσότερα για τον γιο του. Παρόλο που ο Οδυσσέας του μιλά για να τον ενθαρρύνει, εκείνος σπαράζει από τον πόνο της απώλειας του γιου του και, έτσι, τον αναγκάζει να αποκαλυφθεί. Παρά τη λαχτάρα του να βρει τον γιο του, δοκιμάζει τον «ξένο» για να βεβαιωθεί ότι του λέει αλήθεια. Στο άκουσμα της απόδειξης καταρρέει στην αγκαλιά του γιου του, γεμάτος έκπληξη, χαρά και αγαλλίαση. Η επιστροφή του Οδυσσέα, όπως θα φανεί και παρακάτω, δίνει νέα πνοή και δύναμη στον γέρο-Λαέρτη. Με ευσέβεια ευχαριστεί τον Δία και με προνοητικότητα σκέφτεται το ζήτημα των αντεκδικήσεων.

Η πλαστή ιστορία του Οδυσσέα:

- αναδεικνύει τον θεσμό και το τυπικό της φιλοξενίας (στ. 293-295).
- προωθεί τη δράση του έργου.
- επιταχύνει την αναγνώριση μεταξύ πατέρα και γιου.

Ενότητες:

- **στ. 501-505:** Η ανησυχία της Αθηνάς για την κατάσταση στην Ιθάκη.
- **στ. 506-515:** Η απόφαση του Δία.
- **στ. 516-575:** Η δράση της Αθηνάς στην Ιθάκη.
- **στ. 576-580:** Οι όρκοι συμφιλίωσης και η παλινόρθωση του Οδυσσέα στον θρόνο.

Η σύγκρουση μεταξύ των συγγενών των μνηστήρων και του Οδυσσέα:

Με πρωτοπόρο τον πατέρα του Αντίνοου, Ευπείθη, οι συγγενείς των μνηστήρων ζητούν εκδίκηση για τη δολοφονία των πιο επιφανών νεαρών του νησιού. Καθώς ο Οδυσσέας διαχειρίστηκε το πρόβλημα των μνηστήρων με αυτοδικία, οι συγγενείς τους τώρα ζητούν αντεκδίκηση για την πράξη του. Η λύση που δόθηκε από τον Οδυσσέα, στηρίζεται στο γεγονός ότι, κατά την ομηρική εποχή, δεν υπήρχε οργανωμένο σύστημα απόδοσης της δικαιοσύνης, ούτε γραπτό δίκαιο. Συνεπώς, τα φαινόμενα της αυτοδικίας (απόδοση δικαιοσύνης από το ίδιο το θύμα κατά το δοκούν) και των αντεκδικήσεων ήταν συχνό.

Η απόφαση του Δία δίνει τέλος στο ζήτημα των αντεκδικήσεων, καθώς υποχρεώνει τις δύο πλευρές να πάρουν όρκους συμφιλίωσης. Ακόμα, επισφραγίζει την αποδοχή της τιμωρίας των μνηστήρων από το Οδυσσέα, ως φυσικό επόμενο των άνομων πράξεων τους και της ασέβειάς τους προς τις προειδοποιήσεις των θεών.

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΚΔΟΣΗΣ:
Πρόδρομος Μιχαλάκης

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΛΥΣΑΡΙ | LISARI.GR
& Πρόδρομος Μιχαλάκης

Πανόρμου 14 & Σμύρνης,
12242, Αιγάλεω
τηλ.: 210 5982 614
e-mail: info@lisari.gr
www.lisari.gr

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται από τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και από τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή οποιοδήποτε μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

